

การศึกษาด้านสังคมที่สัมพันธ์กับศาสนาและวัฒนธรรมในประเทศไทย

พระพรหมโกสีย์ ฐิตเมธี (บวช)

วิชาที่พิมพ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของวารสารศึกษาศาสตร์ที่จัดทำโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สาขาวิชาพุทธศาสนาสังคมและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2562

การศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

พระพรศักดิ์ ฐิตเมธ (ปรีชา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2562

การศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

พระพรศักดิ์ จิตเมธ (ปรีชา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2562

A STUDY ON KHMER SCRIPT IS USED IN THERAVADA
BUDDHISM IN THAILAND

PHRA PORNSAK TITAMETO (PREECHA)

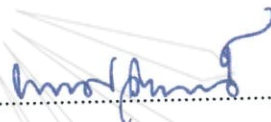
A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE MASTER DEGREE OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2019

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
ชื่อนักศึกษา : พระพรศักดิ์ จิตเมโธ (ปรีชา)
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช : 2562
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระครูธรรมภาณโกวิท, ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

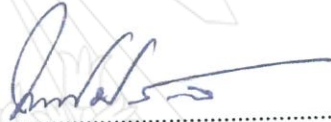
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ

(พระราชปรียัติวิมล, ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)

(พระครูธรรมภาณโกวิท, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ดร.)

กรรมการ

(ดร.วิเชียร แสนมี)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic : A Study on Khmer Scripts Used in Theravada Buddhism
in Thailand
Student's Name : Phra Pornsak Titameto (Preecha)
Degree Sough : Master of Arts
Program : Buddhism and Philosophy
Anno Domini : 2019
Advisor : Phrakhrudhammapankovit, Dr.

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School

.....
(Phrasrivinayaphon, Dr.)

Thematic Committee :

Chairman

.....
(Phrarachapariyattivimol, Dr.)

Member (Advisor)

.....
(Phrakhrudhammapankovit, Dr.)

Member

.....
(Phramaha Sakol Subharamedhi, Dr.)

Member

.....
(Phramaha Boonthai Punnamano, Dr.)

Member

.....
(Dr. Wichian Sanmee)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
ชื่อนักศึกษา : พระพรศักดิ์ จิตเมธ (ปริชา)
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช : 2561
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระมหาประภาส ปริชาโน, ดร.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย ๒) เพื่อศึกษาอักษรขอมที่ใช้กับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ๓) เพื่อวิเคราะห์อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากหนังสือเอกสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า

๑. อักษรขอมเป็น อักษรที่คนไทยได้นำมาจากรูปอักษรปัลลวะ โดยนำมาประยุกต์ใช้และมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใหม่ เริ่มใช้อักษรขอมมาตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักรไทยขึ้นมา เพื่อนำมาใช้เป็นของชนชาติตนเอง มีการพัฒนารูปแบบอักษรมาตามยุคตามสมัย โดยได้ใช้อักษรขอมและอักษรไทยควบคู่กันไปทั้งสองแบบ อักษรขอมมีการแยกอักษรขอมบาลีและอักษรขอมไทย ดังนั้นภาษาที่เราใช้จะมีอยู่สองภาษาคือภาษาขอมและภาษาไทย จนกระทั่งถึงในปัจจุบัน

๒. อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศนั้นเป็นการใช้ในพิธีการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นบทสวดมนต์ต่าง ๆ ที่เป็นภาษาขอมบาลี บทเทศนาที่เขียนไว้บนใบลาน เป็นทั้งภาษาขอมบาลีและภาษาขอมไทย เพราะมีความเชื่อว่าอักษรขอมเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูงซึ่งมีไว้สำหรับพุทธศาสนาเท่านั้น ดังนั้นอักษรขอมกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงแยกกันไม่ออกมาตั้งแต่โบราณกาล

๓. อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย เป็นอักษรขอมที่ได้พัฒนารูปแบบจากเดิมในอดีตจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน ให้เป็นรูปแบบที่อ่านง่ายเขียนง่ายกว่าเดิม เป็นที่ยอมรับและได้ใช้ศึกษาเล่าเรียนสืบทอดต่อ ๆ กันมา มีเอกสารต่าง ๆ ที่บันทึกไว้เป็นภาษาขอมอยู่มากมาย อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย จะเขียนเป็นภาษาบาลีหรือบางทีก็เรียกว่าภาษามครจะบันทึกเป็นภาษาขอมเท่านั้น เขียนเป็นคำสอนธรรมะ เขียนพระไตรปิฎก บทสวดมนต์ต่าง ๆ ดังนั้นแม้ว่าในปัจจุบันจะไม่มีการเรียนการสอนแบบเป็นทางการ แต่ก็มีบางวัดที่มี

ความรู้เรื่องอักษรขอมอยู่ก็ยังมีการสอนถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจอยู่บ้าง ซึ่งต่อไปถ้าไม่มีการสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนหรือเผยแพร่ความรู้ก็ต้องหายไปโดยปริยาย จึงเป็นการน่าเสียดายที่มรดกของชาติไทยที่มีมาตั้งแต่โบราณกาลมาต้องสูญสิ้นไป

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ให้ความช่วยเหลือ ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันการศึกษาที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ระดับปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

ขอกราบขอบพระคุณรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ได้ศึกษาถึงระดับปริญญาโท เป็นแนวทางยกฐานะและพัฒนาการศึกษาที่สูงยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูธรรมภาณโกวิท, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำในการแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้แล้วเสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติวิมล, ดร. ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร. พระมหาบุญไทย ปุณฺณขมโน, ดร. และขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำตรวจแก้ไขอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในโอกาสนี้

ขออนุโมทนาขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดี ตลอดเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาโท พุทธศาสนาและปรัชญาทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจให้เสมอมา และขออนุโมทนาผู้มีอุปการคุณ ผู้อุปถัมภ์ในการศึกษา จนทำให้ประสบผลสำเร็จ

คุณค่าและประโยชน์ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาแด่ อุปัชฌาย์ อาจารย์ บุพพการี และผู้มีพระคุณ ที่ให้การอบรมสั่งสอนให้มีสติปัญญาและคุณธรรมเครื่องชี้นำความสำเร็จในชีวิต

พระพรศักดิ์ จิตเมโธ (ปรีชา)

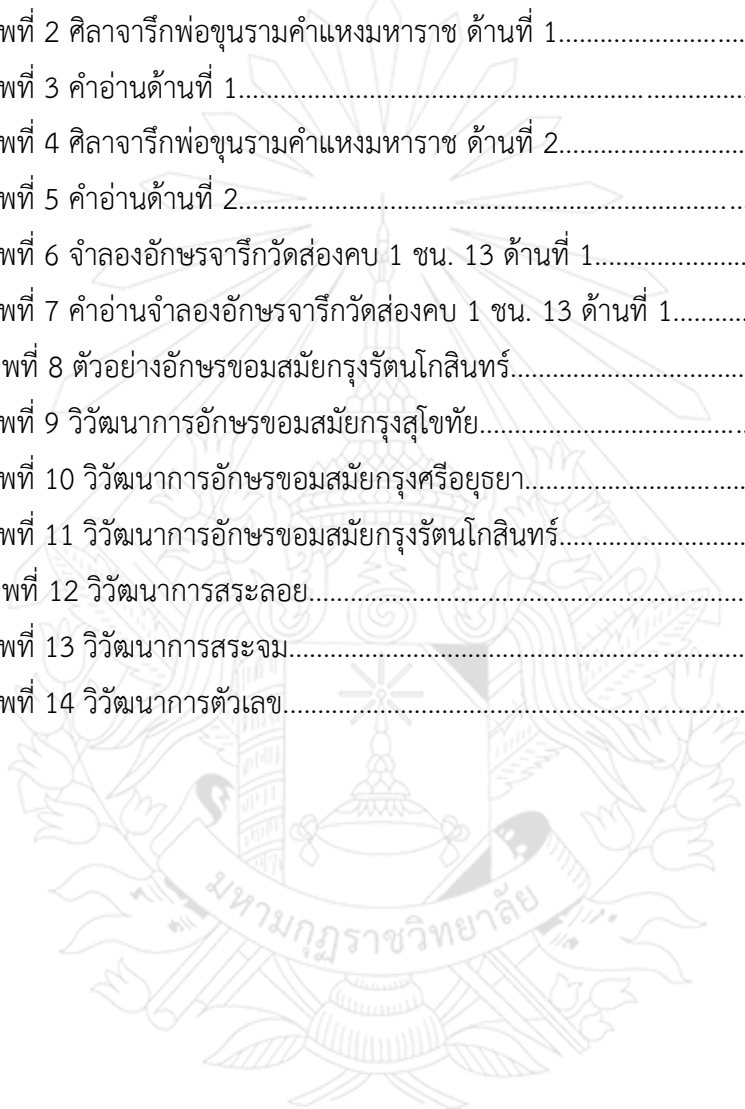
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญคำย่อ.....	ฌ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	10
1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	10
2 อักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย.....	11
2.1 ประวัติและวิวัฒนาการภาษาขอม.....	12
2.2 แนวคิดทฤษฎีภาษาขอม.....	16
2.3 พัลญชนะ สระ วรรณยุกต์และตัวเลขภาษาขอมที่ใช้ในปัจจุบัน.....	25
3 อักษรขอมที่ใช้กับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย.....	50
3.1 อักษรขอมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.....	51
3.2 อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนา.....	52
3.3 อักษรขอมที่จารึกในยุคต่าง ๆ.....	52
3.3.1 กรุงสุโขทัย.....	52
3.3.2 กรุงศรีอยุธยา.....	63
3.3.3 กรุงรัตนโกสินทร์.....	67
4 วิเคราะห์อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย.....	70

4.1	วิวัฒนาการอักษรขอม.....	71
4.1.1	สมัยกรุงสุโขทัย.....	71
4.1.2	สมัยกรุงศรีอยุธยา.....	74
4.1.3	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	77
4.2	วรรณคดีไทยภาษาขอมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา.....	83
4.2.1	กรุงสุโขทัย.....	83
4.2.2	กรุงศรีอยุธยา.....	89
4.2.3	กรุงรัตนโกสินทร์.....	89
4.3	อักษรขอมที่ใช้ในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย.....	90
4.3.1	บทสวดมนต์.....	90
4.3.2	บทพุทธสุภาจิต.....	93
4.4	คาถา อาคม.....	94
4.4.1	การเขียนยันต์อักษรขอมย่อ.....	94
4.4.2	คาถาอาคมภาษาขอม.....	95
5	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	98
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	98
5.1.1	อักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย.....	98
5.1.2	อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย.....	100
5.1.3	วิเคราะห์อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย.....	100
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	101
5.2.1	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	101
5.2.2	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	101
	บรรณานุกรม.....	103
	ภาคผนวก.....	106
	ประวัติผู้วิจัย.....	113

สารบัญภาพ

บทที่		หน้า
2	ภาพที่ 1 อักษรขอมโบราณกับอักษรขอมสุโขทัย.....	14
3	ภาพที่ 2 ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ 1.....	56
	ภาพที่ 3 คำอ่านด้านที่ 1.....	57
	ภาพที่ 4 ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ 2.....	59
	ภาพที่ 5 คำอ่านด้านที่ 2.....	60
	ภาพที่ 6 จำลองอักษรจารึกวัดส่องคบ 1 ชน. 13 ด้านที่ 1.....	65
	ภาพที่ 7 คำอ่านจำลองอักษรจารึกวัดส่องคบ 1 ชน. 13 ด้านที่ 1.....	66
	ภาพที่ 8 ตัวอย่างอักษรขอมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	68
4	ภาพที่ 9 วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงสุโขทัย.....	73
	ภาพที่ 10 วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา.....	77
	ภาพที่ 11 วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	80
	ภาพที่ 12 วิวัฒนาการสระลอย.....	80
	ภาพที่ 13 วิวัฒนาการสระจม.....	81
	ภาพที่ 14 วิวัฒนาการตัวเลข.....	82

สารบัญย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตำราที่ผู้วิจัย ได้ศึกษาค้นคว้า หลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นข้อมูลอ้างอิงจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อันเป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางพุทธศาสนาเถรวาทในการค้นคว้า ซึ่งในการอ้างอิงได้ใส่ชื่อย่อของคัมภีร์ตามที่กล่าวมา ดังมีคำย่อและคำเต็มดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก	
ที.ม.	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคค
ที.สี.	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขนธวคค
ที.ปา.	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวคค
ม.มู.	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก
ม.อุ.	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก
ส.ส.	= สุตตันตปิฎก สงยุตตนิกาย สคาถวคค
ส.นิ.	= สุตตันตปิฎก สงยุตตนิกาย นิทานวคค
ส.ม.	= สุตตันตปิฎก สงยุตตนิกาย มหาวารวคค
อง.เอก.	= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย เอกนิปาต
อง.ทุก.	= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ทุกนิปาต
อง.ติก.	= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ติกนิปาต
อง.จตุกก.	= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย จตุกกนิปาต
อง.ปถก.	= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ปถกนิปาต
อง.อฎฐก.	= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย อฎฐกนิปาต
อง.ทสก.	= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ทสกนิปาต
ขุ.ธ.	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปท
ขุ.จู.	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนทเทส
ขุ.อิตติ.	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตก
ขุ.อป.	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน

ในการอ้างอิง พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการอ้างอิงแบบ 3 ตอน โดยการอ้างอิงชื่อคัมภีร์ เล่ม / ข้อ / หน้า เช่น ที.ปา. 11/40/167 หมายถึง พระสุตตันตปิฎกทีฆนิกาย ปาฎิกวคค เล่ม 11 ข้อ 40 หน้า 167

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาบาลีในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณ พวกกุลบุตรต้องเริ่มต้นด้วยการเรียนอักษรขอมก่อน เพราะภาษาบาลีที่จารไว้ด้วยอักษรขอมผู้เริ่มเรียนต้องเรียนคัมภีร์มูลกัจจายน์ท่องสูตรมูล ซึ่งมีทั้งภาคมคธและพากย์ไทย ล้วนเป็นอักษรขอมทั้งสิ้น ความเป็นมาของอักษรขอม ที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นประการใดนั้น เราจะศึกษาได้จากศิลาจารึกในสมัยสุโขทัย ซึ่งได้จารึกไว้เป็นอักษรขอมทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี อักษรขอมที่จารลงในใบลานในสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ถือกันว่าเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การรับรองพระพุทธวาทะจึงเกิดความนิยมใช้อักษรขอมกันขึ้น แม้ในการเขียนเทศน์ก็เขียนเป็นอักษรขอม วรรณคดีไทยหลายเรื่องเช่น มหาชาติคำหลวง มหาชาติ 13 กัณฑ์ และปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น ก็ล้วนมีต้นฉบับเป็นอักษรขอมทั้งสิ้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ตำราไสยศาสตร์ และเลขยันต์ และคาถาอาคมเวทย์มนต์ต่าง ๆ ที่คนไทยถือความขลังมาแต่โบราณกาล เช่น ตำรามหาพิชัยสงคราม เป็นต้น ก็เขียนอักษรขอม และเขียนคัดลอกสั่งสอนสืบต่อกันมาเป็นอักษรขอม จึงทำให้ชวนคิดไปว่า แต่เดิมนิยามไทยคงจะมีอักษรไทยใช้สองแบบคือ แบบอักษรไทยที่ชาวบ้านใช้อย่างหนึ่ง และแบบอักษรขอมที่ใช้กันในวัดสำหรับการสอน การเรียน การบันทึกพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างหนึ่ง กล่าวให้ชัดก็คือ อักษรขอม ก็ได้แก่อักษรธรรม ซึ่งบันทึกพระพุทธวาทะ ได้แก่ พระไตรปิฎก อัญฎกถา ฎีกา สัททาวีเศษ และปกรณ์ต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้นเองหาได้เป็นอักษรขอมของชนชาติขอมในอดีตไม่ และที่กล่าวกันมาว่า เมื่อชนชาติไทยมีอนุภาพเหนือกว่า ได้ครอบครองดินแดนนี้เป็นปึกแผ่นแล้วได้รับเอาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ ก็ได้สนใจศึกษาอักษรขอมด้วยใจศรัทธา เพื่อมุ่งความรู้ความเข้าใจในพระพุทธวาทะเป็นประการสำคัญ หาได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวอักษรไปเป็นอย่างอื่นแต่ประการใดไม่ ข้อหลังนี้ก็จะหมดสงสัยไป โดยเหตุผลที่ว่า หนังสือขอมก็คือ หนังสือไทยอีกแบบหนึ่งของไทยนั่นเอง¹

ความที่อักษรขอมแบบไทย มีความเกี่ยวข้องกับวงการพุทธศาสนาในเมืองไทยเป็นอันมาก ดังกล่าวนี้ การศึกษาอักษรขอมแบบของไทยจึงมิใช่จะแพร่หลายอยู่แต่ในวัดเท่านั้น ในสมัยก่อนเจ้านายในพระบรมราชจักรีวงศ์ก็รอบรู้อักษรขอมแบบของไทยโดยมาก และมีใช้เจ้านายฝ่ายหน้าเท่านั้น แม้เจ้านายฝ่ายในก็สันทัดในอักษรขอมแบบของไทยเป็นอย่างดีเลิศด้วย ในการพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย เป็นอักษรขอมแบบของ

¹ บัญญัติ สาลี, *ประวัติภาษาขอม*, (มหาสารคาม : โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) หน้า 1

ไทยภาษามคธโดยถือเป็นพระราชประเพณี มาจนถึงรัชกาลที่ 7 และในสมัยนั้น การอนุญาตให้พระราชทานวิสุงคามสีมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงลงพระปรมาภิไธยเป็นอักษรขอมแบบไทย ด้วยทรงเห็นว่าเป็นกิจการพระพุทธศาสนา ก็ควรใช้อักษรขอมเพราะเป็นอักษรธรรม การใช้อักษรไทยพิมพ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาเพิ่งจะมีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นี้เองเป็นการปฏิรูปทางพระพุทธศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ปรากฏในพระราชปรารภตอนหนึ่งว่า “อนึ่ง ในสยามรัฐมณฑลนี้ แต่เดิมได้เคยใช้อักษรขอมเป็นที่รองรับเนื้อความในพระพุทธศาสนา เมื่อจะกล่าวโดยที่แท้จริงแล้ว ตัวอักษรไม่เป็นประมาณ อักษรใด ๆ ก็ควรใช้ได้ทั้งสิ้นประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ ลังกา พม่า ลาว เขมร เป็นต้น ก็สร้างพระไตรปิฎก ด้วยอักษรตามประเทศของตนทุก ๆ ประเทศ” ได้ทรงมีพระราชศรัทธาพิมพ์พระไตรปิฎกเล่มสมุดไทยขึ้นเป็นครั้งแรก และยังได้ชักชวนพระบรมวงศานุวงศ์ให้เจริญพระราชศรัทธาพิมพ์อัฐฎกถา เป็นอักษรไทย หลักสูตรแบบเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ก็พิมพ์เป็นอักษรไทยแพร่หลายยิ่ง ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนวิธีการสอบด้วยปากเป็นการสอบด้วยวิธีการเขียนโดยหนังสือไทย ซึ่งเป็นหลักสูตรมาจนทุกวันนี้ อักษรขอมแบบของไทยจึงดูหมดความจำเป็นไป แต่ความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะพระคัมภีร์พระพุทธานาชั้น อัฐฎกถา ก็ยังพิมพ์เป็นอักษรไทยไม่หมด ชั้นฎีกา ออนุฎีกา สัททวิเสส และปกรณ์ต่าง ๆ ก็ยังอยู่ในรูปเป็นอักษรขอมแบบของไทยทั้งนั้น ซึ่งยังมีปริมาณมากกว่าที่ได้พิมพ์เป็นอักษรไทยปัจจุบันแล้วหลายเท่าตัว ในชั้นเดิม พระภิกษุสามเณรยังพอรู้อักษรขอมแบบไทยอยู่ แต่ชั้นหลังต่อมา หาผู้รู้อักษรขอมแบบของไทยได้ยาก ดังนั้น ด้วยเกรงนักเรียนจะอ่านหนังสือขอมแบบของไทยไม่ออก ทางสนามหลวงแผนกบาลี จึงได้จัดวิชาอักษรขอมแบบของไทยเป็นหลักสูตรการสอบเปรียญ 4 ประโยค ตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2461 เป็นต้นมา และการสอบเปรียญ 6 ประโยค ถึง 9 ประโยค ก็ให้มีการเขียน อักษรขอมแบบของไทย วัตต์ในวิชาแปลภาษาไทย เป็นภาษามคธ (บาลี) เพิ่งจะยกเลิกเสียสิ้นเชิง เมื่อปีพุทธศักราช 2490 โดยประกาศขององค์การศึกษา เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พุทธศักราช 2488 ตอนหนึ่งว่า

“ด้วยการสอบบาลีประโยค ป.ธ. 4 มีการสอบอ่านและเขียนอักษรขอมเป็นบูรพาภาคอยู่ ทั้งนี้ ความประสงค์ก็เพื่อให้อ่านและเขียนอักษรขอมได้เป็นประโยชน์ในการที่จะค้นอัฐฎกถาและฎีกาที่ยังถ่ายทอดเป็นอักษรไทยไม่หมด แต่การสอบอย่างนี้ เป็นเพียงการสอบเขียนหนังสือไม่เป็นข้อสำคัญนัก ถ้านักเรียนมีความสนใจอยู่ แม้ไม่สอบก็คงอ่านเขียนได้ ฉะนั้น จึงเห็นสมควรให้ยกเลิกเสีย” (ประกาศฉบับนี้นับว่าทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงกาล เป็นการทำลายมรดกของไทยไปชิ้นหนึ่ง)²

เมื่อได้ยกเลิกหลักสูตรอักษรขอมแบบของไทยเสียแล้ว เวลาล่วงมาได้ 20 ปีเศษ นักเรียนบาลีในปัจจุบันก็หมดความจำเป็นในอันที่จะสนใจต่อคัมภีร์อักษรขอมแบบของไทย ผู้ที่สนใจในเวลา

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 1

ก็คงมีอยู่บ้าง แต่มักเป็นชาวต่างประเทศที่ได้ศึกษาภาษาบาลีมา มีความประสงค์จะค้นคว้าเทียบเคียงกับปกรณ์ที่มีอยู่ในเมืองไทย ขอให้กรมศิลปากรถ่ายไมโครฟิล์มส่งไปให้ เป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งว่า ตำรับตำราพระพุทธรูปศาสนาของเมืองไทยเราเคยมีบริบูรณ์เสมอกับนานาประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือพระพุทธรูปด้วยกัน เพราะบรรพบุรุษของเราได้อุตสาหะสั่งสมเป็นมรดกไว้ให้แต่โบราณกาล แต่เวลานี้ เพราะเราขาดการดำเนินงานติดต่อกัน เมื่อเทียบเคียงกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ซึ่งชวนขวยทำฉันทุสสังคีติได้สำเร็จอย่างน่าอนุโมทนาแล้ว เรากลับมีคัมภีร์ชั้น 1 อัญญาของเรายังถ่ายเป็นอักษรไทยไม่หมด คัมภีร์ฎีกาซึ่งเรามีเป็นร้อย ๆ คัมภีร์เราถ่ายเป็นอักษรไทยเพียง ๓ คัมภีร์เท่านั้น อนุฎีกาก็เช่นเดียวกันก็มีเป็นหลายร้อยคัมภีร์ล้วนเป็นอักษรของอักษรไทยแท้ ๆ ยังไม่ได้พิมพ์เลย สัททวิเลสซึ่งเป็นหนังสือ ประเภทไวยากรณ์ก็มีเป็นร้อย ๆ คัมภีร์ เราถ่ายเป็นอักษรไทยได้เพียง 2 คัมภีร์เท่านั้น และปกรณ์พิเศษอื่น ๆ อีกก็เช่นกัน จึงนับว่าเรายังขาดอุปกรณ์การศึกษาภาษาบาลีชั้นสูงเท่าที่ควร

ฉะนั้นคนไทยถ้ายังไม่รักษาอักษรขอมที่เราเคยได้ศึกษาเล่าเรียนมา และใช้กันมาตั้งแต่ในยุคอดีตที่ผ่านมา อักษรขอมนี้ก็จะเริ่มสูญหายไป จนในที่สุดก็ไม่มีใครรู้จักและเข้าใจในอักษรขอมนี้ได้ ดังนั้นคนไทยควรที่จะต้องรักษามรดกอันมีค่าเอาไว้ เพราะเป็นอักษรที่มีการใช้กันอยู่ แต่บางคนที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจดีนัก ได้นำมาใช้ในการเขียน หรือนำมาเผยแพร่ออกมาแบบผิด ๆ หรือนำมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ แบบผิด ๆ ทำให้ผู้ที่สนใจที่จะศึกษาเล่าเรียน นำมาอ่าน มาเขียน แล้วทำความเข้าใจแบบผิด ๆ ด้วยเหมือนกัน ซึ่งก็เห็นตัวอย่างในหลาย ๆ ที่ ฉะนั้นเราควรที่จะมีการจัดให้มีแบบรูปแบบที่ถูกต้อง ให้ใช้ในลักษณะที่เหมือนกัน ความเข้าใจที่ตรงกัน จริงอยู่ในยุคสมัยที่ต่างกันอย่างมีความผิดเพี้ยนกันบ้าง แต่ถ้าวางรูปแบบให้เป็นมาตรฐาน คือเอาต้นแบบเดิมเป็นหลัก ย่อมสามารถที่จะทำได้และถูกต้องตรงกัน และได้รักษามรดกอันมีค่าเอาไว้ได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ผู้วิจัยมีขอบเขตที่จะศึกษา ดังต่อไปนี้

- 1.3.1 ศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย
- 1.3.2 ศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

1.3.3 วิเคราะห์อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่เขียนเป็นภาษาขอม ในห้องสมุดต่าง ๆ ในวัดต่าง ๆ หนังสือที่ผู้รู้ภาษาขอมได้พิมพ์บันทึกเอาไว้ที่มีจำหน่ายที่ร้านขายหนังสือทั่วไป ในเว็บไซต์ (Website) ต่าง ๆ และสอบถามผู้รู้ภาษาขอม เป็นต้น

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1.4.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารในชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก ศิลาจารึก ใบลาน สมุดข่อย เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คู่มือการอ่านถ่ายถอดอักษรขอม สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เอกสารต่าง ๆ จากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่เขียนเป็นภาษาขอม หนังสือที่ผู้รู้ภาษาขอมได้พิมพ์บันทึกเอาไว้ที่มีจำหน่ายที่ร้านขายหนังสือทั่วไป ตำราเรียน วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเว็บไซต์ (Website) ต่าง ๆ และสอบถามผู้รู้ภาษาขอม เป็นต้น โดยได้ค้นคว้าหาข้อมูลในห้องสมุดต่างๆ ร้านหนังสือต่าง ๆ หนังสือเก่าที่เป็นภาษาขอม แล้วนำเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันมาจัดลำดับ แยกประเภทให้เรียบร้อย

1.4.3 สถานที่รวบรวมข้อมูลมาจากแหล่งต่าง ๆ คือ

1. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยกรมศิลปากร
3. หอสมุดแห่งชาติ
4. ทางอินเทอร์เน็ต

1.4.4 ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในเชิงคุณภาพแบบค้นคว้าทางเอกสาร แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และมหาวิทยาลัยตามระเบียบ

1.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับเรื่องอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ที่นักวิชาการทั้งหลายเรียบเรียงไว้ จึงประมวลหลักการเหล่านั้นมานำเสนอ ดังต่อไปนี้

1.5.1 เอกสารทั่วไป

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ดังนี้

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือการอ่านถ่ายถอดอักษรขอม” สรุปความได้ว่า อักษรขอมเป็นอักษรโบราณของไทยแบบหนึ่งปรากฏใช้ในเอกสารโบราณทุกประเภท ทั้งจารึกหนังสือสมุดไทย และคัมภีร์ใบลาน โดยเฉพาะคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคกลางของประเทศส่วนที่บันทึกเรื่องราวทางพุทธศาสนา มักจารข้อความด้วยอักษรขอมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากคนไทยแต่โบราณมีความเชื่อถือสืบต่อกันมาว่า อักษรขอมเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ นอกจากบันทึกใช้เนื้อความในพระไตรปิฎกแล้ว ยังใช้จารหรือเขียนเป็นบทมนตร์คาถาและยันต์ต่าง ๆ ทั้งในตำราเวชศาสตร์ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ อันเป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณกาลและยังคงมีใช้สืบมาจนถึงปัจจุบัน³

วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อักษรไทยและอักษรขอมไทย” สรุปความได้ว่า เป็นเอกสารที่ได้ศึกษาจากลักษณะตัวอักษรที่ใช้จารึกบนแผ่นศิลา แผ่นโลหะ แผ่นไม้ และที่เขียนในสมุดข่อย รวมทั้งที่จารบนใบลาน เพื่อให้สามารถฝึกหัดอ่านเอกสารโบราณของไทยที่บันทึกด้วยตัวอักษรไทยและตัวอักษรขอมไทยได้ โดยได้บอกประวัติและที่มาของตัวอักษรในยุคสมัยต่าง ๆ จนมาถึงปัจจุบันนี้⁴

บัญญัติ สาลี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สรุปความได้ว่า ภาษาโบราณที่ใช้สื่อสารกันในเขตภูมิภาคสุวรรณภูมิระหว่างกลุ่มชนต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มชนชาวเขมรกับชาวไทย ซึ่งอักษรขอมนั้นได้บันทึกไว้ในคัมภีร์ต่างๆ สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ ถือว่าเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันอักษรขอมที่เหลือไว้เป็นหลักฐานให้เห็นเพียงภาษาเขียนซึ่งเรียกกันว่า “อักษรขอม” แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ อักษรขอมบาลี อักษรขอมเขมร อักษรขอมไทย⁵

ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วิธีประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช” สรุปความได้ว่า ตัวอักษรไทยในยุคแรก ๆ สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากตัวอักษรอินเดีย

³ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, *คู่มือการอ่านถ่ายถอดอักษรขอม*, (กรุงเทพฯ ฯ : สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2553), 112 หน้า

⁴ วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์, *อักษรไทยและอักษรขอมไทย*, (กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540) 194 หน้า

⁵ บัญญัติ สาลี, *โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), 5 หน้า

แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน และใช้ตัวอักษรขอมหวัดในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ ในระยะต่อมาพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นใช้ที่เรียกว่า “ลายสือไทย” ลายสือไทยที่ทรง

ประดิษฐ์ขึ้นนี้ได้ดัดแปลงมาจากตัวอักษรขอม โดยพยายามให้ลักษณะของตัวอักษรสามารถเขียนได้ง่ายขึ้น ภายหลังที่พระองค์ทรงประดิษฐ์ขึ้นนี้ ได้นำมาใช้เป็นต้นแบบของการพัฒนารูปแบบตัวอักษรในยุคต่อมา คือยุคกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์⁶

อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คัมภีร์คาถา 108” สรุปความได้ว่า ในการเรียนไสยศาสตร์นั้น สิ่งที่สำคัญจะขาดเสียไม่ได้คือการเรียนรู้หนังสือขอม แต่โบราณมาถือว่าหนังสือขอมเป็นหนังสือที่ศักดิ์สิทธิ์ การจะลงยันต์ก็ดีหรือการจะเขียนคาถาต่างๆ ก็ดี เขียนกันด้วยหนังสือขอมทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นท่านที่จะเรียนวิชาไสยศาสตร์นี้จึงต้องเรียนวิชาอักษรขอมให้แตกฉานเสียก่อนให้หัดอ่าน หัดเขียน สระ พยัญชนะ จำได้ให้ขึ้นใจแล้วหัดผสมตัว และมีตัวอย่างให้ศึกษาพอเป็นที่เข้าใจ⁷

มนัส สุขสาย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำราเรียนอักษรโบราณอีสาน” สรุปความได้ว่า อักษรขอมที่ใช้จารในใบลานที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย ส่วนมากใช้จารพระธรรมคำสอนต่างๆ ลักษณะอักษรขอมที่นิยมจารลงในใบลานมีอยู่ 3 ลักษณะ 3 ส่วนคือ ตัวอักษร หนามเตย และเชิง ซึ่งได้มีแบบการเขียน การเขียน ตัวอย่าง และแบบฝึกหัด เพื่อเป็นการศึกษาให้เข้าใจ⁸

สวิง บุญเจิม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำราเรียนอักษรขอม” สรุปความได้ว่า อักษรขอมเป็นวิวัฒนาการทางอักษรศาสตร์ ที่นักปราชญ์ขอมโบราณปรีวรรตจากเทวนาครี มาเป็นอักษรของตน ใช้บันทึกพระธรรมคำสอนในพุทธศาสนา⁹

บุญศรี เปรี๊ญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ประเพณีอีสาน” สรุปความได้ว่า เป็นแบบเรียนหนังสือขอม แม้อักษรแต่ละตัวมีต้นอักษร จะเขียนผสมสะกดแทนตัวเองได้ และจำให้แม่นยำ เพราะที่ต้นอักษรบางตัวจะคล้ายกันและเหมือนกัน ได้บอกถึงพยัญชนะ สระ วิธีเขียนอักษรขอม

⁶ ฉ่ำ ทองคำวรรณ, *วิธีประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช*, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2527) 7 หน้า

⁷ อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ, *คัมภีร์คาถา 108*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี, 2529), 272 หน้า

⁸ มนัส สุขสาย, *ตำราเรียนอักษรโบราณอีสาน*, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มูนมิ่งไทยอีสาน, 2539), 162 หน้า

⁹ สวิง บุญเจิม, *ตำราเรียนอักษรขอม*, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), 120 หน้า

แจกแม่สะกดต่างๆ และตัวอย่างการเขียน¹⁰

1.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ดังนี้

เพ็ญศรี บ้านไกรทอง ได้ศึกษาเรื่อง “วิวัฒนาการอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงและพญาไท พ.ศ. 1900” สรุปได้ว่า พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นโดยการดัดแปลงมาจากตัวขอม การดัดแปลงนี้บางอย่างพระองค์ก็ยังคงรักษาแบบภาษาเดิมไว้ บางอย่างก็ดัดแปลงจนกระทั่งกลายเป็นลักษณะของไทยโดยเฉพาะ และบางอย่างพระองค์ก็เพิ่มเติมขึ้น เพื่อให้สามารถเขียนคำต่าง ๆ ได้ถูกต้องหรือใกล้เคียงกับเสียงพูดมากที่สุด ตัวอย่างการที่พ่อขุนรามคำแหงทรงพยายามที่จะทำให้การเขียนหนังสือไทยแตกต่างไปจากขอมก็คือ การตัดหนามเตยบนตัวพยัญชนะ การเปลี่ยนพยัญชนะสังโยคโดยการเขียนพยัญชนะสองตัวเรียงกัน และการเปลี่ยนที่ของรูปสระ สระขอมบางตัววางไว้ข้างหน้าพยัญชนะ บางตัววางไว้ข้างหลังพยัญชนะ บางตัววางไว้บนพยัญชนะ บางตัววางไว้ใต้พยัญชนะ พ่อขุนรามคำแหงทรงนำเอารูปสระ ซึ่งเดิมขอมวางไว้ข้างบนและข้างล่างตัวพยัญชนะ ทำให้รูปสระในสมัยพ่อขุนรามคำแหงอยู่บนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะ การวางรูปสระเช่นนี้ เหมือนกับการวางรูปสระของชาติฝรั่ง ผิดกันแต่ว่าสระของฝรั่งจะวางไว้ข้างหลังพยัญชนะส่วนของพ่อขุนรามคำแหงบางตัวก็อยู่ข้างหน้า บางตัวก็อยู่ข้างหลังพยัญชนะ การวางรูปสระแบบของพ่อขุนรามคำแหงคงจะไม่ใช่ที่นิยมกันเท่าไรนัก เพราะการเขียนหนังสือไทยแบบนี้มีเฉพาะสมัยพ่อขุนรามคำแหงเท่านั้น ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทยกลับไปนิยมการเขียนแบบขอมอีก¹¹

นลินี เหมนิธิ ได้ศึกษาเรื่อง “อักษรไทยในจารึกสมัยอยุธยาที่พบในประเทศไทย” สรุปได้ว่า ต้นตอที่มาของอักษรไทยจนถึงปัจจุบันคือ อักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์สืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยา อักษรไทยสมัยอยุธยา ได้รับอิทธิพลจากอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหง อักษรไทยมีที่มาจากอักษรมอญและขอม ตัวอักษรขอมและมอญมีที่มาจากตัวอักษรคฤณห์หรือครันต์ ตัวอักษรคฤณห์มีที่มาจากตัวอักษรพราหมี ตัวอักษรพราหมีมีที่มาจากตัวอักษรเฟนิเซียน อักษรไทยซึ่งมี 44 ตัวนั้น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่เคยปรากฏว่าใช้ครบเลย จนในสมัยปัจจุบันนี้ก็ยังคงเป็นเช่นนั้นอยู่คือ ข และ ค ไม่นิยมใช้กัน อักษรไทยมีหัวด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งในปัจจุบันนี้มีพยัญชนะ 2 ตัวไม่มีหัวก็คือ ก กับ ฅ ทางด้านสระ

¹⁰ บุญศรี เปรียญ, *ประเพณีอีสาน*, (กรุงเทพฯ ฯ : ฉบับ ส.ธรรมภักดี, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), 752 หน้า

¹¹ เพ็ญศรี บ้านไกรทอง, *วิวัฒนาการอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงและพญาไท พ.ศ.1900*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2511, 74 หน้า

นั้นในสมัยอักษรสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมใช้สระ อะ อา อี อุ และ อู มาก สระที่ทำได้ยากมากคือสระ อี ทางด้านการเขียนสระแทบจะไม่มีวิวัฒนาการอะไรเลย เพราะเขียนคล้าย ๆ กันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยแล้ว วรรณยุกต์เริ่มมีขึ้นในอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงเป็นแห่งแรกคือมีวรรณยุกต์เอก (-) และวรรณยุกต์โท (-) ต่อมาในอักษรสมัยกรุงศรีอยุธยาก็มีใช้ 2 อย่างเหมือนกันคือ วรรณยุกต์เอก

(-) และวรรณยุกต์โท (ˊ) ซึ่งเปลี่ยนการเขียนวรรณยุกต์โทแบบกากบาทของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มาใช้เป็นแบบคล้ายเลขของฝรั่ง ที่หนังสือภาษาไทยบางเล่ม (หนังสือภาษาไทยของอาจารย์เจือ สตะเวทิน) กล่าวว่า วรรณยุกต์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีถึง 4 วรรณยุกต์คือ เพ็ญตรีและจัตวาเข้าไป แต่จากการค้นคว้าหนังสือต่าง ๆ ไม่เคยปรากฏวรรณยุกต์ตรีหรือจัตวาเลย แม้แต่ในสมัยกรุงธนบุรีแล้วก็ยังไม่ค่อยมี เนื่องจากในสมัยนั้นอาจจะยังไม่นิยมใช้วรรณยุกต์ตรีและจัตวาที่เป็นได้ จึงไม่มีปรากฏอยู่ อักษรวิธีสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระยะเวลายังไม่ห่างไกลกันมากนัก วิธีการเขียนจึงยังคงมีส่วนที่เหมือนกันหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นแบบเดียวกันเลยทีเดียว โดยนับจากรูปอักษร วิธีสะกดคำ การวางสระพยัญชนะ และเครื่องหมายต่าง ๆ ตลอดจนสำนวนภาษา¹²

สุนรี แก้วกลม ได้ศึกษาเรื่อง “อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย” สรุปได้ว่า รูปอักษรและอักษรวิธีของอักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย จากข้อมูลขั้นต้นประเภทจารึก ใบลาน และสมุดข่อยวิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดแบ่งข้อมูลออกเป็นสมัยต่าง ๆ ตามสมัยประวัติศาสตร์ไทย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีเกณฑ์ในการแบ่งคือ ศักราชที่ปรากฏในข้อมูล รูปร่างและขนาดของข้อมูล ตลอดจนลักษณะของการบันทึก รูปอักษรขอมในแต่ละสมัย มีลักษณะต่างกันว่าเส้นที่ใช้ประกอบเป็นตัวอักษร กล่าวคือ ในสมัยสุโขทัยใช้เส้นโค้งมน รูปอักษรมีลักษณะกลมป้อม สมัยอยุธยาใช้เส้นซึ่งโค้งน้อยกว่าสมัยสุโขทัย ตัวอักษรจึงไม่กลมเท่า ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ใช้เส้นตั้งและเส้นเฉียงตรงรูปอักษรเป็นรูปเหลี่ยม ในด้านอักษรวิธี โดยทั่วไปมีวิธีการประสมอักษรเช่นเดียวกับอักษรวิธีของอักษรไทยในสมัยเดียวกัน มีข้อแตกต่างกันที่การใช้รูปพยัญชนะตัวเชิงในอักษรขอมซึ่งอักษรไทยไม่มี กล่าวคือ การเขียนพยัญชนะตัวสะกดในสมัยสุโขทัยนิยมเขียนด้วยพยัญชนะตัวเต็ม แต่สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์นิยมเขียนด้วยพยัญชนะตัวเชิง¹³

สุนทรีย พิรุณสาร ได้ศึกษาเรื่อง “อักษรขอมสมัยพระนคร” สรุปได้ว่า รูปอักษรและอักษรวิธีของอักษรขอมสมัยพระนคร ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15 ถึง พุทธศตวรรษที่ 19 จากข้อมูล

¹² นลินี เหมนิธิ, *อักษรไทยในจารึกสมัยอยุธยาที่พบในประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2512, 105 หน้า

¹³ สุนรี แก้วกลม, *อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2523, 283 หน้า

ศิลาจารึกที่พบในประเทศกัมพูชาและประเทศไทยบางส่วนในปัจจุบันที่จารึกด้วยภาษาเขมรและภาษาสันสกฤต รูปอักษรขอมสมัยพระนคร ปรากฏรูปพยัญชนะตัวเต็ม 31 รูป รูปพยัญชนะตัวเชิง 30 รูป รูปสระลอย 9 รูป รูปสระจม 11 รูป รูปตัวเลขและรูปเครื่องหมายต่าง ๆ วิวัฒนาการของรูปอักษรปรากฏที่ศกของรูปอักษรซึ่งมีวิวัฒนาการถึง 5 รูปแบบ รูปอักษรบางรูปมีวิวัฒนาการมาก บางรูปมีวิวัฒนาการน้อย และบางรูปใช้รูปแบบเดียวตลอดสมัยโดยไม่มีวิวัฒนาการเลย ในด้านอักษรวิธี

โดยทั่วไปมีการประสมอักษรเพื่อประกอบรูปคำ ซึ่งประกอบด้วยรูปพยัญชนะต้น รูปสระ รูปพยัญชนะตัวสะกด และรูปเครื่องหมายเป็นคำพยางค์เดียว คำสองพยางค์และคำหลายพยางค์¹⁴

กฤษณพร สวนแสน ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบอักษรขอมในคัมภีร์ใบลานที่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ของประเทศไทย” สรุปลงได้ว่า อักษรขอมในคัมภีร์ใบลานที่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ของประเทศไทย มีความเหมือนกันเป็นอย่างมาก มีความแตกต่างกันเล็กน้อย ส่วนที่เหมือนกันมีสาเหตุมาจากอักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาเขมร และใช้บันทึกภาษาไทยในใบลานมีวิวัฒนาการมาจากอักษรขอมโบราณเหมือนกัน ส่วนที่ต่างกันอาจเป็นเพราะความจำเป็นทางภาษา เช่น ภาษาไทยมีวรรณยุกต์ เป็นต้น แต่ความต่างที่พบนั้นเป็นเพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น¹⁵

สรุปจากการศึกษาหนังสือและงานวิจัยนี้แล้วสรุปได้ว่าการศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา การใช้อักษรขอมเพื่อการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ แม้กระทั่งทุกวันนี้ การใช้อักษรขอมก็ยังไม่ได้ยกเลิกใช้ไปโดยเด็ดขาด ยังมีการใช้เพื่อลงคาถาอาคมก็ดี การลงเลขยันต์เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ก็ดี ยังนิยมลงด้วยอักษรขอมบรรจุอยู่ โดยเหตุที่ปัจจุบันมีเอกสารที่มีค่าต่างๆ ที่จารึกด้วยอักษรขอมไทยที่มีอยู่ตามวัดตามอารามต่าง ๆ รวมทั้งที่หอสมุดแห่งชาติ มีจำนวนมากมาย เพราะฉะนั้นการศึกษ้อักษรขอมไทยจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถอ่านและปริวรรตเอกสารที่มีค่าเหล่านั้นเป็นภาษาไทยปัจจุบัน ก็จะเป็นประโยชน์ให้อนุชนคนไทย ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าต่อหาความรู้กับผู้ที่สนใจ ทำให้สามารถสืบทอดอักษรขอมรักษามรดกอันมีค่าของประเทศไทยเอาไว้มิให้สูญหายไป

¹⁴ สุนทรี พิธินสาร, *อักษรขอมสมัยพระนคร*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2524, 244 หน้า

¹⁵ กฤษณพร สวนแสน, *การศึกษาเปรียบเทียบอักษรขอมในคัมภีร์ใบลานที่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ของประเทศไทย*, สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2548, 147 หน้า

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 1.6.1 ทำให้ทราบอักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย
- 1.6.2 ทำให้ทราบอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
- 1.6.3 ทำให้ทราบการวิเคราะห์เรื่องอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

ไทย

1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อักษรขอม หมายถึง อักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย มีทั้งอักษรขอมไทยและอักษรขอมบาลี ซึ่งได้มีการพัฒนาตามยุคตามสมัย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้จะไม่มีการเรียนการสอนอักษรขอมแล้ว แต่ก็มีผู้ใช้กันอยู่อย่างแพร่หลาย ทั้งในด้านโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ การสักยันต์ การลงยันต์ในวัตถุต่าง ๆ การเขียนคาถาอาคมต่าง ๆ และอื่น ๆ อีกมากที่คิดว่ามีความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ

พระพุทธรูปศาสนาเถรวาท หมายถึง นิกายพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายใต้ซึ่งถือตามคติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักธรรมวินัยเป็นแบบแผนไว้เมื่อครั้งปฐมสังคายนาที่ลุมพินีในครั้งปฐมสังคายนา และได้นับถือกันสืบมา เรียกว่า เถรวาท คำสอนที่วางไว้เป็นหลักการโดยพระเถระ คำว่า เถระ ในที่นี้ หมายถึง พระเถระผู้ประชุมทำสังคายนาครั้งแรก และพระพุทธรูปซึ่งถือตามหลักที่ได้สังคายนาครั้งแรกดังกล่าว เรียกว่า นิกายเถรวาท อันหมายถึง คณะสงฆ์กลุ่มที่ยึดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งถ้อยคำ และเนื้อความที่ท่านสังคายนาไว้โดยเคร่งครัด ตลอดจนรักษาแม้แต่ตัวภาษาดั้งเดิมคือภาษาบาลี

บทที่ 2

อักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย

อักษรขอมเป็นรูปอักษรชนิดหนึ่ง พัฒนามาจากรูปอักษรปัลลวะ ซึ่งเป็นรูปอักษรที่ใช้อยู่ในประเทศอินเดียตอนใต้ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 หลักฐานที่ปรากฏและพบในประเทศไทยมีทั้งจารึกบนแผ่นศิลาและแผ่นอิฐ ซึ่งบันทึกด้วยอักษรปัลลวะ เช่น จารึกเมืองศรีเทพ พบที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จารึกเยธมาพบที่จังหวัดนครปฐม เป็นต้น ครั้นเวลาต่อมาอักษรดังกล่าว ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามอิทธิพลของกลุ่มชนพื้นเมืองในภูมิภาคอันเป็นที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบันนี้ คือ อักษรมอญ อักษรขอม เป็นต้น จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่ออาณาจักรสุโขทัยของคนไทยตั้งตัวเป็นอิสระขึ้น และได้ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้แล้ว อย่างไรก็ตาม อักษรขอมซึ่งเป็นอักษรที่คนไทยในสมัยนั้นรู้จักและใช้อยู่อย่างคุ้นเคยมานานก็ไม่ได้เลิกใช้ ยังคงนำมาใช้เขียนได้ทั้งภาษาบาลี และภาษาไทย ทั้งนี้เพราะอักษรไทยใช้เขียนภาษาบาลีไม่ได้ ดังนั้นอักษรขอมจึงยังคงได้รับความนิยมบันทึกเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และยอมรับเป็นรูปอักษรของไทยอีกแบบหนึ่งสืบมาจนถึงปัจจุบัน

สถานศึกษาเล่าเรียนของคนไทยในอดีตมี 2 ที่ คือ วัดกับวัด วัดเป็นสถานศึกษาส่วนเฉพาะของพระราชาวงศ์ วัดเป็นสถานศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป ดังนั้น ผู้ที่จะศึกษาเล่าเรียนหนังสือที่วัดได้ ส่วนมากเป็นผู้ชาย มีโอกาสได้บวชและได้เรียนกับครูอาจารย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ที่อยู่ประจำตามวัดต่าง ๆ ผู้ปกครองนิยมนำบุตรหลานไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ ตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก เมื่อแรกไปอยู่ นอกจากต้องศึกษาเล่าเรียนหนังสือแล้ว ยังมีกิจวัตรอีกอย่างคือต้องทำหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์ด้วย ครั้นเมื่อเจริญวัยถึงกำหนดจะได้บรรพชาอุปสมบท จะได้รับการบรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่า การศึกษาของเด็กไทยในสมัยโบราณสิ่งที่ใช้เป็นแบบเรียน ก็คือหนังสือที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี ใช้อักษรขอมและอักษรไทยควบคู่กันไป โดยเฉพาะอักษรขอม คัมภีร์ที่นิยมนำมาถ่ายทอดความรู้สู่ลูกศิษย์ ได้แก่ คัมภีร์พระมาลัย มูลกัจจายน์ โดยใช้อักษรขอมเขียนบันทึกเป็นภาษาบาลีและเป็นภาษาไทย สาเหตุที่อักษรขอมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในอดีต เพราะถือว่าอักษรขอมเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงมักนิยมนำมาจารอักษรคาถา อาคม เลขยันต์ นอกจากนั้น พระธรรมอันเป็นคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือที่เรียกว่าพระไตรปิฎกก็ถูกหยิบยกนำมาจารลงในคัมภีร์ใบลานหรือวัสดุอื่นเพื่อบันทึกคำสอนเหล่านั้นให้คงอยู่คู่อนุชนรุ่นหลัง¹

2.1 ประวัติและวิวัฒนาการภาษาขอม

ก่อนที่จะปรากฏจารึกอักษรขอมไทย เมื่อพุทธศตวรรษที่ 20 นั้น ดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันโดยเฉพาะในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการค้นพบศิลาจารึกอักษรขอมโบราณที่มีอายุเก่ากว่า รูปอักษรขอมโบราณเหล่านี้มีเค้าว่าได้ให้อิทธิพลต่อรูปอักษรขอมที่ใช้อยู่ในสมัยกรุงสุโขทัยและสมัยต่อ ๆ มา

จารึกอักษรขอมโบราณที่พบในประเทศไทยนั้น ปรากฏพบทั้งที่เป็นจารึกของอาณาจักรเขมรโบราณ และอาณาจักรอิสระอื่น ๆ

2.1.1 อักษรขอมโบราณที่พบในจารึกของอาณาจักรเขมรโบราณ

ในที่นี้จะยกมากล่าวถึงเฉพาะจารึกที่ปรากฏศักราชอยู่ด้วย

จารึกอักษรขอมโบราณรุ่นแรกที่พบในประเทศไทย คือ จารึก พ.ศ. 1429 พบที่อำเภอมหาชนะชัย ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นจารึกในรัชกาลพระเจ้าอินทรวรมัน (พ.ศ. 1420 – พ.ศ. 1432) ภาษาสันสกฤต

ต่อมาคือ จารึกพบที่เพนียด จังหวัดจันทบุรี จารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1432 ในรัชกาลพระเจ้าโยศวรมัน (พ.ศ. 1432 – พ.ศ. 1443) ภาษาเขมรและภาษาสันสกฤต

สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (พ.ศ. 1544 – พ.ศ. 1593) ปรากฏหลักฐานคือศิลาจารึกภาษาเขมรที่ศาลสูง จังหวัดลพบุรี จารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1568

จารึก พ.ศ. 1595 พบที่สตึกก๊กทม อำเภออรัญญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นจารึกในรัชกาลพระเจ้าอุทยาทิตยวรมัน (พ.ศ. 1593 – พ.ศ. 1609) ภาษาสันสกฤต – เขมร

จารึกที่กรอบประตู่ชุมระเปียงคตปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 1655 กล่าวนามพระเจ้าธรณินธรวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1650 – 1656) ภาษาเขมร

นอกจากนี้ยังพบจารึกบนวัตถุสัมฤทธิ์ ซึ่งทำขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724 – พ.ศ. 1761) ที่บริเวณเมืองพระรถ ตำบลโคกปีป อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี

หลังจากสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แล้ว ไม่ปรากฏจารึกของกษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรโบราณบนพื้นแผ่นดินไทยอีกเลย²

¹ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, คู่มือการอ่านถ่ายถอดอักษรขอม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2553), หน้า 1

² สุรนีย์ แก้วกลม, อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2523, หน้า 10 - 11

2.1.2 อักษรขอมโบราณในจารึกที่ไม่ใช่ของอาณาจักรเขมรโบราณ

ได้พบจารึกภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร เขียนด้วยอักษรขอมโบราณ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จารึกขึ้นใน พ.ศ. 1480 กล่าวพระนามของกษัตริย์แห่งศรีจนาศะหลายพระองค์ ซึ่งไม่ปรากฏในจารึกของอาณาจักรเขมรโบราณ เพราะฉะนั้นกษัตริย์แห่งศรีจนาศะ อาจจะตั้งต้นเป็นอิสระไม่ขึ้นต่ออาณาจักรเขมรโบราณก็ได้ และที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ได้พบจารึกที่บ่ออึกา เมืองเสมา จังหวัดนครราชสีมา จารึกด้วยอักษรอินเดียได้ เป็นภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร เมื่อ พ.ศ. 1411 ได้กล่าวถึงการบริจาคทานของพระราชาแห่งศรีจนาศะ

จารึกดงแม่นางเมือง ที่จังหวัดนครสวรรค์ บันทึกด้วยภาษาบาลีและภาษาเขมรเมื่อ พ.ศ. 1710 กล่าวถึงยี่งักการะที่พระเจ้าศรีธรรมมาโศก ถวายแด่พระสรีรธาตุของกมรเตงชคตศรีธรรมมาโศก ซึ่งพระนามของกษัตริย์องค์นี้ไม่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรเขมรโบราณแต่อย่างใด³

2.1.3 รูปอักษรขอมโบราณที่เป็นต้นเค้าของอักษรขอมที่ใช้ในสมัยสุโขทัย

รูปอักษรขอมโบราณได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมาหลายรูปหลายแบบ ในที่นี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาศึกษาเฉพาะแบบที่มีลักษณะใกล้เคียงและพอจะให้เห็นเป็นต้นเค้าอักษรขอมที่ใช้ในสมัยสุโขทัย คือ รูปอักษรที่ปรากฏใน

1. จารึกกรอบประตูปราสาทหินพิมาย พ.ศ. 1655 (หลักที่ 61)
2. จารึกดงแม่นางเมือง พ.ศ. 1710 (หลักที่ 35)
3. จารึกหลังพระพุทธรูปนาคปรก พ.ศ. 1756 (หลักที่ 36)

จะได้นำมาศึกษาเปรียบเทียบกับรูปอักษรขอมสมัยสุโขทัย ที่ปรากฏในจารึก

1. จารึกวัดป่ามะม่วง (ภาษาเขมร) พ.ศ. 1905 (หลักที่ 4)
2. จารึกวัดป่ามะม่วง (ภาษาบาลี) พ.ศ. 1905 (หลักที่ 6)
3. จารึกวัดป่าแดง (ภาษาไทย) พ.ศ. 1949 (หลักที่ 9)

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11 - 12

รูปอักษรที่ปรากฏในจารึกทั้ง ๖ หลัก มีดังนี้

อักษรไทย	อักษรขอมโบราณ			อักษรขอมสุโขทัย		
	หลักที่ ๖๑	หลักที่ ๓๕	หลักที่ ๓๖	หลักที่ ๔	หลักที่ ๖	หลักที่ ๙
	พ.ศ.๑๖๕๕	พ.ศ.๑๗๑๐	พ.ศ.๑๗๕๖	พ.ศ.๑๙๐๕	พ.ศ.๑๙๐๕	พ.ศ.๑๙๔๙
ก						
ข						
ค						
ฃ						
ง						
จ						
ฉ						
ช						
ฅ						
ฉฐ						
ฌ						
ฐ						
ฑ						
ฒ						
ณ						
ด						

ภาพที่ 1 อักษรขอมโบราณกับอักษรขอมสุโขทัย

	อักษรขอมโบราณ			อักษรขอมสุโขทัย		
	หลักที่ ๖๑	หลักที่ ๓๕	หลักที่ ๓๖	หลักที่ ๔	หลักที่ ๖	หลักที่ ๙
อักษรไทย	พ.ศ.๑๖๕๕	พ.ศ.๑๗๑๐	พ.ศ.๑๗๕๖	พ.ศ.๑๙๐๕	พ.ศ.๑๙๐๕	พ.ศ.๑๙๔๙
ห	𑄛	𑄛	𑄛	𑄛	𑄛	𑄛
ฟ						
อ	𑄛	𑄛			𑄛	𑄛

รูปสระอักษรขอมโบราณเหมือนกับอักษรขอมสุโขทัย จึงไม่ได้นำมาแสดงไว้ในที่นี้

เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบรูปร่างอักษรที่ปรากฏในจารึกทั้ง 6 หลัก ที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าองค์ประกอบส่วนใหญ่ของตัวอักษรขอมโบราณ และอักษรขอมสุโขทัยประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบสำคัญเหมือนกัน ผิดแผกกันไปในรายละเอียดเท่านั้น โดยเฉพาะจารึกหลังพระพุทธรูปนาคปรก (หลักที่ 36) ที่นำมาใช้เป็นหลักเปรียบเทียบและเป็นหลักที่มีอายุใกล้เคียงกับสมัยสุโขทัยมากที่สุดนั้น มีลักษณะเหมือนอักษรขอมสุโขทัย แต่เนื่องจากตัวอักษรที่ปรากฏในจารึกหลังพระพุทธรูปนาคปรกมีจำนวนน้อย จึงได้นำรูปอักษรขอมโบราณในจารึกดงแม่ปางเมือง (หลักที่ 35) และจารึกกรอบประตูปราสาทหินพิมาย (หลักที่ 61) มาศึกษาประกอบด้วย เพื่อเป็นเครื่องแสดงว่ารูปอักษรขอมสุโขทัยนั้น มีกำเนิดจากรูปอักษรขอมโบราณที่ได้ปรากฏอยู่บนพื้นแผ่นดินไทยนั่นเอง⁴

2.2 แนวคิดทฤษฎีภาษาขอม

จารึกและเอกสารภาษาไทยที่พบในประเทศไทย นอกจากจะใช้บันทึกด้วยอักษรไทยแล้วยังบันทึกด้วยอักษรอื่น ๆ เช่น อักษรขอม อักษรมอญ และอักษรธรรม อักษรมอญไม่ได้ใช้แพร่หลายมากนัก ส่วนอักษรธรรมจะนิยมใช้ในกลุ่มไทยภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับในดินแดนภาคกลางของไทยจะนิยมใช้อักษรขอมบันทึกเรื่องราวที่เป็นภาษาบาลี และบันทึกเป็นภาษาไทยในเรื่องที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา จึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดทฤษฎีภาษาขอมที่

⁴ สุรนีย์ แก้วกลม, *อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2523, หน้า 12 - 17

ใช้ในประเทศไทยไว้ดังนี้คือ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือการอ่านถ่ายถอดอักษรขอม” ว่า อักษรขอมเป็นรูปอักษรชนิดหนึ่ง พัฒนามาจากรูปอักษรปัลลวะ ซึ่งเป็นรูปอักษรที่ใช้อยู่ในประเทศอินเดียตอนใต้ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 หลักฐานที่ปรากฏและพบในประเทศไทยมีทั้งจารึกบนแผ่นศิลาและแผ่นอิฐซึ่งบันทึกด้วยอักษรปัลลวะ เช่น จารึกเมืองศรีเทพ พบที่จังหวัดเพชรบูรณ์, จารึกเขมมา พบที่จังหวัดนครปฐม เป็นต้น ครั้นเวลาต่อมาอักษรดังกล่าว ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามอิทธิพลของกลุ่มชนพื้นเมืองในภูมิภาคอันเป็นที่ตั้งประเทศไทยในปัจจุบันนี้ คือ อักษรมอญ อักษรขอม เป็นต้น จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่ออาณาจักรสุโขทัยของคนไทยตั้งตัวเป็นอิสระขึ้น และได้ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้แล้ว อย่างไรก็ตาม อักษรขอมซึ่งเป็นอักษรที่คนไทยในสมัยนั้นรู้จักและใช้อยู่อย่างคุ้นเคยมานานก็ไม่ได้เลิกใช้ ยังคงนำมาใช้เขียนได้ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ทั้งนี้เพราะอักษรไทยใช้เขียนภาษาบาลีไม่ได้ ดังนั้นอักษรขอมจึงยังคงได้รับความนิยมบันทึกเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและยอมรับเป็นรูปอักษรของไทยอีกแบบหนึ่งสืบมาจนถึงปัจจุบัน⁵

วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อักษรไทยและอักษรขอมไทย” ว่า จารึกและเอกสารภาษาไทยที่พบในประเทศไทย นอกจากจะใช้บันทึกด้วยอักษรไทยแล้ว ยังบันทึกด้วยอักษรอื่น ๆ เช่น อักษรขอม อักษรมอญ และอักษรธรรม อักษรมอญไม่ได้ใช้แพร่หลายมากนัก ส่วนอักษรธรรมจะนิยมใช้ในกลุ่มไทยภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับในดินแดนภาคกลางของไทย จะนิยมใช้อักษรขอมบันทึกเรื่องราวที่เป็นภาษาบาลีและบันทึกเป็นภาษาไทยในเรื่องที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา การบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยอักษรขอม โดยฝีมือของคนไทยภาคกลางนั้น ปรากฏขึ้นครั้งแรกในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง คือ ศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 4 และ 6 ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1905 บันทึกเป็นภาษาเขมรและภาษาบาลี ส่วนการบันทึกตัวอักษรขอมเป็นภาษาไทยที่พบหลักฐานเก่าแก่ที่สุด คือ ศิลาจารึกวัดป่าแดง หรือ จารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 9 จารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1946 จารึกสุโขทัยที่ใช้อักษรขอมกับภาษาไทยดังเช่นจารึกวัดป่าแดงนั้น แสดงว่าคนไทยยุคนั้นยอมรับรูปอักษรขอมเป็นรูปอักษรของไทยแบบหนึ่งที่ใช้กับภาษาบาลีและได้ดัดแปลงมาใช้กับภาษาไทย ตามแบบอย่างที่เคยใช้มาแล้วในพุทธศตวรรษที่ 18 นักปราชญ์ตลอดจนภิกษุสงฆ์ของไทยภาคกลาง มีความคุ้นเคยกับอักษรขอมมานานแล้ว เพราะการใช้อักษรขอมในประเทศไทย ถือเป็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่อย่างหนึ่ง แม้ว่าคนไทยจะมีรูปอักษรไทยของตนเองใช้มาตั้งแต่พุทธศักราช 1826 แล้วก็ตาม แต่ความนิยมในการใช้อักษรขอมยังคงมีอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบัน อักษรขอมในประเทศไทยนับตั้งแต่

⁵สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, *คู่มือการอ่านถ่ายถอดอักษรขอม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2553), หน้า 1

พุทธศตวรรษที่ 19 ลงมานั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปในรูปแบบของอักษรขอมในประเทศไทยโดยเฉพาะ ซึ่งแตกต่างไปจากรูปอักษรขอมในประเทศกัมพูชาอย่างสิ้นเชิง จึงถือว่าเป็นรูปอักษรของไทยอีกแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์ของอักษรขอมไทยอย่างแท้จริง และมีใช้อยู่เฉพาะในหมู่คนไทยในประเทศไทยเท่านั้น ในยุคที่อาณาจักรสุโขทัยยังเรืองอำนาจนั้น อักษรขอมได้เป็นที่นิยมใช้สืบทอดมาแต่จะเน้นเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องในพระพุทธศาสนาดังกล่าวแล้ว จึงอาจจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้รูปอักษรขอมยังคงได้รับความนิยมและยอมรับเป็นรูปอักษรไทยอีกแบบหนึ่งก็ได้

กล่าวได้ว่าตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาอักษรขอมได้เป็นที่นิยมแพร่หลายกว่าอักษรไทย ดังจะพบเห็นอยู่เสมอในเอกสารไทยโบราณ บางครั้งจะพบว่ามีการใช้อักษรขอมและอักษรไทยบันทึกอยู่ในเอกสารฉบับเดียวกัน หรือมีการจารึกปนกันระหว่างอักษรทั้งสองชนิดในจารึกหลักเดียวกันด้วย เช่น จารึกประดิษฐาณพระธาตุ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งจารึกประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 ปัจจุบัน อักษรขอมยังไม่ได้เลิกใช้โดยเด็ดขาด จะเห็นได้ว่าการลงคาถาอาคมหรือการลงเลขยันต์ในพิธีการที่ต้องการความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ยังนิยมลงด้วยอักษรขอมอยู่⁶

บัญญัติ สาลี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “โครงการอนุรักษ์โบราณวัตถุวันออกเฉียงเหนือ” ว่า ภาษาขอม ได้แก่ ภาษาโบราณที่ใช้สื่อสารกันในเขตภูมิภาคสุวรรณภูมิ ระหว่างกลุ่มชนชาวเขมร กับ ชาวไทย และกลุ่มชนอื่น ๆ ในอาณาบริเวณเดียวกัน การศึกษาบาลีในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณ พวกกุลบุตรต้องเริ่มต้นด้วยการเรียนอักษรขอมก่อนเพราะภาษาบาลีที่จารไว้ด้วยอักษรขอมผู้เริ่มเรียนต้องเรียนคัมภีร์มูลกัจจายน์ท่องสูตรมูลซึ่งมีทั้งภาคมคธและพากย์ไทยล้วนเป็นอักษรขอมทั้งนั้น ความเป็นมาของอักษรขอม ที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนาเป็น ประการไร่นั้น เราจะศึกษาได้จากศิลาจารึกในสมัยสุโขทัย ซึ่งได้จารึกไว้เป็นอักษรขอมทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีอักษรขอมที่จารลงในใบลานในสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ถือกันว่าเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การรับรองพระพุทธวจนะจึงเกิดความนิยมใช้อักษรขอมกันขึ้น แม้ในการเขียนเทศน์ก็เขียนเป็นอักษรขอม วรรณคดีไทยหลายเรื่องเช่น มหาชาติคำหลวง มหาชาติ 13 กัณฑ์ และปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น ก็ล้วนมีต้นฉบับเป็นอักษรขอมทั้งนั้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ตำราไสยศาสตร์ และเลขยันต์ และคาถาอาคมเวทย์มนต์ ต่าง ๆ ที่คนไทยถือขลังมาแต่โบราณกาล เช่น ตำรามหาพิสัยสงคราม เป็นต้น ก็เขียนอักษรขอม และเขียน คัดลอกสั่งสอนสืบทอดกันมาเป็นอักษรขอม จึงทำให้ชวนคิดไปว่า แต่เดิมน่าจะคงจะมีอักษรไทยใช้สองแบบคือ แบบอักษรไทย ที่ชาวบ้านใช้อย่างหนึ่งและแบบ อักษรธรรมที่ใช้กันในวัดสำหรับการสอน การเรียน การบันทึกพระธรรม คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่าง

⁶วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์, *อักษรไทยและอักษรขอมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540), หน้า 183

หนึ่งกล่าวให้ชัดก็คือ อักษรขอม ก็ได้แก่อักษรธรรม ซึ่งบันทึกพระพุทธวจนะ ได้แก่ พระไตรปิฎก อัญฎกถา ฎีกา สัททวิเศษ และปกรณ์ต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้นเองหาได้เป็นอักษรขอมของชนชาติขอม ในอดีตไม่ และที่กล่าวกันมาว่า เมื่อชนชาติไทยมีอนุภาพเหนือกว่า ได้ครอบครองดินแดนนี้เป็นปึกแผ่นแล้วได้รับเอาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ก็ได้สนใจ ศึกษาอักษรขอมด้วย ใจศรัทธา เพื่อมุ่งความรู้ความเข้าใจในพระพุทธวจนะเป็นประการสำคัญหาได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวอักษรไปเป็นอย่างอื่นแต่ประการใดไม่ ข้อหลังนี้จะหมดสงสัยไป โดยเหตุผลที่ว่า หนังสือขอมก็คือ หนังสือไทยอีกแบบหนึ่งของไทยนั่นเอง ในบางสมัย ประเทศไทยต้องต่อสู้ข้าศึกศัตรูป้องกันชาติบ้านเมืองอย่างเต็มที่ แต่เมื่อเสร็จสิ้นสงครามในระยะใด พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงคิดเห็นว่าการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ทุกยุคทุกสมัยมาดังปรากฏชัดในพงศาวดารว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นราชธานี ก็โปรดเกล้าฯ ให้ชำระพระไตรปิฎกให้ถูกต้องทรงมีพระราชศรัทธาพระราชทานทรัพย์เป็นอันมากให้แสวงหาพระไตรปิฎก ลาวรามัญมาชำระแปลออกเป็นหนังสือขอมแบบไทย สร้างขึ้นไว้ในตู้ ณ หอพระมณเฑียรธรรม และถวายพระสงฆ์เล่าเรียนทุกอาราม และพระราชทานอุปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกอัญฎกถา ฎีกา อนุฎีกา สัททวิเศษ ณ วัดมหาธาตุในพุทธศักราช 2331 เป็นครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ การสังคายนาในครั้งนั้นได้แบ่งออกเป็น 4 กอง คือ กองพระวินัย กองพระสูตร กองพระอภิธรรม (กองพระปรมัตถ์) กองสัททวิเศษ ใช้เวลาชำระ 5 เดือน จึงสำเร็จ พระไตรปิฎกที่สังคายนา ในครั้งนั้นเรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับครูเดิม

สรุปตามเอกสารโบราณต่าง ๆ ที่ได้พบในประเทศไทยแล้ว โดยจำเพาะในภาคกลางของประเทศไทย นอกจากพบบันทึกด้วยอักษรไทย หรืออักษรขอมของชนชาติไทย ยังพบบันทึกด้วยอักษรอื่นอีกนั่นคืออักษรขอม โดยเหตุที่คนไทยทางภาคกลาง ได้นำเอาอักษรขอมมาบันทึกเป็นภาษาไทยในเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา สำหรับคนไทยอ่าน จึงให้ชื่ออักษรชนิดนี้ว่า อักษรขอมไทย คนไทยภาคกลางเริ่มใช้อักษรขอมบันทึกเรื่องราวครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 1905 เป็นภาษาเขมรและภาษาบาลี ดังที่ปรากฏ ในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง คือ ศิลาจารึกกรุงสุโขทัย หลักที่ ๔ และหลักที่ ๖ ส่วนการบันทึก เป็นภาษาไทยพบหลักฐานเก่าที่สุด คือ ศิลาจารึกวัดป่าแดงหรือจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๙ ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 1949 นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา การใช้อักษรขอมเพื่อการบันทึก เป็นที่นิยมมากเท่ากับการบันทึกด้วยอักษรไทย ดังได้พบเห็นอยู่เสมอในเอกสารไทยโบราณ แม้กระทั่งทุกวันนี้ การใช้อักษรขอมก็ยังไม่ได้ยกเลิกใช้ไปโดยเด็ดขาด ดังนั้น เมื่อมีการลงคาถาอาคมก็ดี การลงเลขยันต์เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ก็ดี ยังนิยมลงด้วยอักษรขอมบรรจุอยู่ โดยเหตุที่ปัจจุบันมีเอกสารที่มีค่าต่าง ๆ ที่จารึกด้วยอักษรขอมไทยมีอยู่ตามวัดตามอารามต่าง ๆ รวมทั้งที่หอสมุดแห่งชาติ มีจำนวนมากมาย เพราะฉะนั้นการศึกษาอักษรขอมไทยจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถอ่าน และ

ปวิวรรตเอกสารที่มีค่าเหล่านั้นเป็นภาษาไทยปัจจุบัน ก็จะเป็นประโยชน์ต่ออนุชนคนไทย ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าต่อไป⁷

ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วิธีประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช” ว่า ตัวอักษรไทยในยุคแรก ๆ สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากตัวอักษรอินเดียแต่ยังไม่ปรากฏมีหลักฐานชัดเจนและใช้ตัวอักษรขอมหวัดในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ ในระยะต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 1826 พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นที่เรียกว่า “ลายสือไทย” ลายสือไทยที่ทรงประดิษฐ์ขึ้นนี้ได้ดัดแปลงมาจากตัวอักษรขอม โดยพยายามให้ลักษณะของตัวอักษรสามารถเขียนได้ง่ายขึ้น ทรงกำหนดได้วางรูปสระไว้ ให้อยู่ในบรรทัดรวมกับตัวพยัญชนะทั้งหมดเช่นเดียวกับแบบอย่างตัวอักษรของโรมัน และทรงคิดให้มีวรรณยุกต์กำกับเสียงด้วยอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของภาษาไทยจนถึงทุกวันนี้⁸

มนัส สุขสาย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำราเรียนอักษรโบราณอีสาน” ว่า ประวัติอักษรโบราณอีสานนั้นนักประวัติศาสตร์เชื่อกันว่า ในการทำสังขยานาครั้งที่ 3 สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ณ ชมพูทวีปเมื่อประมาณ พ.ศ. 300 ได้มีการจารึกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นลายลักษณ์ครั้งแรก อักษรที่ใช้จารึกในครั้งนั้นเรียกว่า อักษรพหุหมี และอักษรนี้เป็นแม่บทของอักษรเทวนาครี และอักษรปัลลวะ นักปราชญ์ทั้งไทยและต่างประเทศยอมรับว่า อักษรปัลลวะ เป็นต้นแบบของอักษรชาติต่าง ๆ ในแหลมทอง โดยเฉพาะในภาคอีสานมีวรรณกรรมเกี่ยวกับการเดินทางไปสืบเอาพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียเรื่องหนึ่งคือ “เซตุนพน” หรือ “เสถพน” ในเรื่องมีว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทราบข่าวว่า วัดพระเซตุนพน เมืองสาวตีเถรีเจริญรุ่งเรืองมาก ประสงค์จะทราบความจริงและจะได้คัมภีร์พระอภิธรรมพระองค์จึงทรงแต่งตั้งราชทูตคณะหนึ่งไปสืบดู ซึ่งคณะราชทูตมี ขุนโทผู้เป็นหลานของพระเจ้าแผ่นดินเป็นหัวหน้าพร้อมด้วย ขุนพวย ขุนพน ขุนลิงล้า เป็นรอง นายกรวิกเป็นองค์รักษ์ และมีคนโบราณสูงใหญ่สูง 8 ศอกเป็นคนนำทาง พร้อมไพร่พล 500 คน เป็นชาย 400 หญิง 100 คน ในการเดินทางครั้งนั้นใช้ช้างและม้าเป็นพาหนะ คณะราชทูตออกเดินทางประมาณเดือนอ้ายเดินทาง 3 เดือน ถึงเมืองหงสาวดีเข้าเฝ้าเจ้าเมือง และพักอยู่ที่นั่น 3 คืน แล้วเดินทางไปอีก 3 เดือน 14 วัน ถึงปลายแดนเมืองหงสาวดี พบเจดีย์ใหญ่ชื่อพระธาตุชะกุง (ชเวตาคอง) พากันบูชาแล้วเดินทางเข้าป่าหิมพานต์ พบสิงห์สาราสัตว์ ภูตผีปีศาจ และธรรมชาติต่าง ๆ มากมาย เป็นเวลา 7 ปี จึงถึงแม่น้ำ มหิง ไพร่หนุ่มสาวที่เดินทางไปด้วยได้แต่งงานให้กำเนิดเด็กประมาณ 300 คน คณะทูต

⁷ บัญญัติ สาลี, *โครงการอนุรักษ์โบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า 1

⁸ ฉ่ำ ทองคำวรรณ, *วิธีประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช*, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2527), หน้า 1

ได้เดินทางไปอีก 1 ปี จึงไปพบพระฤๅษี ไตคำ ได้ทราบข่าวเรื่องมาลัยเจดีย์วัดพระเชตุพนเมืองสาวัตถี ซึ่งอยู่บนเขาเนมินทร ริมฝั่งแม่น้ำจิววตี คณะเดินทางขึ้นเขาเนมินทร ผู้คนในคณะเป็นโรคท้องตาย 205 คน ที่เหลือจึงเดินทางไปอีก 8 วัน จึงถึงเมืองสาวัตถี เข้าเฝ้าถวายราชบรรณาการแก่ พระมหากษัตริย์เมืองสาวัตถี พักอยู่ที่นั่น 1 คืน รุ่งขึ้นเดินทางไปวัดพระเชตุพน เข้าเฝ้าถวายสักการะ สมเด็จพระสังฆราชแล้วบูชามาลัยเจดีย์ ได้ทำการวัดเอาสัดส่วนต่าง ๆ ของเจดีย์เอาไว้ คณะทูตได้ขอ พระอภิธรรมปิฎกทั้ง 7 คัมภีร์ สมเด็จพระสังฆราชก็พระราชทานให้ดังประสงค์ ชายที่ไปด้วยคณะมีความเลื่อมใสขอบวชเป็นพระภิกษุที่วัดพระเชตุพน 15 คน นอกนั้นพักอยู่ที่นั่น 1 เดือน แล้วได้เดินทางกลับ ขากลับได้ชมหมู่บ้านทิมพานต์ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองมาก แล้วเดินทางกลับกรุงศรีอยุธยา การกลับมาในครั้งนั้นได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าแผ่นดินเป็นอย่างดี และพระอภิธรรมที่ได้มาทั้ง 7 คัมภีร์นั้นได้สร้างหอคำบรรจุเอาไว้ ปราชญ์โบราณชาวอิสานได้อ่าน ได้ศึกษาจารึกที่ได้สืบเอามาใช้สั่งสอนอบรมประชาชนสืบมา

ชาวอิสานโบราณใช้อักษรประจำถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ที่นิยมกันมากมี 3 ชนิดคือ อักษรไทยน้อย ใช้ในราชการบ้านเมือง และจารึกวรรณกรรมที่ปราชญ์โบราณแต่งขึ้นเองเพื่อสอนคนให้ประกอบแต่คุณงามความดี อักษรธรรม ใช้จารึกเรื่องราวที่เป็นจริยวัตรของพระพุทธเจ้า และสรรพวิชาการต่าง ๆ อักษรขอม ใช้จารึกเรื่องราวที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าล้วน ๆ เช่น พระไตรปิฎก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้รวบรวมหัวเมืองชายแดนที่เป็นประเทศราช ทั้งภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เข้าเป็นประเทศสยามอันเดียวกัน และอิทธิพลของอักษรไทยแพร่เข้ามาในหัวเมืองอิสาน เริ่มแรกนั้นอักษรไทยก็ใช้เฉพาะงานในหน้าที่ราชการเท่านั้น ส่วนชาววัดและชาวบ้านทั่วไปยังคงใช้อักษรพื้นเมือง ครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง ได้มีการจัดพิมพ์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วยอักษรไทยปัจจุบันในโบราณสำเร็จ และเผยแพร่ทั่วประเทศไทย ตั้งแต่นั้นมาการจาร (เขียน) อักษรโบราณอิสานทั้งอักษรขอม อักษรธรรม อักษรไทยน้อย ก็ลดความนิยมลงเรื่อย ๆ หนังสือเหล่านี้ส่วนมากไม่ได้รับการดูแลรักษาเท่าที่ควร เป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่สรรพวิชาการ มรดกทางปัญญาที่ล้ำค่าของปราชญ์โบราณอิสานค่อยสูญหายไป⁹

สวิง บุญเจิม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำราเรียนอักษรขอม” ว่า อักษรขอม เป็นวิวัฒนาการทางอักษรศาสตร์ ที่นักปราชญ์ขอมโบราณปรีวรรตจากเทวนาครี มาเป็นอักษรของตน และเนื่องจากอักษรเทวนาครีเป็นภาษาบาลีบันทึกพระธรรมคำสอนในพุทธศาสนา ดังนั้นการปรีวรรตจึงเปลี่ยนแต่รูปแบบของตัวอักษร ส่วนกระบวนการทางภาษายังคงอยู่ อักษรขอมมาจากอักษรบาลี

⁹ มนัส สุขสาย, ตำราเรียนอักษรโบราณอิสาน, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มิ่งมั่งไทยอิสาน, 2539), หน้า 1

ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 41 ตัว แบ่งออกเป็นสระ 8 ตัวและเป็นพยัญชนะ 33 ตัว สระ 8 ตัวนี้เรียกว่า สระมูล บ้าง เรียกสระลอยบ้าง เรียกสระเพ็งบ้าง เรียกสระจมบ้าง ใช้เป็นอักษรนำและออกเสียงได้ในตัวเอง ใช้ประกอบกับพยัญชนะ ทำให้พยัญชนะออกเสียงได้¹⁰

เพ็ญศรี บ้านไกรทอง ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิวัฒนาการอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงและพญาฤไทย พ.ศ. 1900” ว่า อักษรไทยก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงมีจริงหรือไม่นั้นยังไม่ชัดเจนที่เป็นหลักฐานแน่นอน เป็นเรื่องที่นักปราชญ์ได้เพียงแต่สันนิษฐานกันว่ามีหรือไม่ เรามักเข้าใจว่าพ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1826 แต่อักษรไทยชนิดอื่น ๆ ที่ไทยเราเคยใช้มาก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงมีอยู่ 2 ชนิด คือ อักษรมอญ และอักษรขอม

เมื่อไทยอยู่ที่ถิ่นเดิมคือตอนใต้ของประเทศจีนไม่มีหลักฐานว่าใช้หนังสืออะไรแม้จะพบจารึกอาณาจักรน่านเจ้า ซึ่งจารึกตามพระราชโองการของพระเจ้าโกะล่อฝง แต่จารึกนั้นจารึกด้วยอักษรจีนและเป็นภาษาจีน เมื่อจีนเข้ายึดครองพวกไทยที่ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจจีนก็อพยพลงมาทางใต้มาตั้งภูมิลำเนาใหม่อยู่ติดกับอาณาเขตของมอญที่กำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ทางทิศตะวันตกของไทย ชาวไทยจึงได้รับอารยธรรมจากมอญหลายอย่าง เช่น ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และทางอักษรศาสตร์ ต่อมาพวกขอม ได้แผ่ขยายอาณาเขตมาถึงดินแดนของไทยซึ่งตั้งอยู่ทางลำน้ายม ได้ปกครองเมืองเซียงและเมืองสุโขทัย ในคราวนั้นชาวไทยคงจะได้ศึกษาอักษรขอมหวัด อันเป็นอักษรสำคัญที่ใช้ในทางราชการจึงแปลงตัวอักษรเดิมของไทยที่ได้แบบมาจากมอญมาเป็นรูปคล้ายอักษรขอมหวัด ภายหลังตั้งแต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเป็นอิสระ อิทธิพลของขอมในประเทศไทยก็อ่อนแอลง พระเจ้าแผ่นดินในพระราชวงศ์สุโขทัยมีพระราชประสงค์ให้ราษฎรไทยเลิกประพฤตินิยมธรรมเนียมขอม และคงให้เลิกใช้ภาษาขอมในทางราชการด้วย แล้วโปรดให้ใช้ภาษาไทยแทน ตั้งแต่บัดนั้นมา ครั้นถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ทรงดำริเห็นว่า อักษรซึ่งชาวไทยได้แบบมาจากมอญ ไม่สะดวกในการเขียนภาษาไทย และการที่จะหันกลับไปใช้อักษรขอมอีกก็ไม่เป็นการสมควร เพราะเมืองสุโขทัยก็ได้เป็นอิสระขึ้นแล้ว พ่อขุนรามคำแหงจึงได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้น¹¹

นลินี เหมนิธิ ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “อักษรไทยในจารึกสมัยอยุธยาที่พบในประเทศไทย” ว่า ในตอนแรกไทยได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ทางจีนตอนใต้และคงจะยังไม่รู้หนังสือ ต่อมา พ.ศ. 400 จีนก็เข้ารุกราน ชาตินไทยได้อพยพแยกย้ายกันหลายยุคหลายตอน คนชาติไทยไปแต่ง

¹⁰ สรวง บุญเจิม, *ตำราเรียนอักษรขอม*, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า 1

¹¹ เพ็ญศรี บ้านไกรทอง, *วิวัฒนาการอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงและพญาฤไทย พ.ศ. 1900*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2511, หน้า 1 - 2

ถิ่นฐานอยู่ในที่ต่าง ๆ แทบจะกล่าวได้ว่าในปัจจุบันนี้มีชนชาติไทยอยู่ทั่วไปในดินแดนตะวันออกเฉียงใต้ของเอเชีย และมีชื่อเรียกย่อ ๆ มากมาย เช่น ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยอาหม ไทยไท้ ไทยคำตี้ และไทยลื้อ เป็นต้น เมื่อแยกย้ายกันอยู่แต่ไกลกันออกไป กาลเวลานานเข้าสำเนียงภาษาไทยในถิ่นต่าง ๆ จึงเพี้ยนและผันแปรแตกต่างกันไปบ้าง ถึงกระนั้นก็ตามทางภาษาศาสตร์ยังพิสูจน์ได้ว่า ภาษาไทยเป็นภาษายิ่งใหญ่ในแหลมทอง และยังใช้พูดมีสำเนียงใกล้เคียงกันอยู่มาก ในตอนหลังมีหลักฐานที่บ่งแน่ชัดว่า พวกไทยอพยพนี้ได้มาตั้งภูมิลำเนาที่พม่า มอญ ลาว จึงแบ่งออกเป็นพวก ๆ พวกหนึ่งเรียกไทยใหญ่ อยู่ในดินแดนระหว่างพม่ากับอัสสัม อีกพวกเรียกไทยน้อย ตั้งอยู่แถบตั้งเกีย ต่อมาไทยน้อยได้แยกออกเป็น 2 เหล่า คือไทยน้อยและไทยกลาง ไทยกลางได้อพยพมาทางแดนลานช้างและสยามประเทศ แบบอักษรไทยซึ่งพ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้นนั้นเป็นอักษรของไทยกลาง ซึ่งอาศัยต้นแบบอักษรซึ่งเป็นแบบของอินเดีย อักษรอินเดียนี้ก็แบ่งเป็นอินเดียฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ อินเดียฝ่ายเหนือเขียนตัวอักษรรูปร่างเป็นเหลี่ยม เรียกว่าอักษรเทวนาครี ส่วนอินเดียฝ่ายใต้เขียนตัวอักษรเป็นรูปกลม เรียกว่าคฤนต์ หรือ ครนต์ ซึ่งเป็นเค้ามูลของอักษรที่ชนชาติเขมร มอญ พม่า และสยามประเทศนำมาใช้¹²

สุรณี แก้วกลม ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย” ว่า จากจารึกและเอกสารภาษาไทยที่พบในประเทศไทย นอกจากใช้บันทึกด้วยอักษรไทยแล้วยังบันทึกด้วยอักษรอื่นอีก เช่น อักษรขอม และอักษรธรรม เป็นต้น แม้การบันทึกด้วยอักษรขอมจะมีบ้างแต่ก็ไม่แพร่หลายนัก ในระหว่างอักษรขอมกับอักษรธรรมนั้น ปรากฏหลักฐานว่า อักษรขอมนิยมใช้กันในหมู่ชาวไทยภาคกลาง ส่วนอักษรธรรมนิยมใช้กันในหมู่ชาวไทยภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อักษรทั้งสองนี้ใช้บันทึกไม่เฉพาะแต่ภาษาบาลีเท่านั้น ยังใช้บันทึกภาษาไทยในเรื่องเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนาด้วย ชาวไทยภาคกลางเริ่มใช้อักษรขอมบันทึกเรื่องราวครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 1905 เป็นภาษาเขมรและภาษาบาลี ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง คือ ศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 4 และ 6 ส่วนการบันทึกเป็นภาษาไทยพบหลักฐานเก่าที่สุดคือ ศิลาจารึกวัดป่าแดง หรือจารึกกรุงสุโขทัย หลักที่ 9 ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1949 นับแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา การใช้อักษรขอมเพื่อการบันทึกเป็นที่นิยมมากเท่ากับการบันทึกด้วยอักษรไทย ดังได้พบเห็นอยู่เสมอในเอกสารไทยโบราณ แม้กระทั่งทุกวันนี้การใช้อักษรขอมก็ยังไม่ได้เลิกใช้ไปโดยเด็ดขาด กล่าวคือ เมื่อมีการลงคาถาอาคมก็ดี การลงเลขยันต์เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ก็ดี ยังนิยมลงด้วยอักษรขอมอยู่¹³

¹² นลินี เหมนิธิ, *อักษรไทยในจารึกสมัยอยุธยาที่พบในประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2512, หน้า 1 - 2

¹³ สุรณี แก้วกลม, *อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2523, หน้า 1

สุนทรี พิรุณสาร ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “อักษรขอมสมัยพระนคร” ว่า ตัวอักษรที่ปรากฏอยู่ในจารึกและเอกสารโบราณต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทยมีหลายชนิด เช่น อักษรอินเดียใต้ อักษรมอญ อักษรขอม อักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรฝักขาม และอักษรไทย อักษรขอมที่ Coedes จัดว่าเป็นอักษรขอมสมัยพระนคร เป็นอักษรที่มีวิวัฒนาการมาจากอักษรอินเดียใต้ ที่เรียกกันว่า อักษรปัลลวะ ซึ่งอักษรปัลลวะนี้แพร่หลายเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในราวพุทธศตวรรษที่ 11 โดยเข้ามาพร้อมกับการเผยแผ่ศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ได้พบอักษรชนิดนี้อยู่ทั่วไปในภูมิภาคนี้ เฉพาะที่แพร่หลายอยู่ในอาณาจักรขอมโบราณนั้น Coedes เรียกชื่อเฉพาะว่า Pre - AngKorian Scripts (พศ. 11 - 14) ซึ่งเป็นต้นแบบของอักษรขอมแบบ Angkorian (พศ. 15 - 19) ดังกล่าวโดยเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความสวยงาม ตรงข้ามกับที่วิวัฒนาการเป็นอักษรมอญซึ่งตัดหัวตัวอักษรออกเป็นแบบเรียบง่าย อักษรขอมสมัยพระนครนี้ปรากฏพบเกือบทุกภูมิภาคของประเทศ ไทยใช้จารึกเรื่องราวต่าง ๆ ในศิลาจารึกและเอกสารโบราณเป็นจำนวนมาก อักษรขอมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสืบค้นเรื่องราวในด้านอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีให้กว้างขวางและถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะข้อมูลจากศิลาจารึกนั้นถือว่าเป็นเอกสารชั้นต้น เป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้ หลักฐานต่าง ๆ ทั้งศิลาจารึกและเอกสารโบราณที่เป็นภาษาไทยก็ใช้บันทึกด้วยอักษรขอมเป็นจำนวนมากและมีได้พบเฉพาะสมัยในสมัยหนึ่งเท่านั้น หากแต่มีต่อเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์¹⁴

กฤษณพร สนวนแสน ได้กล่าวไว้ในสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบอักษรขอมในคัมภีร์ไบเบิลที่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ของประเทศไทย” ว่า พระราชอาณาจักรกัมพูชาหรือประเทศเขมรในอดีตเคยเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่ มีอำนาจอันรุ่งเรือง มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ยุคสมัยที่นับว่ามีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดของอาณาจักรเขมรโบราณ คือ สมัยเมืองพระนคร ซึ่งอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 14 ถึงราวพุทธศตวรรษที่ 19 จากหลักฐานพบว่ามีกษัตริย์ปกครองถึง 27 พระองค์ มีหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางศิลปกรรม วัฒนธรรม และอารยธรรม ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมไปถึงศิลาจารึกที่พบในบริเวณนั้น อันบอกรถึงอำนาจอันยิ่งใหญ่ที่ได้แผ่ไปทั่วในส่วนที่เป็นพื้นที่ที่ปัจจุบันเป็นราชอาณาจักรกัมพูชาบางส่วนของประเทศเวียดนาม ลาว และไทย หลักฐานที่บอกรถึงเรื่องราวต่าง ๆ อันเป็นข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ชัดเจนที่สุด คือศิลาจารึกที่ปรากฏตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 - 18 ซึ่งพบในบริเวณราชอาณาจักรกัมพูชา ไทย ลาวและเวียดนามประมาณ 1,500 หลัก ซึ่งศิลาจารึกในสมัยแรก ๆ ที่มีการบันทึก คือพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ใช้อักษรปัลลวะ บันทึกเป็นภาษาสันสกฤต

¹⁴ สุนทรี พิรุณสาร, *อักษรขอมสมัยพระนคร*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2524, หน้า 1

และภาษาเขมรโบราณ ต่อมามีการปรับปรุงตัวอักษรกลายเป็นอักษรหลังปัลลวะหรือปัลลวะกลายจนกระทั่งกลายเป็นอักษรเขมรโบราณหรือขอมโบราณ เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 15 ดังที่ ยอร์ช เซเดส์ อธิบายไว้ว่า จารึกเก่าที่สุดในสยามประเทศคือจารึก เย ธมมา ที่พระปฐมเจดีย์ราวพุทธศักราช 1100 – 1200 ในประเทศพม่าจารึกบนแผ่นทองคำเป็นความในคัมภีร์กถาวัตถุ ราวพุทธศักราช 1050 – 1150 และในประเทศเขมรจารึกตั้งแต่แผ่นดินพระเจ้าอวรมันที่ 1 พุทธศักราช 1150 เป็นต้นมา ตัวอักษรจารึกในประเทศทั้งสามที่กล่าวมาเป็นอักษรชนิดเดียวกันทั้งนั้น และเหมือนกับตัวอักษรอินเดียฝ่ายใต้ซึ่งมีใช้อยู่ในสมัยเดียวกันคือ ครั่งราชวงศ์ทัมปะและราชวงศ์ปัลลวะ จึงกล่าวได้ว่า อักษรอินเดียชนิดนี้เป็นเค้ามูลของอักษรที่ชนชาติมอญและชาติอื่น ๆ เคยใช้อยู่ในประเทศนี้ จากนั้นชนชาติต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงตัวอักษรเป็นของตนเองในที่สุด¹⁵

สรุปได้ว่า อักษรขอมได้พัฒนามาจากอักษรโบราณ ไม่ว่าจะเป็นภาษาปัลลวะหรือภาษาเทวนาครี ได้เข้ามาในประเทศไทย ในสมัยกรุงสุโขทัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ประดิษฐ์อักษรลายสือไทยได้ใช้จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการพัฒนาเรื่อยมา อักษรขอมดั้งเดิมก็จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้มีการพัฒนารูปแบบจนมาถึงปัจจุบัน ได้มีการจารึกอักษรขอมไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หลักศิลาจารึก ใบลาน แผ่นศิลา แผ่นไม้ แผ่นโลหะ และสมุดข่อย ส่วนมากจะบันทึกเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนมากผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนก็จะ เป็นพระสงฆ์และผู้ที่อยู่ใต้วง

2.3 พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์และตัวเลขภาษาขอมที่ใช้ในปัจจุบัน

การปริวรรตภาษาขอมที่มีมาแต่โบราณ ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยจากกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันที่มีการใช้กันอยู่ ซึ่งการเขียนบันทึกในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย จะเขียนภาษาขอมส่วนใหญ่จะเหมือนกัน แต่มีบางตัวเท่านั้นที่เขียนผิดเพี้ยนกันบ้าง ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมนำเอาตัวอักษรขอมที่มีปรากฏในปัจจุบันมาบันทึกให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ ภาษาขอมในปัจจุบันจะมีการใช้อยู่ 2 ประเภท คือ ภาษาขอมบาลี และภาษาขอมไทย ซึ่งจะนำมาเปรียบเทียบภาษาไทยกับภาษาขอม ดังนี้

¹⁵ กฤษณพร สอนแสน, การศึกษาเปรียบเทียบอักษรขอมในคัมภีร์ใบลานที่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ของประเทศไทย, สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2548, หน้า 1 – 2

2.3.1 พยัญชนะขอมบาลี

พยัญชนะไทยบาลีเปรียบเทียบกับพยัญชนะขอมบาลีในปัจจุบัน

พยัญชนะวรรค ๒๕ ตัว					
ไทย	ก	ข	ค	ฌ	ง
ขอม	gd	ข-	8*	ฌS	ง.
ไทย	จ	ฉ	ช	ฌ	ญข
ขอม	จช	ฉC	ช+	ฌG	\
ไทย	ฎ	ฐข	ฑ	ฒ	ณ
ขอม	ฎD	ฐบ	ฑR	ฒ<	ณI
ไทย	ต	ถ	ท	ธ	น
ขอม	เต	ถ%	ท?	ธT	นฯ
ไทย	ป	ผ	พ	ภ	ม
ขอม	ป)	ผ(พช	ภ3	ม,

พยัญชนะอวรรค ๘ ตัว					
ไทย	ย	ร	ล	ว	ส
ขอม	yp	ir	ล]	วช	สL
ไทย	ห	ฬ	อ		
ขอม	hrs	ฬ	อ		

2.3.2 สระขอมบาลี

สระในภาษาบาลีจะมีทั้งหมด ๘ ตัว

สระไทยบาลีเปรียบเทียบกับสระขอมบาลีในปัจจุบัน

สระลอย					
ไทย	-ะ	-า	-ิ	-ึ	
ขอม	อ	อา	B	U	
ไทย	-ุ	-ู	-เ	-โ	
ขอม	อ	Q	ง	ด	

สระจม					

ไทย	-ะ	-า	-ิ	-ี	
ขอม	-	-า	-6	-^	
ไทย	-ุ	-ู	-เ	-โ	
ขอม	-ุ	-ู	-เ	-เา	

สระลอยคือการเขียนคำที่ออกเสียงคำเดียวโดยเฉพาะ เป็นพยางค์แรกของคำหรือใช้เป็นคำ บางครั้งมีการนำเอาสระลอยมาสะกดกับพยัญชนะด้วย เช่น

อานุกาเวน อานุกาเวน อา ออกเสียงเป็น อา

อุชู อุชู อู เป็นสระลอย

เอวี เอวี เอ เป็นสระลอย

ไอ้ไอ้ ตง เขียนเป็น ไอเอ แต่ออกเสียง ไอ้ไอ้ (เขียนแบบโบราณ)

ไอ้ไอ้ ตู้ ในปัจจุบันมีการนำวรรณยุกต์มาสะกด

เอามา Wมา W ออกเสียง เอา ตามสระ

อิติปิ โส Bฎิปิ เสา อี ใช้สระลอยตรงตามเสียงอ่าน

อินโท อินเา ใช้สระอิ มาจวมกับ อ

อินโท Bเนเา ใช้สระลอยคือ B

สระจวมคือการเขียนสระมาจวมกับพยัญชนะ หรือเขียนติดกับพยัญชนะ หรือเขียนแทนที่พยัญชนะที่มีเส้นศก เช่น

สีลანი 1ลანი สระอิจมลงที่ ส คำว่าสี 1

ติสรณน ฎิโรณน สระอิเขียนแทน ต ที่เส้นศกเป็น ฎิ

ยาจาม ยาOkm เส้นศกของ จ เขียนต่อกับสระอา คำว่า จา จะไม่มีเส้นศกเป็น Ok

2.3.3 การใช้พยัญชนะขอมบาลีผสมกับสระขอมบาลี

การใช้พยัญชนะขอมบาลีผสมกับสระขอมบาลี

พยัญชนะ	สระ										
	-ะ	-า	-ิ	-ึ	-ุ	-ู	-เ	-โ	-อ	-ง	-ย
ก	ก	กา	กิ	กิ	กุ	กู	เก	เกา	กั	ภู	กั
ก	กะ	กา	กิ	กิ	กุ	กู	เก	โก	กั	ภู	กั
ข	ข	ขา	ขิ	ขิ	ขุ	ขู	เข	เขา	ขั	ขุ	ขิ
ข	ขะ	ขา	ขิ	ขิ	ขุ	ขู	เข	โข	ขั	ขุ	ขิ
ค	ค	คา	คิ	คิ	คุ	คู	เค	เคา	คั	คุ	คิ
ค	คะ	คา	คิ	คิ	คุ	คู	เค	โค	คั	คุ	คิ
ฌ	ฌ	ฌา	ฌิ	ฌิ	ฌุ	ฌู	ฌเ	ฌเา	ฌั	ฌุ	ฌิ
ฌ	ฌะ	ฌา	ฌิ	ฌิ	ฌุ	ฌู	ฌเ	โฌ	ฌั	ฌุ	ฌิ
ง	ง	งา	งิ	งิ	งุ	งู	งเ	งเา	งั	งุ	งิ
ง	งะ	งา	งิ	งิ	งุ	งู	งเ	โง	งั	งุ	งิ
จ	จ	จา	จิ	จิ	จุ	จู	เจ	เจา	จั	จุ	จิ
จ	จะ	จา	จิ	จิ	จุ	จู	เจ	โจ	จั	จุ	จิ
ฉ	ฉ	ฉา	ฉิ	ฉิ	ฉุ	ฉู	เช	เชา	ฉั	ฉุ	ฉิ
ฉ	ฉะ	ฉา	ฉิ	ฉิ	ฉุ	ฉู	เช	โฉ	ฉั	ฉุ	ฉิ
ณ	ณ	ณา	ณิ	ณิ	ณุ	ณู	เน	เนา	ณั	ณุ	ณิ
ณ	ณะ	ณา	ณิ	ณิ	ณุ	ณู	เน	โน	ณั	ณุ	ณิ
ช	ช	ชา	ชิ	ชิ	ชู	ชู	เช	เชา	ชั	ชู	ชิ
ช	ชะ	ชา	ชิ	ชิ	ชู	ชู	เช	โซ	ชั	ชู	ชิ
ณ	ณ	ณา	ณิ	ณิ	ณุ	ณู	เน	เนา	ณั	ณุ	ณิ
ณ	ณะ	ณา	ณิ	ณิ	ณุ	ณู	เน	โน	ณั	ณุ	ณิ
ญ	ญ	ญา	ญิ	ญิ	ญุ	ญู	เย	เยา	ญั	ญุ	ญิ
ญ	ญ	ญา	ญิ	ญิ	ญุ	ญู	เย	โย	ญั	ญุ	ญิ
ฎ	ฎ	ฎา	ฎิ	ฎิ	ฎุ	ฎู	เฎ	เฎา	ฎั	ฎุ	ฎิ
ฎ	ฎะ	ฎา	ฎิ	ฎิ	ฎุ	ฎู	เฎ	โฎ	ฎั	ฎุ	ฎิ

การใช้พยัญชนะขอมบาลีผสมกับสระขอมบาลี

พยัญชนะ	สระ										
	-ะ	-า	-ิ	-ึ	-ุ	-ู	-เ	-โ	-อ	-ง	-ย

จฺจ	จ	จา	จิ	จี	จุ	จุ	เจ	จเา	จ็	จฺ	จึ
จฺจ	จฺจะ	จฺจา	จฺจิ	จฺจี	จฺจุ	จฺจุ	จฺเจ	จฺเา	จฺจ็	จฺจฺ	จฺจึ
จ	จะ	จา	จิ	จี	จุ	จุ	เจ	เา	จั่ง	จุง	จิง
ฉ	ฉะ	ฉา	ฉิ	ฉี	ฉุ	ฉู	ฉเ	ฉเา	ฉ็	ฉฺ	ฉึ
ฉ	ฉะ	ฉา	ฉิ	ฉี	ฉุ	ฉู	ฉเ	โฉ	ฉั่ง	ฉุง	ฉิง
ณ	ณะ	ณา	นิ	นี	นุ	นู	เน	เา	น็	ณฺ	ณึ
ณ	ณะ	ณา	นิ	นี	นุ	นู	เน	โณ	นั้ง	นุง	นิง
ด	ดะ	ดา	ดิ	ดี	ดู	ดู	เด	เา	ด็	ดฺ	ดึ
ด	ดะ	ดา	ดิ	ดี	ดู	ดู	เด	โต	ดั่ง	ดุง	ดิง
ถ	ถะ	ธา	ถิ	ठी	ถู	ถู	เท	เา	ถ็	ถฺ	ถึ
ถ	ถะ	ธา	ถิ	ठी	ถู	ถู	เท	โถ	ถั่ง	ถุง	ถิง
ช	ชะ	ชา	ชิ	ชี	ชู	ชู	เช	เา	ช็	ชฺ	ชึ
ช	ชะ	ชา	ชิ	ชี	ชู	ชู	เช	โช	ชั่ง	ชุง	ชิง
น	น	นา	นิ	นี	นุ	นู	เน	โน	น็	ณฺ	ณึ
น	น	นา	นิ	นี	นุ	นู	เน	โน	นั้ง	นุง	นิง
บ	บ	ปา	ปิ	ปี	ปู	ปู	เป	เา	บ็	บฺ	บึ
บ	บะ	ปา	ปิ	ปี	ปู	ปู	เป	โป	บั้ง	บุง	บิง
ผ	ผ	ผา	ผี	ผี	ผุ	ผู	ผเ	ผเา	ผ็	ผฺ	ผึ
ผ	ผะ	ผา	ผี	ผี	ผุ	ผู	ผเ	โผ	ผั่ง	ผุง	ผิง

การใช้พยัญชนะขอมบาลีผสมกับสระขอมบาลี

พยัญ ชนะ	สระ										
	-ะ	-า	-ิ	-ี	-ุ	-ู	-เ	-เา	-็	-ฺ	-ึ
พ	พ	พา	พิ	ปี	พู	ปู	เพ	เา	พ็	พฺ	พึ
พ	พะ	พา	พิ	ปี	พู	ปู	เพ	โพ	พั่ง	พุง	พิง
ภ	ภ	ภา	ภิ	ภี	ภุ	ภู	ภเ	เา	ภ็	ภฺ	ภึ
ภ	ภะ	ภา	ภิ	ภี	ภุ	ภู	ภเ	โภ	ภั่ง	ภุง	ภิง

มม	ม	มา	มิ	มี	มุ	มู	เม	เมา	มံ	มฺ	มี
ม	มะ	มา	มิ	มี	มุ	มู	เม	โม	มั่ง	มุง	มิง
ยย	ย	ยา	ยิ	यी	ยุ	ยู	เย	เยา	ยั	ยฺ	यी
ย	ยะ	ยา	ยิ	यी	ยุ	ยู	เย	โย	ยั้ง	ยุง	ยิง
ร	ร	รา	ริ	รี	รุ	รู	เร	เรา	รํ	รฺ	รี
ร	ระ	รา	ริ	รี	รุ	รู	เร	โร	รั่ง	รุง	ริง
ลล	ล	ลา	ลิ	ลี	ลู	ลู	เล	เลา	ลั	ลฺ	ลี
ล	ละ	ลา	ลิ	ลี	ลู	ลู	เล	โล	ลั้ง	ลุง	ลิง
วว	ว	วา	วิ	วี	วู	วู	เว	เวา	वं	วฺ	วี
ว	วะ	วา	วิ	วี	วู	วู	เว	โว	วัง	วุง	วิง
สส	ส	สา	สิ	สี	สุ	สู	เส	เสา	สั	สฺ	สี
ส	สะ	สา	สิ	สี	สุ	สู	เส	โส	สั้ง	สุง	สิง
หห	ห	หา	หิ	หี	หุ	หู	เห	เหา	หั	หฺ	หี
ห	หะ	หา	หิ	หี	หุ	หู	เห	โฮ	หั้ง	หุง	หิง
ฬ	ฬ	ฬา	ฬิ	ฬี	ฬุ	ฬู	เฟ	เฟา	ฬั	ฬฺ	ฬี
ฬ	ฬะ	ฬา	ฬิ	ฬี	ฬุ	ฬู	เฟ	โฟ	ฬั้ง	ฬุง	ฬิง

2.3.4 พยัญชนะขอมไทย

พยัญชนะไทยเปรียบเทียบกับพยัญชนะขอมไทยที่ใช้ในปัจจุบัน

พยัญชนะไทย	พยัญชนะขอมไทย	พยัญชนะไทย	พยัญชนะขอมไทย
ก	kd	ข	ข-
ข	ข-	ค	ค*
ค	ค*	ฌ	ฌS
ง	ง.	จ	ជ
ฉ	ឆ / ច	ช	ช+
ช	ច / ឆ	ฌ	ฌG
ญ	VP	ฎ	ฎD
ฎ	ฎD	ฐ	ត / ត្រ / ត្រ / ត្រប

ท	ทR	ฒ	ฒ<
ณ	ณ	ด	ฎ / ฏ / ฐ
ต	ฐ / ฏ	ถ	ฏ / 5%
ท	ฎ / ฏ/ท?	ช	ฐ / ๕T
น	ฎ๐๓	บ	๕/ปX
ป	๕ / ๕X / ๕)	ผ	๕ / ๕ / z(
ฝ	๕ / ๕ / ๕	พ	๕ / ๕
ฟ	๕ / ๕ / ๕/ฟr	ภ	ภ3
ม	๕/ม,	ย	๕ / ๕p
ร	ร	ล	ล]
ว	วช	ศ	๕
ช	๕ / ๕	ส	๕ / ส2
ห	หs	ฬ	ฬ
อ	อ	ฮ	อ

อักษรที่เขียนเหมือนกัน ใช้เขียนแทนกันได้ เช่น ข กับ ช , ค กับ ต , ซ กับ ซ ฎ กับ ฐ , ด กับ ต , บ กับ ป , ผ กับ ฝ , พ กับ ฟ , อ กับ ฮ เป็นต้น

2.3.5 สระขอมไทย

สระไทยเปรียบเทียบกับสระขอมไทยที่ใช้ในปัจจุบัน

สระไทย	พยัญชนะขอมไทย	สระไทย	พยัญชนะขอมไทย
-ะ	-ะ / อ	-า	-า / อา
-ิ	-ิ / B	-๕	-๕ / U
-ึ	-ึ	-๕	-๕
-ี	-ี / q	-๕	-๕ / Q
-เะ	-เะ	-เ	-เ / g
-แะ	-แะ	-แ	-แ
-โะ	-โะ / ๕-๕ / ๕-๕	-โ	-โ / ๕ / ๕ / ๕-๕ / ด
-เาะ	-เาะ	-อ	-ฮ / ๕ / ๕ / ๕
-ัวะ	-ัวะ	-ัว	-๕

เ ^๑ ยะ	เ ^๑ ปะ	เ ^๑ ย	เ ^๑ ป
เ ^๑ อะ	เ ^๑ ฮะ / เ ^๑ ฮอะ	เ ^๑ อ	เ ^๑ ฮ / เ ^๑ ฮอ
เ ^๑ อะ	เ ^๑ ฮะ / เ ^๑ ฮอะ	เ ^๑ อ	เ ^๑ ฮ / เ ^๑ ฮอ
เ ^๑ า	เ ^๑ า	เ ^๑ ไ	เ ^๑ เ / เ ^๑ เ / เ ^๑ เ
เ ^๑ เ	เ ^๑ เ / เ ^๑ เ / เ ^๑ เ	เ ^๑ เ	เ ^๑ เ / เ ^๑ เ / เ ^๑ เ
เ ^๑ ฤ	เ ^๑ ฤ	เ ^๑ ฤ	เ ^๑ ฤ
เ ^๑ ฎ	เ ^๑ ฎ	เ ^๑ ฎ	เ ^๑ ฎ
เ ^๑ เ	เ ^๑ เ		

สระในอักษรขอมไทยมีอยู่หลายลักษณะ จะเลือกใช้เขียนแบบใดก็ได้ เพราะบางคนเขียนแบบดั้งเดิม บางคนเขียนแบบใหม่ หรือบางคนเขียนผิดเพี้ยนไปเอง แต่ก็ไม่พิสูจน์ได้ว่าเขียนแบบใดถูกแบบใดผิด ในเอกสารข้อมูลต่าง ๆ มีการเขียนหลายแบบตามแต่ในแต่ละยุคสมัย ไม่ผิดจากลักษณะเดิม เพราะในแต่ละพื้นที่อาจจะเขียนตามความนิยมในยุคสมัยของตน แม้ว่าจะเขียนไม่เหมือนกันแต่ความหมายเหมือนกัน ส่วนมากจะเขียนตามครูบาอาจารย์ที่สอนมาในยุคสมัยนั้น

2.3.6 การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระขอมไทย

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอะขอมไทย

อักษรขอม	กะ	ขะ	คะ	ฆะ	งะ
อักษรไทย	กะ	ขะ	คะ	ฆะ	งะ
อักษรขอม	จะ	ฉะ	ชะ	ฌะ	ญะ
อักษรไทย	จะ	ฉะ	ชะ	ฌะ	ญะ
อักษรขอม	ฎะ	ฐะ	ฑะ	ฒะ	ณะ
อักษรไทย	ฎะ	ฐะ	ฑะ	ฒะ	ณะ
อักษรขอม	ตะ	ถะ	ทะ	ธะ	นะ
อักษรไทย	ตะ	ถะ	ทะ	ธะ	นะ
อักษรขอม	ปะ	ฝะ	พะ	ภะ	มะ
อักษรไทย	ปะ	ฝะ	พะ	ภะ	มะ

อักษรขอม	ຍະ	ຣະ	ລະ	ວະ	ສະ
อักษรไทย	ยะ	ระ	ละ	วะ	สะ
อักษรขอม	หະ	หະ	ທະ	ປະ	ຜະ
อักษรไทย	หะ	หะ	ดะ	บะ	ฝะ
อักษรขอม	ຟະ	ຜະ	ຜະ	ຫະ	ຫະ
อักษรไทย	ฟะ	ผะ	ษะ	หงะ	หนะ
อักษรขอม	ຫະ	ຫະ	ຮະ	ຫະ	ຫະ
อักษรไทย	หมะ	หยะ	หระ	หละ	หวะ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอาขอมไทย

อักษรขอม	fɑ	ขɑ	ɔɑ	ฌɑ	ฝɑ
อักษรไทย	กา	ขา	คา	จก	งา
อักษรขอม	oɑ	ca	=k	ฌɑ	ญɑ
อักษรไทย	จา	ฉา	ชา	ฌา	ญา
อักษรขอม	Fɑ	{ɑ	ทɑ	ตɑ	ณɑ
อักษรไทย	ฎา	ฐา	ทา	ตมา	ณา
อักษรขอม	9k	5k	ma	ta	ok
อักษรไทย	ตา	ถา	ทา	ธา	นา
อักษรขอม	xk	zɑ	พา	4k	มา
อักษรไทย	ปา	ผา	พา	ภา	มา
อักษรขอม	ยา	รา	ลา	;ɑ	สา
อักษรไทย	ยา	รา	ลา	วา	สา
อักษรขอม	หา	ฟา	ทา	ปา	ซา
อักษรไทย	หา	ฟา	ดา	บา	ฟา
อักษรขอม	พา	Ja	Kɑ	ห.ɑ	ห.ɑ
อักษรไทย	พา	ศา	ซา	หงา	หงา
อักษรขอม	ห.ɑ	hjk	Zหɑ	ห]ɑ	ห.ɑ
อักษรไทย	หมา	หยา	หรา	หลา	หวา

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอิขอมไทย

อักษรขอม	ឌ	ឍ	គ	ឃ	ង
อักษรไทย	ก	ข	ค	ฃ	ง
อักษรขอม	ច	ឆ	ឌ	ឍ	ញ
อักษรไทย	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
อักษรขอม	ត	ត្ថ	ត	ត្ថ	ណ
อักษรไทย	ด	ต	ท	ฑ	ณ
อักษรขอม	ប	ផ	ប	វ	ម
อักษรไทย	ป	ฝ	พ	ภ	ม
อักษรขอม	យ	រ	ត	ៈ	វ
อักษรไทย	ย	ร	ล	ว	ส
อักษรขอม	អ	អិ	ត	ប	ផ
อักษรไทย	ห	ฬ	ด	บ	ฝ
อักษรขอม	ប	ៀ	ឌ	អ	អ
อักษรไทย	พ	ค	ช	ห	น
อักษรขอม	អ	អិ	ឌ	អ	អ
อักษรไทย	หิ	หฺย	หริ	หฺล	หวิ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอักษอมไทย

อักษรขอม	ឌ	ឍ	គ	ឃ	ង
อักษรไทย	ก	ข	ค	ฃ	ง
อักษรขอม	ច	ឆ	ឌ	ឍ	ញ
อักษรไทย	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
อักษรขอม	ត	ត្ថ	ត	ត្ថ	ណ
อักษรไทย	ด	ต	ท	ฑ	ณ
อักษรขอม	ប	ផ	ប	វ	ម
อักษรไทย	ป	ฝ	พ	ภ	ม
อักษรขอม	យ	រ	ត	ៈ	្ណ

อักษรไทย	ยี่	รึ	ลึ	วึ	สึ
อักษรขอม	หึ	ฬึ	ทึ	ปึ	ฝึ
อักษรไทย	หึ	ฬึ	ดึ	บึ	ฝึ
อักษรขอม	ฬึ	ງึ	เฮึ	หึ	หึ
อักษรไทย	ฬึ	คึ	เฮึ	หึ	หึ
อักษรขอม	หึ,	หึ	Zหึ	หึ	หึ
อักษรไทย	หึ	หึ	หึ	หึ	หึ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอือขอมไทย

อักษรขอม	ฮึ	ฮึ	คึ	ฆึ	งึ
อักษรไทย	กึ	ขึ	คึ	ฆึ	งึ
อักษรขอม	จึ	ฉึ	ชึ	ฉึ	ญึ
อักษรไทย	จึ	ฉึ	ชึ	ฉึ	ญึ
อักษรขอม	ฆึ	ฆึ	ทึ	ฒึ	ณึ
อักษรไทย	ฆึ	ฆึ	ทึ	ฒึ	ณึ
อักษรขอม	ฆึ	ถึ	ทึ	ถึ	ณึ
อักษรไทย	คึ	ถึ	ทึ	ถึ	ณึ

อักษรขอม	ปึ7	ฝึ	ฬึ	งึ	มึ
อักษรไทย	ปึ	ฝึ	ฬึ	งึ	มึ
อักษรขอม	ยึ	รึ	ลึ	“	!
อักษรไทย	ยึ	รึ	ลึ	วึ	สึ
อักษรขอม	หึ	ฬึ	ทึ	ปึ	ฝึ
อักษรไทย	หึ	ฬึ	ดึ	บึ	ฝึ
อักษรขอม	ฬึ	ງึ	เฮึ	หึ	หึ
อักษรไทย	ฬึ	คึ	เฮึ	หึ	หึ
อักษรขอม	หึ,	หึ	Zหึ	หึ	หึ
อักษรไทย	หึ	หึ	หึ	หึ	หึ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระเอือขอมไทย

อักษรขอม	ឃ	ច	គ	ស	វ
อักษรไทย	ค	ช	ค	ส	ว
อักษรขอม	ឆ	ជ	ច	ឈ	ជ
อักษรไทย	จ	ฉ	ช	ฉ	ฉ
อักษรขอม	ឃ	ឃ	ឃ	ឃ	ឃ
อักษรไทย	จ	จ	จ	จ	จ
อักษรขอม	ឃ	ព	ត	ច	ន
อักษรไทย	ด	ด	ด	ด	น
อักษรขอม	ប	ឃ	ផ	វ	រ
อักษรไทย	ป	ผ	ฟ	ภ	ม
อักษรขอม	ឃ	ឃ	ឃ	/	E
อักษรไทย	ย	ร	ล	ว	ล
อักษรขอม	អ	អ	អ	ប	ជ
อักษรไทย	ห	ฬ	ด	ป	ฝ
อักษรขอม	ផ	្រ	ថ	អ	អ
อักษรไทย	ฟ	ร	ษ	ห	ห
อักษรขอม	អ	អ	Zអ	អ	អ
อักษรไทย	ห, ฬ	ห, ฬ	ห, ฬ	ห, ฬ	ห, ฬ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระขอมไทย

อักษรขอม	ក	ខ	គ	ឃ	វ
อักษรไทย	ก	ข	ค	ส	ว
อักษรขอม	ក	ខ	គ	ឈ	ជ
อักษรไทย	ก	ข	ค	ฉ	ฉ
อักษรขอม	ក	ខ	គ	ច	ន
อักษรไทย	ก	ข	ค	ด	น
อักษรขอม	ក	ខ	គ	វ	រ
อักษรไทย	ก	ข	ค	ภ	ม
อักษรขอม	ក	ខ	គ	ស	វ
อักษรไทย	ก	ข	ค	ส	ว

อักษรไทย	ยุ	รุ	ลฺุ	วฺุ	สุ
อักษรขอม	หฺุ	ฟฺุ	ชฺุ	ปฺุ	ฝฺุ
อักษรไทย	หฺุ	ฟฺุ	ดฺุ	บฺุ	ฝฺุ
อักษรขอม	ฟฺุ	ศฺุ	ชฺุ	หฺุ	หฺุ
อักษรไทย	ฟฺุ	ศฺุ	ชฺุ	หฺุ	หฺุ
อักษรขอม	หฺุ	หฺุ	Zหฺุ	หฺุ	หฺุ
อักษรไทย	หฺุ	หฺุ	หฺุ	หฺุ	หฺุ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอูขอมไทย

อักษรขอม	กฺุ	ชฺุ	คฺุ	ชฺุ	งฺุ
อักษรไทย	กฺุ	ชฺุ	คฺุ	ชฺุ	งฺุ
อักษรขอม	จฺุ	จฺุ	ชฺุ	จฺุ	งฺุ
อักษรไทย	จฺุ	จฺุ	ชฺุ	จฺุ	ญฺุ
อักษรขอม	จฺุ	จฺุ	ชฺุ	จฺุ	ญฺุ
อักษรไทย	จฺุ	จฺุ	ชฺุ	จฺุ	ญฺุ
อักษรขอม	ตฺุ	ตฺุ	ทฺุ	ตฺุ	นฺุ
อักษรไทย	ตฺุ	ตฺุ	ทฺุ	ตฺุ	นฺุ

อักษรขอม	ปฺุ	ฝฺุ	ฟฺุ	ภฺุ	มฺุ
อักษรไทย	ปฺุ	ฝฺุ	ฟฺุ	ภฺุ	มฺุ
อักษรขอม	ยฺุ	รฺุ	ลฺุ	วฺุ	สุ
อักษรไทย	ยฺุ	รฺุ	ลฺุ	วฺุ	สุ
อักษรขอม	หฺุ	ฟฺุ	ชฺุ	ปฺุ	ฝฺุ
อักษรไทย	หฺุ	ฟฺุ	ดฺุ	บฺุ	ฝฺุ
อักษรขอม	ฟฺุ	ศฺุ	ชฺุ	หฺุ	หฺุ
อักษรไทย	ฟฺุ	ศฺุ	ชฺุ	หฺุ	หฺุ
อักษรขอม	หฺุ	หฺุ	Zหฺุ	หฺุ	หฺุ
อักษรไทย	หฺุ	หฺุ	หฺุ	หฺุ	หฺุ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระเออขอมไทย

อักษรขอม	เก	เข	เค	เฆ	เง
อักษรไทย	เก	เข	เค	เฆ	เง
อักษรขอม	เจ	เณ	เซ	เณม	เญ
อักษรไทย	เจ	เณ	เซ	เณม	เญ
อักษรขอม	ญ	ฐ	เท	ตม	ณ
อักษรไทย	ญ	ฐ	เท	ตม	ณ
อักษรขอม	เต	เถ	เท	เธ	เน
อักษรไทย	เต	เถ	เท	เธ	เน
อักษรขอม	เป	เพ	เพ	เภ	เม
อักษรไทย	เป	เพ	เพ	เภ	เม
อักษรขอม	เย	เร	เล	เว	เส
อักษรไทย	เย	เร	เล	เว	เส
อักษรขอม	เห	เห	เท	เป	เฟ
อักษรไทย	เห	เห	เด	เบ	เฟ
อักษรขอม	เพ	เป	เซ	เท	เท
อักษรไทย	เพ	เศ	เซ	เทง	เทน
อักษรขอม	เห,	เหจ	เฆ	เห]	เหซ
อักษรไทย	เหม	เหย	เหร	เหล	เหว

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอะขอมไทย

อักษรขอม	แกะ	แฆ	แเค	แฆ	แเง
อักษรไทย	แกะ	แฆ	แเค	แฆ	แเง
อักษรขอม	แจะ	แณ	แเซ	แณม	แญ
อักษรไทย	แจะ	แณ	แเซ	แณม	แญ
อักษรขอม	แญ	แฐ	แเท	แตม	แณ
อักษรไทย	แญ	แฐ	แเท	แตม	แณ
อักษรขอม	แเต	แเถ	แเท	แเธ	แเน
อักษรไทย	แเต	แเถ	แเท	แเธ	แเน
อักษรขอม	แเป	แเพ	แเพ	แเฆ	แเม
อักษรไทย	แเป	แแพ	แแพ	แเฆ	แเม
อักษรขอม	แเย	แเร	แเล	แเว	แเส

อักษรไทย	แยะ	ระะ	ละะ	วะะ	สะะ
อักษรขอม	เหะ	แพะ	แจะ	แปะ	แผะ
อักษรไทย	เหะ	แพะ	ดะะ	บะะ	ฝะะ
อักษรขอม	แพะ	ศะะ	ชะะ	ทะะ	ทหะะ
อักษรไทย	แพะ	ศะะ	ชะะ	ทหะะ	ทหนะ
อักษรขอม	ทหะ,	ทหฺจะ	ทหฺจะ	ทหฺจะ	ทหฺชะ
อักษรไทย	เหมะ	ทยะ	ทระ	ทละ	ทหวะ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอะขอมไทย

อักษรขอม	แก	เข	แค	แฆ	แง
อักษรไทย	แก	เข	แค	แฆ	แง
อักษรขอม	แจ	แฉ	จเข	จแฆ	จแง
อักษรไทย	แจ	แฉ	จเข	จแฆ	จแง
อักษรขอม	แฏ	แฐ	แจ	แจ	แณ
อักษรไทย	แฏ	แฐ	แจ	แจ	แณ
อักษรขอม	แต	ถ	เท	เต	แน
อักษรไทย	แต	ถ	เท	เต	แน

อักษรขอม	แป	แพ	แพ	ภ	แม
อักษรไทย	แป	แพ	แพ	ภ	แม
อักษรขอม	แย	แร	แล	ว	เส
อักษรไทย	แย	แร	แล	ว	เส
อักษรขอม	ท	ท	ท	บ	ฝ
อักษรไทย	ท	ท	ด	บ	ฝ
อักษรขอม	แพ	ศ	ชะ	ท	ท
อักษรไทย	แพ	ศ	ชะ	ท	ท
อักษรขอม	ท,	ท	ท	ท	ท
อักษรไทย	เหม	ทย	ทร	ทล	ทหว

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระเอียขอมไทย

อักษรขอม	เข็	เข็	เค็	เข็	เง็
อักษรไทย	เก็	เข็	เค็	เข็	เง็
อักษรขอม	เจ็	เจ็	เซ็	เหม็	เง็
อักษรไทย	เจ็	เข็	เซ็	เหม็	เง็
อักษรขอม	เญ็	เญ็	เท็	เหม็	เง็
อักษรไทย	เญ็	เญ็	เท็	เหม็	เง็
อักษรขอม	เญ็	เจ็	เท็	เจ็	เน็
อักษรไทย	เต็	เจ็	เท็	เจ็	เน็
อักษรขอม	เป็	เผ็	เพ็	เร็	เม็
อักษรไทย	เป็	เผ็	เพ็	เร็	เม็
อักษรขอม	เย็	เร็	เล็	เว็	เญ็
อักษรไทย	เย็	เร็	เล็	เว็	เส็
อักษรขอม	เห็	เพ็	เท็	เป็	เผ็
อักษรไทย	เห็	เพ็	เต็	เป็	เผ็
อักษรขอม	เพ็	เว็	เซ็	เท็	เห็
อักษรไทย	เพ็	เค็	เซ็	เพ็	เหน็
อักษรขอม	เห็	เฮ็	เซ็	เท็	เห็
อักษรไทย	เหม็	เห็	เห็	เห็	เห็

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระเอือขอมไทย

อักษรขอม	เข็	เข็	เค็	เข็	เง็
อักษรไทย	เก็	เข็	เค็	เข็	เง็
อักษรขอม	เจ็	เจ็	เซ็	เหม็	เง็
อักษรไทย	เจ็	เข็	เซ็	เหม็	เง็
อักษรขอม	เญ็	เญ็	เท็	เหม็	เง็
อักษรไทย	เญ็	เญ็	เท็	เหม็	เง็
อักษรขอม	เญ็	เจ็	เท็	เจ็	เน็
อักษรไทย	เต็	เจ็	เท็	เจ็	เน็
อักษรขอม	เป็	เผ็	เพ็	เร็	เม็
อักษรไทย	เป็	เผ็	เพ็	เร็	เม็
อักษรขอม	เย็	เร็	เล็	เว็	เญ็

อักษรไทย	เยื่อ	เรือ	เลื่อ	เวื่อ	เสื่อ
อักษรขอม	เหือ	เฟือ	เทือ	เปือ	เฟือ
อักษรไทย	เหือ	เฟือ	เดือ	เปือ	เฟือ
อักษรขอม	เฟือ	เปือ	เซือ	เหือ	เหือ
อักษรไทย	เฟือ	เคือ	เซือ	เหือ	เหือ
อักษรขอม	เหือ	เหือ	เเหือ	เหือ	เหือ
อักษรไทย	เหมือ	เหือ	เหือ	เหือ	เหือ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระโอมไทย

อักษรขอม	โก	โซ	โค	โฆ	ง
อักษรไทย	โก	โซ	โค	โฆ	ง
อักษรขอม	โจ	โฉ	โซ	โฆ	ง
อักษรไทย	โจ	โฉ	โซ	โฆ	ง
อักษรขอม	โญ	โฉ	โฆ	โฆ	ง
อักษรไทย	โญ	โฉ	โฆ	โฆ	ง
อักษรขอม	โต	โถ	โฆ	โฆ	ง
อักษรไทย	โต	โถ	โฆ	โฆ	ง

อักษรขอม	โป	โฝ	โฝ	โฝ	โฝ
อักษรไทย	โป	โฝ	โฝ	โฝ	โฝ
อักษรขอม	โย	โร	โล	โว	โส
อักษรไทย	โย	โร	โล	โว	โส
อักษรขอม	โท	โฝ	โฝ	โป	โฝ
อักษรไทย	โท	โฝ	โฝ	โป	โฝ
อักษรขอม	โพ	โค	โซ	โห	โหา
อักษรไทย	โพ	โค	โซ	โห	โหน
อักษรขอม	โห,	โหจ	โห	โห	โห
อักษรไทย	โหม	โหย	โห	โหล	โหว

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระเอาะขอมไทย

อักษรขอม	เฝ้าะ	เขาะ	เเาะ	เฆาะ	เฝาะ
อักษรไทย	เกาะ	เขาะ	เคาะ	เฆาะ	เงาะ
อักษรขอม	เเาะ	เคะ	เเาะ	เฒาะ	เญาะ
อักษรไทย	เงาะ	เฉาะ	เขาะ	เฒาะ	เญาะ
อักษรขอม	เฝ้าะ	เฝៃะ	เฑาะ	เฒาะ	เฒาะ
อักษรไทย	เฒาะ	เฐาะ	เฑาะ	เฒาะ	เฒาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เตาะ	เถาะ	เฑาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เปาะ	เฒาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เยาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เหาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรขอม	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ
อักษรไทย	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ	เเาะ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอออกขอมไทย

อักษรขอม	กฮ	ขฮ	คฮ	ฌฮ	งฮ
อักษรไทย	กอ	ขอ	คอ	ฌอ	งอ
อักษรขอม	จฮ	ฉฮ	ชฮ	ฌฮ	เฮ
อักษรไทย	จอ	ฉอ	ชอ	ฌอ	เอ
อักษรขอม	ฎฮ	ฐฮ	ฑฮ	ฒฮ	ณฮ
อักษรไทย	ฎอ	ฐอ	ฑอ	ฒอ	ณอ
อักษรขอม	ตฮ	ถฮ	ทฮ	ธฮ	นฮ
อักษรไทย	ตอ	ถอ	ทอ	ธอ	นอ
อักษรขอม	ปฮ	ผฮ	พฮ	ภฮ	มฮ
อักษรไทย	ปอ	ผอ	พอ	ภอ	มอ
อักษรขอม	ยฮ	รฮ	ลฮ	วฮ	สฮ

อักษรไทย	ยอ	รอ	ลอ	วอ	สอ
อักษรขอม	หย	พย	ทย	ปย	ผย
อักษรไทย	หอ	พอ	คอ	บอ	ฝอ
อักษรขอม	พย	ศย	ษย	ท.อ	ท.าอ
อักษรไทย	ฟอ	ศอ	ชอ	หงอ	หนอ
อักษรขอม	ท.อ	ท.จอ	Zทอ	ท.]อ	ท.ซอ
อักษรไทย	หมอ	หยอ	หรอ	หลอ	หวอ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระเออขอมไทย

อักษรขอม	เขย	เขย	เคย	เเขย	เจย
อักษรไทย	เกอ	เขอ	เคอ	เฆอ	เงอ
อักษรขอม	เจย	เญย	เซย	เเมย	เจย
อักษรไทย	เจอ	เญอ	เซอ	เเมอ	ญอ
อักษรขอม	เญย	เญย	เทย	เฒย	เณย
อักษรไทย	เญอ	เญอ	เทอ	เฒอ	เณอ
อักษรขอม	เญย	เณย	เทย	เจย	เนย
อักษรไทย	เญอ	เณอ	เทอ	เจอ	เนอ

อักษรขอม	เปย	เฟย	เพย	เรย	เมย
อักษรไทย	เปอ	เฟอ	เพอ	เรอ	เมอ
อักษรขอม	เญย	เรย	เลย	เฮย	เวย
อักษรไทย	เญอ	เรอ	เลอ	เวอ	เสอ
อักษรขอม	เทย	เฟย	เทย	เปย	เฟย
อักษรไทย	เทอ	เฟอ	เดอ	เบอ	ฝอ
อักษรขอม	เพย	เวย	เขย	เทย	เทย
อักษรไทย	เพอ	เศอ	เขอ	เหงอ	หนอ
อักษรขอม	เทย	เทย	Zเทย	เทย	เทย
อักษรไทย	เทอ	เหยอ	เทรอ	เหลอ	เทวอ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอัวขอมไทย

อักษรขอม	ក័ច	ច័ច	គ័ច	ឆ័ច	ង័ច
อักษรไทย	กั	จั	คั	ฉั	งั
อักษรขอม	ក័ច	ណ័ច	ច័ច	ណ័ច	ង័ច
อักษรไทย	จัว	ฉัว	ชัว	ฉัว	ญัว
อักษรขอม	ក្ន័ច	ត្ន័ច	ច័ច	ត្ន័ច	ណ័ច
อักษรไทย	กัว	ตัว	ทัว	ตัว	นัว
อักษรขอม	ត័ច	ត័ច	ត័ច	ត័ច	น័ច
อักษรไทย	ตัว	ถัว	ทัว	ถัว	นัว
อักษรขอม	ប័ច	ជ័ច	ផ័ច	ភ័ច	ម័ច
อักษรไทย	ปัว	จัว	ฟัว	ภัว	มัว
อักษรขอม	យ័ច	រ័ច	ល័ច	វ័ច	ស័ច
อักษรไทย	ยัว	รัว	ลัว	วัว	สัว
อักษรขอม	អ័ច	ហ័ច	ច័ច	ប័ច	ជ័ច
อักษรไทย	หัว	ฬัว	ตัว	บัว	ฝัว
อักษรขอม	ផ័ច	គ័ច	ម័ច	អ័ច	ហ័ច
อักษรไทย	ฟัว	คัว	ชัว	หัง	หนัว
อักษรขอม	អ័ច	ហ័ច	ឆ័ច	អ័ច	អ័ច
อักษรไทย	หมัว	หยัว	หรั้ว	หลัว	หวั้ว

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระอำขอมไทย

อักษรขอม	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័
อักษรไทย	ก้า	ข้า	ค้า	ฉ้า	ง้า
อักษรขอม	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័
อักษรไทย	จ้า	ฉ้า	ช้า	ฉ้า	ญ้า
อักษรขอม	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័
อักษรไทย	กัว	ตัว	ทัว	ตัว	นัว
อักษรขอม	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័
อักษรไทย	ต้า	ถ้า	ท้า	ถ้า	น้า
อักษรขอม	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័
อักษรไทย	ป้า	จ้า	ฟ้า	ภ้า	ม้า
อักษรขอม	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័
อักษรไทย	ป้า	ฝ้า	พ้า	ภ้า	ม้า
อักษรขอม	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័	ហ័
อักษรไทย	ป้า	ร้า	ล้า	ว้า	ส้า

อักษรไทย	ย่ำ	ร่ำ	ล่ำ	ว่ำ	ส่ำ
อักษรขอม	หាំ	ฬាំ	จាំ	ปាំ	จ๋า
อักษรไทย	ห้ำ	ฬ้ำ	ด้ำ	บ้ำ	ฝ้ำ
อักษรขอม	ฬ่า	ง่า	ค่า	ห่า	ห่า
อักษรไทย	ฬ้า	ค้ำ	ข้ำ	ห้ง่า	หน้ำ
อักษรขอม	ห่า	หฺ่า	Zห่า	หฺ่า	หฺ่า
อักษรไทย	หม่า	หย่า	หฺ่า	หล่า	หว่า

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระไอขอมไทย

อักษรขอม	ไ	ไซ	ไค	ไจ	ง
อักษรไทย	ไ	ไซ	ไค	ไจ	ง
อักษรขอม	ไจ	ไจ	ไซ	ไจ	ง
อักษรไทย	ไจ	ไจ	ไซ	ไจ	ง
อักษรขอม	ไจ	ไจ	ไซ	ไจ	ง
อักษรไทย	ไจ	ไจ	ไซ	ไจ	ง
อักษรขอม	ไจ	ไจ	ไซ	ไจ	ง
อักษรไทย	ไจ	ไจ	ไซ	ไจ	ง

อักษรขอม	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรไทย	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรขอม	ไป	ไร	ไร	ไป	ไม
อักษรไทย	ไป	ไร	ไร	ไป	ไม
อักษรขอม	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรไทย	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรขอม	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรไทย	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรขอม	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรไทย	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระไอขอมไทย

อักษรขอม	ไก	ไซ	โค	ไซ	ง
อักษรไทย	ไก	ไซ	โค	ไซ	ง
อักษรขอม	ใจ	ไฉ	ไซ	ไฉ	ไญ
อักษรไทย	ใจ	ไฉ	ไซ	ไฉ	ไญ
อักษรขอม	ญ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ
อักษรไทย	ญ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ
อักษรขอม	ไต	ไถ	ไท	ไต	ไน
อักษรไทย	ไต	ไถ	ไท	ไต	ไน
อักษรขอม	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรไทย	ไป	ไพ	ไพ	ไป	ไม
อักษรขอม	โย	ไร	ไล	ไว	ไส
อักษรไทย	โย	ไร	ไล	ไว	ไส
อักษรขอม	หิ	หิ	หิ	ไป	ฝ
อักษรไทย	หิ	หิ	ค	บ	ฝ
อักษรขอม	ไฟ	ค	ไซ	หิ	หิ
อักษรไทย	ไฟ	ค	ไซ	หิ	หิ
อักษรขอม	หิ,	หิ	หิ	หิ	หิ
อักษรไทย	หิ	หิ	หิ	หิ	หิ

การใช้พยัญชนะขอมไทยผสมกับสระเอาขอมไทย

อักษรขอม	fk	เขา	sk	เขา	ฝ
อักษรไทย	ก	ก	ค	ก	ง
อักษรขอม	o	ca	ca	ca	ca
อักษรไทย	จ	จ	จ	จ	ญ
อักษรขอม	F	{k	เขา	ฒ	ณ
อักษรไทย	ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ
อักษรขอม	9	5	๓	๓	๐
อักษรไทย	ด	ด	ด	ด	น
อักษรขอม	ป	z	พ	๔	เม
อักษรไทย	ป	ผ	พ	ภ	เม
อักษรขอม	เย	เร	เล	เ	เส

อักษรไทย	เยา	เรา	เลา	เวา	เสา
อักษรขอม	เหา	เฟา	เตา	เปา	เา
อักษรไทย	เหา	เฟา	เดา	เบา	เฝ้า
อักษรขอม	เฟา	เา	เซา	เหา	เหาา
อักษรไทย	เฟา	เศา	เซา	เหงา	เหเนา
อักษรขอม	เห,า	เหจา	เาหา	เหจา	เหชา
อักษรไทย	เหมา	เหยา	เหรา	เหลา	เหวา

2.3.7 ตัวเลขขอมไทย

ตัวเลขไทยเปรียบเทียบกับตัวเลขขอมไทย

ตัวเลขไทย	ตัวเลขขอมไทย
๐	๐
๑	๑
๒	๒
๓	๓
๔	๔
๕	๕
๖	๖
๗	๗
๘	๘
๙	๙

ตัวเลขไทยกับตัวเลขขอมไทย ใช้คู่กันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบน้อยมาก จะแตกต่างกันบ้างที่ลักษณะการเขียนของแต่ละคนและวัสดุที่ใช้บันทึก

2.3.8 ข้อสังเกตอักษรขอม

อักษรไทย ค กับ ต

อักษรขอม ค* กับ ตe

ให้ดูที่หัวของพยัญชนะ ค (ค*) หัวจะเล็กกว่า ต (ตe)

อักษรไทย จ พ ว

อักษรขอม ตัวเชิงจะเหมือนกัน คือ จ (จข) พ (พข) ว (วข)

เช่น ในภาษาไทยบาลี นิจจํ วุฑฒาปจายโน

ภาษาขอมเขียนเป็น นิจจํ วุฑ<าป0kยเินา

ภาษาไทยบาลี สพพโรควินิมุโต

ภาษาขอมเขียนเป็น สพขเราค:นิมุ9ek

ภาษาไทยบาลี ปทกชินานิ กตวาน

ภาษาขอมเขียนเป็น ปทชิ-ณา ก9ชาน

ต้องเข้าใจในภาษาบาลีด้วยจึงจะอ่านได้ถูกต้อง

พยัญชนะขอมบางตัวเมื่อนำมารวมกับสระแล้วจะเหมือนกับพยัญชนะอีกตัวหนึ่งต้องใช้เป็นคำเฉพาะ

เช่น ในภาษาไทยบาลีคำว่า ปา ก็คือ ป + ๑

ภาษาขอมบาลี คำว่า ปา ก็คือ ป + ๑ เป็น ป๑ ก็จะไม่เหมือนกับ พ (ท) ดังนั้นคำว่า ป๑ จึงมี

คำเฉพาะคือ xk หรือ ๑๑ คำว่า โป คือ ๑๑ อย่างนี้เป็นต้น

สรุปแล้วอักษรขอมที่ใช้กับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย จะเขียนเป็นอักษรขอมบาลีและอักษรขอมไทย อักษรขอมบาลีนั้นจะเขียน บันทิก จารเป็นภาษาบาลีที่เป็นบทสวดมนต์ในทางพุทธศาสนา เวทย์มนต์คาถาต่าง ๆ แต่ก็มีเขียนทั้งภาษาขอมบาลีและภาษาขอมไทยไว้รวมกัน การเขียนเป็นยันต์และการสักยันต์ตามวัตถุต่าง ๆ และตามร่างกายของมนุษย์ ส่วนอักษรขอมไทยจะใช้เขียนเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น บางครั้งมีการอ้างอิงกับภาษาบาลีก็จะเขียนแบบอักษรขอมไทยปนกันกับอักษรขอมบาลีก็มี ดังนั้นการเขียนอักษรขอมไทยนั้นมีการเขียนที่มีหลายลักษณะ แต่มีความหมายเหมือนกัน ตามความนิยมในแต่ละภูมิภาคนั้น

บทที่ 3

อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

จากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีทำให้ทราบว่า คนไทยคงตั้งภูมิลำเนาอยู่ในดินแดนเอเชียอาคเนย์มาช้านานแล้ว โดยอยู่ปะปนกับชนชาติอื่น ๆ เช่น ขอมและมอญ แต่ยังไม่ได้รวมตัวกันเป็นปึกแผ่นจนมีผู้นำหรือผู้ปกครองอย่างเด่นชัดเพราะไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นตำนานหรือพงศาวดาร (พงศาวดารโยนก เป็นต้น) จนเกินไปก็น่าเชื่อได้ว่าคนไทยได้อาศัยอยู่ในดินแดนนี้มานานแล้ว ดินแดนแถบนี้เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของมอญและขอมมาก่อนด้วย กล่าวคือยามใดที่ฝ่ายใดมีแสนยานุภาพมากกว่าฝ่ายอื่น พวกตนก็ได้เป็นใหญ่และจะเป็นเช่นนี้หมุนเวียนกันไป จนกระทั่งขอมได้เสื่อมอำนาจลง โดยเฉพาะหลังจากสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นต้นมา อำนาจของชาวไทยก็เริ่มมีบทบาทขึ้นและปรากฏผู้นำที่เห็นเด่นชัด ทั้งที่เป็นไทยโยนก ล้านช้าง และสุโขทัย ตามหลักฐานด้านศิลาจารึก ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 ในจารึกของพวกจามกล่าวว่ามีเชลยศึกเป็นชาวสยาม และในจารึกขอมโบราณ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 ปรากฏเป็นภาพแกะสลักฝาผนังระเบียงปราสาทนครวัด มีกองทัพหนึ่งเขียนอักษรได้ภาพว่าเป็นกองทัพชาวสยามด้วย แต่ก็ไม่สามารถจะจำเพาะเจาะจงลงไปได้ว่าชาวสยามที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นไทยกลุ่มใด จึงทำให้เห็นว่าคนไทยได้รวมตัวกันจนเป็นกองทัพได้แล้ว แต่ยังไม่เป็นอิสระ สำหรับกลุ่มชนชาวสุโขทัย ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกวัดศรีชุมว่าพ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมือง ได้ขับไล่ขอมออกนอกอาณาจักรได้สำเร็จ จนพ่อขุนบางกลางหาวได้สถาปนารัฐสุโขทัยพร้อมกับได้รับการขนานพระนามว่าพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ทำให้ดูเหมือนหนึ่งว่าผู้นำไทยคนแรกคือพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ แต่ถ้าพิจารณาจากจารึกหลักที่ 45 จะปรากฏรายนามและพระนามของบรรพบุรุษผู้นำสุโขทัยดังนี้ “ผีปู่ผาคำ ... ผู้หวาน ปู่ขุนจิต ขุนจอด ปู่พระยาศรีอินทราทิตย์ ปู่พระยาบาล ปู่พระยารามราช ปู่โส ... สงคราม ปู่พระยาเลอไทย ปู่พระยาจวันนำถม ปู่พระยามหารธรรมราชา พ่อจ่าเมือง พ่อเลอไทย” (ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 3 2508 : 62) แสดงให้เห็นว่าก่อนที่สุโขทัยจะกลายเป็นอาณาจักรอิสระนั้นได้มีการสืบสันตติวงศ์กันมานานแล้ว ด้วยเหตุที่คนไทยเคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอมมาเป็นระยะเวลาช้านาน จึงน่าจะรับวัฒนธรรมต่าง ๆ ของขอมมาใช้ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางการเขียนหนังสือ คนไทยคงจะเรียนวิธีการเขียนของขอมจนชำนาญ เพราะต่อมาปรากฏว่าศิลาจารึกสมัยสุโขทัยที่พบนั้นมีการบันทึกเป็นอักษรขอมอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่จารึกด้วยภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาบาลีปนไทย และภาษาสันสกฤต แสดงว่าผู้รู้ในสมัยอาณาจักรสุโขทัยหรือคนไทยสุโขทัยก่อนหน้านั้นได้เรียนรู้อักษรขอมเป็นอย่างดีอยู่แล้ว สำหรับไทยทางเหนือซึ่งตั้งอยู่ภูมิลำเนาอยู่ติดกับอาณาเขตของมอญ ซึ่งได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในทางตะวันตกนั้น ชาวมอญคงจะแผ่อิทธิพลทางอารยธรรมหลายอย่างมาสู่คนไทย เช่น ความรู้ทางด้านพุทธศาสนา และอักษรศาสตร์ เป็นต้น¹

3.1 อักษรขอมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ในสมัยที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของชาติไทยนั้น ได้ใช้อักษรขอมบันทึกภาษาไทยเป็นครั้งแรกในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 3 (ประมาณ พ.ศ. 1942 – พ.ศ. 1962) ปรากฏหลักฐานคือ ศิลาจารึกวัดป่าแดง หรือศิลาจารึกกรุงสุโขทัย หลักที่ 9 พ.ศ. 1949 ซึ่งจารึกหลังจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชถึง 114 ปี แต่ก่อนหน้าที่จํานำอักษรขอมมาบันทึกภาษาไทยนี้ ได้ใช้อักษรขอมบันทึกภาษาบาลี และภาษาเขมรในราชสำนักสุโขทัยแล้ว คือ ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง 2 หลัก มีศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 4 และหลักที่ 6 ซึ่งจารึกเรื่องราวการออกผนวชและการขึ้นครองราชสมบัติ ณ กรุงสุโขทัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย) ระบุศักราชไว้ตรงกับ พ.ศ. 1905 รูปอักษรขอมที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง และวัดป่าแดงดังกล่าวนี้ สันนิษฐานว่าได้รับแบบอย่างมาจากรูปอักษรขอมโบราณที่ปรากฏใช้อยู่บนผืนแผ่นดินไทยปัจจุบัน ก่อนการสถาปนากรุงสุโขทัย

ในสมัยกรุงสุโขทัยได้พบศิลาจารึกอักษรขอมอีกหลายหลัก เช่น ศิลาจารึกวัดโสกการาม (หลักที่ 93) พ.ศ. 1942 ศิลาจารึก ร.ศ. 766 จังหวัดสุโขทัย (หลักที่ 10) พ.ศ. 1947 ซึ่งเป็นที่สังเกตได้ว่า อักษรขอมที่ปรากฏนี้ ใช้บันทึกภาษาบาลี ในขณะที่ข้อความที่เป็นภาษาไทยจะบันทึกด้วยอักษรไทย แม้ในศิลาจารึกหลักเดียวกัน ลักษณะการจารึกเช่นนี้ น่าจะเป็นต้นตอของคตินิยมการใช้อักษรขอมสำหรับชาววัด และการใช้อักษรไทยสำหรับชาวบ้าน โดยเฉพาะเมื่อมีการบันทึกภาษาไทยด้วยอักษรขอมเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 1949 ดังกล่าวแล้ว บรรดาหนังสือธรรม หนังสือเทศน์สำหรับชาววัดในสมัยต่อ ๆ มาคือ สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ไม่ว่าจะใช้บันทึกด้วยภาษาบาลีหรือภาษาไทย จะนิยมใช้บันทึกด้วยอักษรขอม นอกจากนี้ในบวรธรรมกรรมที่แต่งตั้งขึ้นในพุทธศาสนา โดยแปลหรือขยายความจากภาษาบาลี เช่น มหาชาติคำหลวง พระมาลัยคำหลวง และนันทโศภนสูตรคำหลวง ก็เขียนเป็นภาษาบาลี บทตันที่นำมาแปลหรือขยายความด้วยอักษรขอม สลับกับคำประพันธ์ภาษาไทยที่เขียนด้วยอักษรไทย ฉะนั้นจึงเห็นว่าอักษรขอมจะถูกนำมาบันทึกภาษาไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา จึงสันนิษฐานว่า ผู้บันทึกคงกระทำด้วยความเคารพและระมัดระวัง ซึ่งอาจมีผลทำให้รูปอักษรขอมไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างเชื่องช้า²

¹วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์, อักษรไทยและอักษรขอมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540), หน้า 45 – 46

²สุรณี แก้วกลม, “อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), หน้า 210 – 211

3.2 อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนา

อักษรปัลลวะได้แพร่เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิจนกลายเป็นอักษรมอญ และอักษรขอม อันเป็นอักษรต้นแบบของอักษรไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1835 แต่อักษรวิธีของลายสือไทยจะแตกต่างไปจากอักษรต้นแบบ

อักษรไทยหรือลายสือไทย ได้เป็นต้นแบบของอักษรไทยในสมัยต่อมาคือสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท อักษรไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ตลอดจนอักษรไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยจะเปลี่ยนอักษรวิธีไปเหมือนอักษรมอญและอักษรขอมเพราะความเคยชิน นอกจากนี้อักษรไทยพ่อขุนรามคำแหงยังได้แพร่หลายไปยังดินแดนต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ เช่น ในอาณาจักรล้านนาไทย ลายสือไทยกลายเป็น อักษรไทยฝักขามและไทยนิเทศ เมื่อเข้าสู่อาณาจักรล้านช้างกลายเป็นอักษรไทยน้อย เป็นต้น ทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงในด้านรูปสัณฐานของตัวอักษรที่เกิดขึ้น ได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและความนิยมของคนในถิ่นนั้น ๆ สำหรับอักษรไทยที่ใช้อยู่ในภาคกลาง ตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แม้กระทั่งปัจจุบันที่มีตัวพิมพ์ใช้แล้วก็ตาม ก็ยังคงเค้าให้เห็นลักษณะของอักษรต้นแบบอยู่อย่างเห็นได้ชัด

สำหรับตัวอักษรขอมที่ใช้ในการจารึกภาษาไทย ได้เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพระยาสิทธิไทย และใช้กันเรื่อยมาจนแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปสัณฐานเลย เพราะยังคงรูปแบบของตัวอักษรขอมบรรจงไว้อย่างเคร่งครัด ถ้าจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็คือลักษณะของตัวอักษรที่มีการย่อเหลี่ยมย่อมุมมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้ในการเขียนและลายมือของผู้เขียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ในการใช้อักษรขอมบันทึกภาษาไทยนั้น ยังได้เพิ่มตัวอักษรบางตัว สระบางเสียง และรูปวรรณยุกต์ เพื่อให้สะดวกแก่การออกเสียงภาษาไทยด้วย ดังนั้นการอ่านคำที่เขียนด้วยอักษรขอมไทย จึงอ่านอย่างคำไทยไม่ใช่อ่านอย่างคำภาษาเขมร

อักษรขอมไทยส่วนใหญ่จะใช้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ที่เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี ฉะนั้นจึงเรียกอักษรชนิดนี้ได้อีกอย่างหนึ่งว่า อักษรบาลี หรือ ตัวบาลี ซึ่งกุลบุตรผู้ศึกษาจากวัดมักจะได้เรียนตัวบาลีนี้ด้วย³

3.3 อักษรขอมที่จารึกในยุคต่าง ๆ

3.3.1 กรุงสุโขทัย

คนไทยได้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ใกล้กับอาณาเขตของมอญ ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ฝ่ายตะวันตก จึงได้รับวัฒนธรรมด้านการเขียนมาจากมอญด้วย โดยนำตัวอักษรมอญมาแปลงให้เขียน

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189 – 190

ภาษาไทย เช่น อักษรอาหม อักษรลื้อ และอักษรผู้ไทยเมืองสิบสองพินนา ซึ่งเป็นอักษรที่ใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน ล้วนเป็นลักษณะของอักษรมอญเก่าทั้งสิ้น แต่การเขียนสระและพยัญชนะของไทย

แตกต่างกันไปจากมอญ รวมทั้งคนไทยในยุคแรก ๆ ยังไม่ชำนาญในการเขียนมากนัก การนำตัวอย่างของอักษรมอญมาใช้ในภาษาไทยคงจะมีข้อบกพร่อง กล่าวคือสระและพยัญชนะบางตัวขาดหายไป รวมทั้งไม่มีเครื่องหมายกำกับเสียงสูงต่ำด้วย

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ฮันส์ เพนธ์ ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า จารึกวัดกานโถมในสวนที่จารึกด้วยอักษรไทยจะมีลักษณะระหว่างอักษรมอญกับอักษรไทย และน่าจะจารึกในช่วงเวลาที่คนไทยยืมอักษรมอญมาเปลี่ยนแปลงเป็นอักษรไทยใหม่ ๆ เพื่อใช้เขียนภาษาไทย ประมาณ พ.ศ. 1820 – 1860 เป็นอักษรไทยยุคต้น ยังไม่เคยพบที่ใดมาก่อน

ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 1500 ขอมได้แผ่อำนาจเข้ามาครอบคลุมดินแดนไทยแถบลุ่มแม่น้ำยม ได้มีอิทธิพลเหนือการปกครองของเมืองเซียงและเมืองสุโขทัย คนไทยคงจะได้ศึกษาอักษรขอมหวัดเพื่อใช้ในราชการด้วย จึงตัดแปดตัวอักษรเดิมของไทยมา มีรูปคล้ายตัวอักษรขอมหวัด

ประมาณ พ.ศ. 1800 อำนาจของขอมในภูมิภาคนี้ได้อ่อนลงมาก พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ จึงได้ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเป็นรัฐอิสระไม่อยู่ในอาณัติของขอม พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัยมีพระราชประสงค์จะให้ราษฎรเลิกประพฤติตามแบบธรรมเนียมขอม และคงจะให้เลิกใช้ภาษาเขมรในทางราชการให้หันกลับมาใช้ภาษาไทยแทนอีกด้วย

ครั้นถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า อักษรที่ได้แบบอย่างมาจากมอญไม่สะดวกในการเขียนภาษาไทย และการที่จะใช้อักษรขอมล้วน ๆ ก็ไม่เป็นการสมควร เพราะกรุงสุโขทัยเป็นอิสระแล้ว จึง “หาใคร่ใจในใจ แลใส่ลายสือไทยนี้” ตามที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 แต่จะสังเกตเห็นได้ว่าพระองค์หรือปราชญ์ในสมัยนั้นคงจะเอาอักษรขอมหวัดที่คนไทยเปลี่ยนแปลงใช้ก่อนหน้านี้มาแก้ไขให้ดีขึ้น จึงเห็นได้ว่ารูปสัณฐานตัวอักษรในลายสือไทยคล้ายกับรูปสัณฐานของอักษรขอม อีกทั้งวิธีการใช้พยัญชนะ 2 ตัวเรียงกันเมื่อเป็นตัวสะกดนั้นก็เป็นวิธีของขอมเช่นกัน

ฉะนั้นลายสือไทยของพ่อขุนรามคำแหง จึงได้ปรับเปลี่ยนไปจากอักษรต้นแบบที่เป็นอักษรมอญโบราณ และอักษรขอมโบราณอย่างมาก รวมทั้งระบบอักษรวิธีได้แตกต่างไปจากอักษรสกุลอินเดียได้ นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเครื่องหมายกำหนดเสียงสูงต่ำ คือวรรณยุกต์เอกและโทอีกด้วย⁴

ลักษณะการเขียนที่ได้ตัดแปดมาจากอักษรมอญโบราณและอักษรขอมดังกล่าวแล้วจะต้องมีการตัดแปด ปรับปรุง ให้เหมาะแก่การออกเสียงในภาษาไทย โดยเฉพาะเสียงสระด้วย รูปสระที่ใช้เขียนภาษาไทยก่อนสมัยสุโขทัยนี้ สันนิษฐานว่าคงจะใช้ทั้งสระลอยและสระจมเช่นเดียวกับอักษรขอม

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46 – 47

และมอญ แต่เสียงสระในภาษาไทยมีมากจึงนำรูปสระลอยบ้าง สระจมบ้าง มาประกอบกันเพื่อใช้แทนเสียงสระภาษาไทย ข้อนี้เห็นได้จากอักษรขอมที่ใช้เขียนภาษาไทยในสมัยหลัง ๆ จะเพิ่มรูปสระเพื่อให้ครบเสียงในภาษาไทยและยังเพิ่มวรรณยุกต์เข้าไปอีกด้วย

จึงกล่าวได้ว่า คนไทยก่อนสมัยกรุงสุโขทัยได้นำอักษรขอมโบราณมาใช้เขียนก่อน แต่มีข้อขัดข้องหลายประการเพราะเหตุว่าภาษาไทยแตกต่างไปจากภาษามอญและภาษาขอม จึงจำเป็นต้องแก้ไขปรับเปลี่ยนให้ใช้เขียนภาษาไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น อีกประการคือการเขียนอักษรไทยนั้นอาจจะเขียนหวัด จึงมีส่วนทำให้รูปสัณฐานของตัวอักษรห่างไปจากอักษรต้นแบบที่ละน้อย ๆ จนบางตัวถึงกับแตกต่างกันไปเลยก็มี แต่ผู้รู้บางท่านเห็นว่า อักษรไทยอย่างของพ่อขุนรามคำแหงนี้น่าจะได้แบบมาจากลังกา เพราะมีวิธีการเขียนคล้ายกันมากกว่าการเขียนแบบขอม หรืออาจจะรับมาจากปลลวะโดยตรงก็ได้ นั่นคือเป็นตัวอักษรของทวาราวดีที่มอญเคยมีอิทธิพลอยู่ก่อนนั่นเอง และตรงกับข้อสันนิษฐานของ ฮันส์ เพนธ์ ว่า อักษรไทยนำมาจากอักษรมอญ

อย่างไรก็ตาม ตัวอักษรที่ใช้อยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ยังคงเป็นข้อถกเถียงของผู้รู้หลายท่าน บ้างก็ลงความเห็นว่าเป็นอักษรชนิดนี้ไม่น่าจะเป็นอักษรของพ่อขุนรามคำแหง คงจะมีผู้รู้ในชั้นหลังเป็นผู้จารึกขึ้นใหม่ แต่ก็มึ้นักปราชญ์อีกกลุ่มหนึ่งยังคงยึดถือมั่นคงว่าจารึกหลักนี้เป็นของพ่อขุนรามคำแหงเพราะมีหลักฐานเทียบเคียงในสมัยใกล้เคียง ๆ กันมาเป็นข้อยืนยัน

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงเป็นผู้ริเริ่มให้ปรับปรุงตัวอักษร (ไทยเดิม) ที่ใช้กันอย่างลึกลับอยู่ให้เป็นระบบเดียวกันและมีรูปสัณฐานตรงกัน โดยรวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่เจนจบทางด้านอักษรสมัย มีความรอบรู้ทั้งอักษรขอมโบราณ อักษรมอญโบราณ และอักษรที่ชาวไทยส่วนใหญ่ใช้อยู่ก่อนสมัยสุโขทัยจำนวนหนึ่ง หรือคงจะมีนักปราชญ์บางท่านได้ผ่านการศึกษามาจากลังกาหรือรัฐอื่น ๆ รวมทั้งรัฐขอมและมอญ ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏหลักฐาน แต่พอจะอนุมานได้จากในสมัยพระยาลิไท กล่าวคือ ตามที่พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีได้ไปศึกษาที่เกาะลังกา (จารึกหลักที่ ๒) หรือพระสุนทรเถระ ไปศึกษาพระธรรมที่อยู่ธยาและเมืองพันทกลับมาเป็นพระสังฆราชในสมัยพระยาลิไทนั้น จึงน่าเชื่อได้ว่าบรรดานักปราชญ์และพระเถระผู้ใหญ่สมัยพ่อขุนรามคำแหงคงจะมีประสบการณ์ด้านการเขียนหนังสือหลายชนิด จากการทำท่านเหล่านั้นได้เดินทางไปศึกษานอกราชอาณาจักร โดยเฉพาะพ่อขุนรามคำแหงเอง คงจะศึกษาเล่าเรียนก่อนที่จะเสด็จเสวยราชสมบัติ และคงจะทรงแตกฉานทางด้านอักษรสมัยไม่น้อย จนทรงทราบว่า การใช้อักษรไทยยังบกพร่องและไม่เป็นระบบเดียวกันทั่วราชอาณาจักร จึงทำให้พระองค์ท่านเอาพระทัยใส่ในเรื่องนี้ โดยการประมูมนักปราชญ์ราชบัณฑิตดังกล่าว

อนึ่งในหนังสือจินตามณี ฉบับสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้บันทึกไว้ที่บ้านแพ

นกว่า “อันหนึ่งในจดหมายแต่ก่อนว่า ศีกราช 645 มแมศก พระญารองเจ้าได้เมืองขริสัชนาไลยแล้ว แต่งหนังสือไทย แลได้ว่าแต่งรูปก็ตี แต่งแม่อักษรก็ตี หมิได้ว่าแจ้ง อนึ่งแม่หนังสือ ก กา กน ฯลฯ ถึง เกอย เมืองขอมก็แต่จะมีอยู่แล้ว เห็นว่าพระยารองเจ้าจแต่งแต่รูปอักษรไทย ฯ”

ข้อความข้างต้นนี้พอจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงประดิษฐ์ อักษรไทยขึ้นเป็นแน่ จนกระทั่งคนในสมัยอยุธยาตอนปลายยังคงกล่าวขานต่อ ๆ กันมา แต่เนื่องจากชาว สุธโขทัยเคยอ่านและเขียนหนังสือขอมมาก่อนลายสือไทย และเคยชินกับอักษรวิธีแบบวางรูปสระบาง ตัวไว้ข้างบนและข้างล่างพยัญชนะ เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลพระเจ้าลิไท ชาวสุโขทัยจึงหันกลับไปใช้วิธี เดิมตามความเคยชินดังที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 3 พ.ศ. 1900 และเริ่มใช้ไม้หันอากาศในศิลา จารึกหลักที่ 5 พ.ศ. 1905 ทั้งนี้สันนิษฐานได้ว่าไม้หันอากาศเป็นเลขสองรูปหนึ่ง เขียนไว้บนตัวสะกด ให้เข้าใจว่าเหมือนกับเขียนตัวสะกดสองครั้ง

ทองสีบ ศุภะมาร์ค ได้แสดงข้อคิดเห็นที่ตรงกันว่า ผู้รู้หนังสือไทยในพระนครสุโขทัย โดยมากเป็นนักบวช และได้เคยใช้หนังสือขอมมานานแล้ว จะไม่ยอมใช้หนังสือไทยเขียนคัมภีร์และ หนังสือเทศน์ต่าง ๆ หนังสือแบบพ่อขุนรามคำแหงจึงไม่ได้ใช้ติดต่อกันเป็นแบบแผนสำหรับเขียน ภาษาไทย ต่อจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงมาไม่กี่ปี ในสมัยพระเจ้าลิไท สระต่าง ๆ ที่พ่อขุนรามคำแหง ทรงนำมาไว้ในบรรทัดเดียวกันกับพยัญชนะ ก็ได้กลับลงหรือขึ้นไปอยู่อย่างเดิมตามแบบอักษรวิธีของ ขอม

ยอช เซเตส์ ได้ให้ความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงแก้ไขของพ่อขุนรามคำแหงได้เป็นที่ แพร่หลายแก่ไทยในแถบลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำเจ้าพระยา เว้นแต่วิธีเรียงสระอย่างเดียวกันเท่านั้นเพราะ ต่อมาในสมัยพระยาสิทธิกลับใช้สระ อี อี บนตัวพยัญชนะ สระ อุ อุ ใต้ตัวพยัญชนะตามแบบโบราณ

จึงสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของลายสือไทย ได้เกิดขึ้นในสมัยพระยาสิทธิตนเอง ซึ่ง เป็นระยะเวลาหลังจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงผู้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยไม่นานนัก⁵

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52 – 53

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ ๑

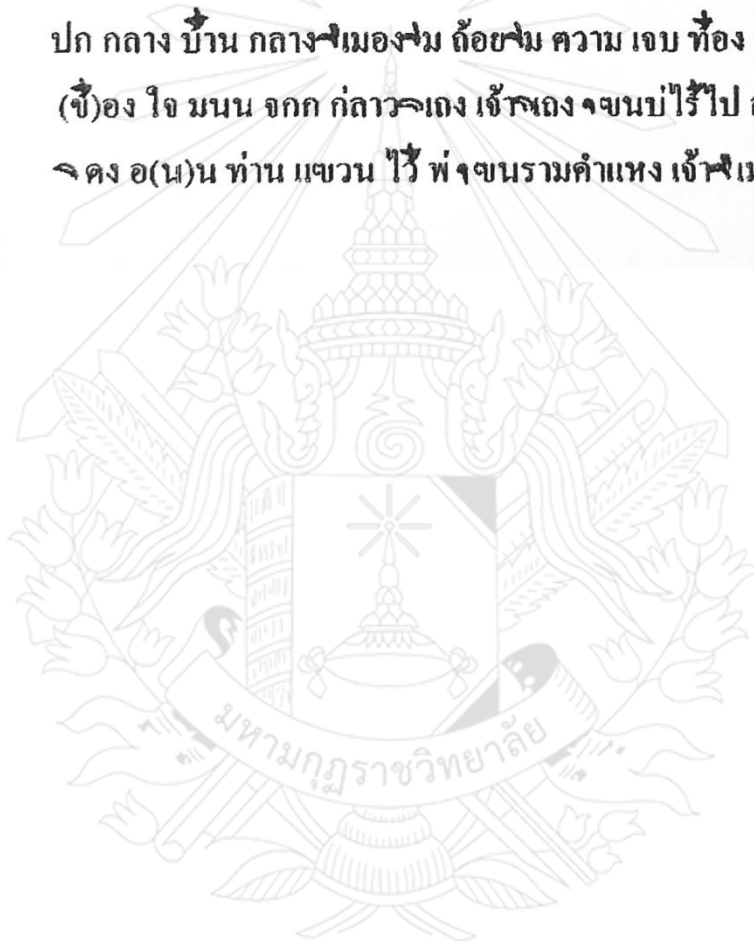

ภาพที่ 2 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ 1

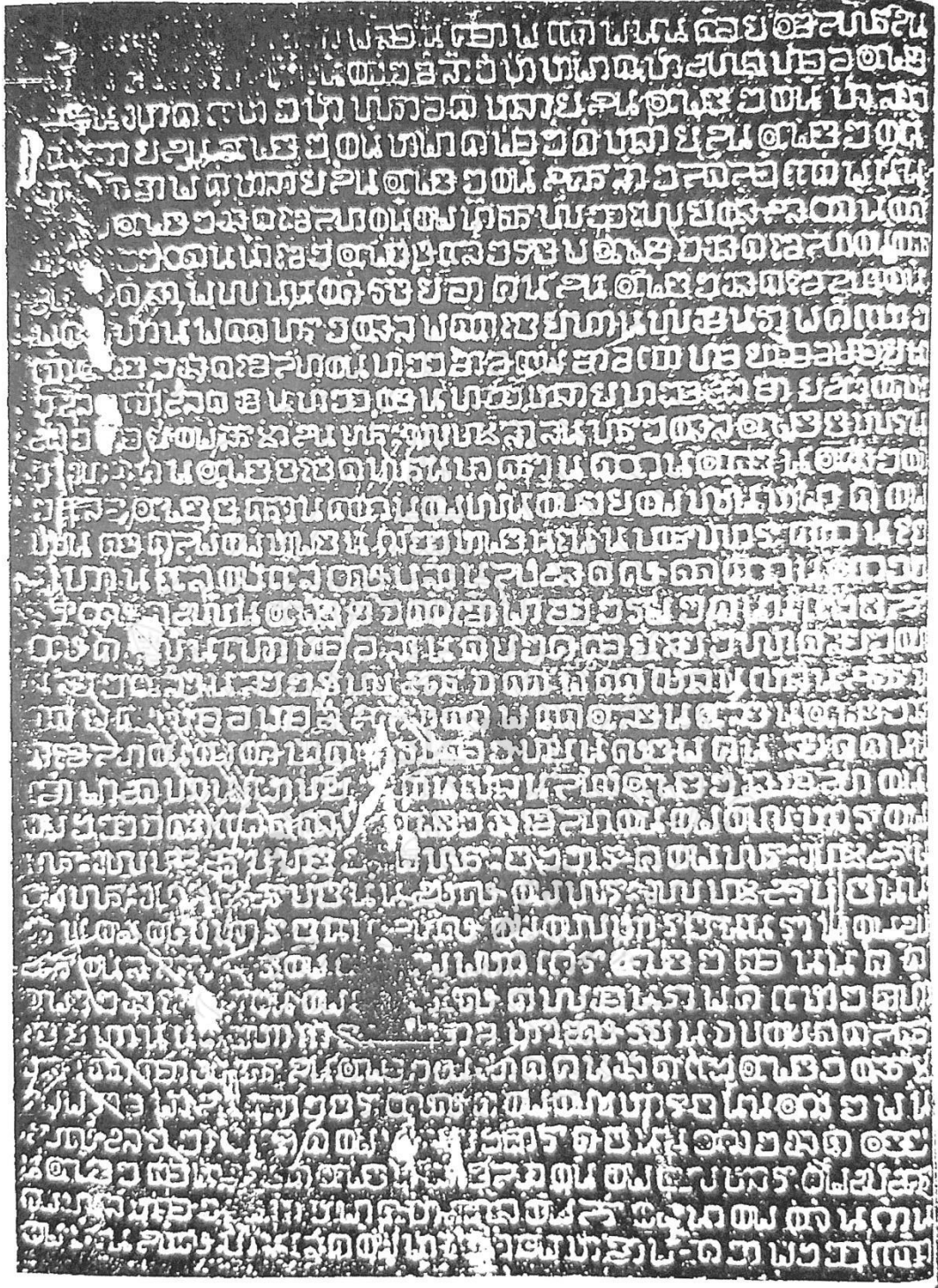
คำอ่าน ด้านที่ 1

- ๑ พ่อกษัตริย์สรรจนาทรราชทศย แม่กษัตริย์ นางเสด็จกษัตริย์ บานเมือง
 ๒ ชดพ่ นื่อง ท้อง คยว ห้า คนขี้ ชาย สามขี้หญิง โสจงพ่เคอ-
 ๓ อพี่ อ้าย ตาย จากเคอ คมย แฏญงง เลกเมืออ กษัตริย์คน ใหญ่ ได้
 ๔ จสบ แก้ว เข้า ๑คนสามชน เข้าเมือง ถอด มาที่เมือง ดาก พ่ก ไปรบ
 ๕ ๑คนสามชน หวว ช้าง ๑คนสามชนขบป มา หวว ขวา ๑คนสาม-
 ๖ ชนเก้ลอน เขา ๑โพรฝ้า หน้า ใส พ่กหน ญญาช พาย จแก้
 ๗ (น) กษัตริย์กษัตริย์ช้าง เบก พลชก ขบป เขา ก่อน พ่กชก ฎ
 ๘ (ช้าง) ด้วย ๑คนสามชน คนกาท่ง ช้าง ๑คนสามชน คววช
 ๙ มาสเมือง แพ้ ๑คนสามชนพ่ายหน พ่กจงกษัตริย์ชก
 ๑๐ ช้ พระรามคำแหงพ่อกาท่ง ช้าง ๑คนสามชนเมือ-
 ๑๑ อ ช้ว พ่กชก บ่เรอ แก่พ่ก บ่เรอ แก่แม่ชก ได้คว
 ๑๒ ๑เมืออ ควว ปลาก เขา มา แก่พ่กชก ได้หมาก สี่หมาก หวา-
 ๑๓ น อนน ใคกน อร่อยกนชก เขา มา แก่พ่กชก ไปชด
 ๑๔ หนง วง ช้าง ได้ชก เขา มา แก่พ่กชก ไปที่บ้าน ที่เม-
 ๑๕ อง ได้ ช้าง ได้วง ได้ปัว ได้ นาง ได้เงอน ได้ทองชก เขา
 ๑๖ มาเวน แก่พ่ก พ่กตาย ญง พ่กชก พ่ร่า บ่เรอ แก่พ
 ๑๗ ชก ฎง บ่เรอ แก่พ่กชกตายชงได้เมือง แก่ชกทง
 ๑๘ (ก) ต่เมืออ ช้ว พ่กพระรามคำแหงเมือง ชกโขไทนี้ชดใน น้ำ
 ๑๙ (ข) ปลาน นาม เข้าเจ้าเมือง บ่เอาชกบในโพร ชกท่างพ
 ๒๐ (ง) นชงวรว ไปค้าข่ม้าไปช าย ไครจกไกโคร ค้าช้าง ค้า ไคร
 ๒๑ จกไก ไครค้ำม้า ค้า ไคร จกไก ไคร ค้าเงอนค้ำทอง ค้า โพรฝ้าหน้าใส
 ๒๒ ชลก เจ้าชลก ๑คนขี้ไคแก้ ก้ ตายทาย กว่า อีขาว (เรอ)น พ่ช้อ
 ๒๓ ๑เสื่อ ค้ำ มนนช้าง ๗ ชลกมอยชช เจ้า โพรฝ้าเข้าไทป่า
 ๒๔ หมาก ป่า ชพล พ่ช้อ มนน ไว้ แก่ชลกมนนสันโพรฝ้า
 ๒๕ ชลก เจ้าชลก ๑คน ขี้ แล้ ๑ผค แสก แสก ว้าง กนน สวน ค..
 ๒๖ แต้ แล้จ่ง แล่ง ความ (น) ก้ ขาศ้วชช บ่เขาชล่ชก มก

๒๗ ขี้ ช่อน เหน เจ้า ท่านบ่ใคร่จพนเหนสนท่านบ่ ไคร่เดอ-
 ๒๘ ค คน ไค่ข่ ช้าง มา หา พางเมือง มา ชค้ ช้อยเหนออเพื่อ-
 ๒๙ อ ชกั มนบ่งม ช้าง บ่งมี บ่ง ป้ว บ่ง นาง บ่งเงอ-
 ๓๐ นแบ่งทองให้ แก่ มนน ช้อย มนน ดวง เปน บ้าง เปนเงอ-
 ๓๑ ง ได้ ช้าง(ส)อก ช้างเสอ หวพ่ง หวรบ ก่งคบ่ ขาบ่งคใน
 ๓๒ ปาก ขปด่ม กคง อนน่งฉ่ง แฉวน ไร่ หีนน ไพรฟ้า หน้า
 ๓๓ ปก กลาง บ้าง กลางเมืองม ถ้อยม ความ เจบ ท้อง
 ๓๔ (ขี้)อง ใจ มนน จกก ก่ลาวแดง เจ้าแดง จจนบ่ไว้ไป ถนน ก-
 ๓๕ ะคง อ(น)น ท่าน แฉวน ไร่ พ่ จจนรามคำแหง เจ้าเมืองได้

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ ๒

ภาพที่ 4 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ 2

คำอ่าน ด้านที่ 2

- ๑ ฉุนรช(ก่ง)เมอถามสวนความ แก่ มนน ด้วยซงไพรใน
 ๒ (ซม)อง เสกโขไทจนี้จ้งช้ ส้าง ป่า หมาก ป่า ขพล ท้วจเมอ-
 ๓ งจนี้ เทกแห่ง ป่าพีรว ก่ หลาย ในจเมองจนี้ ป่าลาง
 ๔ ก่ หลาย ในจเมองจนี้ หมากม่วง ก่ หลาย ในจเมองจนี้
 ๕ ห(มา)ก ขาม ก่ หลายในจเมองจนี้ ใคร ส้าง ได้ ไว้ แก่ มนน
 ๖ กลางจเมอง เสกโขไทจนี้สม น้ำครทง โทยชส ใสจกนจค
 ๗(ฎ)งจกนน้ำ โยจจเมอ อแล้งรอบจเมอง เสกโขไทจนี้ศตร
 ๘ ขบ(ร) ได้ ตาม พนนจสร้อยวา คน ในจเมอง เสกโขไทจนี้
 ๙ มก(ก) ทาน มกท ทรงสส มกก โอย ทาน พ่ เจน รามคำแหง
 ๑๐ เจ้าจเมอง เสกโขไทจนี้ ทง ขาว แม่ ขาว เจ้า ท้วข ป้ว ท้ว นา-
 ๑๑ ง ขล(ก) เจ้า ขลก เจนทงจจั่นทง หลายทง ขค้ ชาย ขผู้จยง
 ๑๒ ขฝง (ท)วขจเมอสรธา ใน พระ เทททสาสน ทรงสสจเมอพรน-
 ๑๓ ขา เทกคนจเมอ ออกรนขากราน กจกนจเคอนจเมองจจ-
 ๑๔ ัง แล้จเมออกราน กจกนจค พนังบัยขสมพนัหมากสม
 ๑๕ พนคอกไม้สมหมอนฉง หมอนโนน บจพาร กจกน โอ-
 ๑๖ ย ทาน แล้จป แล้จยบ ล้าน ไปขสค ฉยคค กจกนจเอง อ-
 ๑๗ ไรจยูกขพื้นจเมออจกก เจ มาวขจรข กนน แก้ว อไร-
 ๑๘ จยูก (ขพี)น เท้า หวว ถาน ค้ บงค้กถองด้วยสขงพาดสขงจพ-
 ๑๙ นสขงจเคื่อนสขง ขบบ ใคร จกมกก เห็น เห็น ใคร จ-
 ๒๐ กมกกหวว หวว ใครจกมกกจเคื่อนจเคื่อนจเมอง เส-
 ๒๑ กโขไทจนี้สมจค้ ปาก (ปข)คทลวง ที่ชนญอมคนสชคกนน
 ๒๒ เจา มาชค ท่าน เผา ทช(น) ท่าน เห็นไทจเมองเส โขไทจนี้
 ๒๓ จมู ฎ่งจกค แดคกค(าง)จเมองเส โขไทจนี้สม จพทารจม
 ๒๔ พระ เททท ขรบทองจมพระ อฎฐารคสมพระ เททท ขรบ
 ๒๕ จม พระ เททท ขรบ อนน ให้ญจม พระ เททท ขรบ อนน
 ๒๖ รามจพทารอนนให้ญจมจพทาร อนนรามจม ขปู้

- ๒๓ ขุทราจารย์ไชยธรรม (เถร) สม มหาราชเมือง นคร นคร
 ๒๔ เมือง เสด็จ (ข) (ท) (จ) (ม) (อ) (ไร) ญญกัณฑ์ เชนรามคำแหง กท่า
 ๒๕ โยชานแก่นมหาเถร ส(ง)ราช ปราชญ์รณจบจบกไตร
 ๓๐ หลวกกกว่า ขปุ ขครในจเมืองจนี้เทกคนลก แก้วจเมืองจสรร-
 ๓๑ รมมราชมาใน (น ก)กลาง อรรถญญกสมจพหารอนนจณังมน
 ๓๒ ให้ญ ขสง งาม แก่ กังม พระ อฎฐารศ อนนจณัง ๑ลกจอย-
 ๓๓ นสเมือง นคร(น) โอกจเมือง(ง) เสด็จ (ข) (ท) (จ) (ม) (อ) (ไร) (จ) (ม) (อ) (ไร) (จ) (ม) (อ) (ไร)
 ๓๔ สม ทล หลวง (สม ป)าหมาก ปา ขพลจม ไร่จมนจมนจถัน ถ้าน
 ๓๕ จม บ้านใหญ่ บ้าน (น)ลกจมปาม(ว)จจม ปา จ าม ขค งาม ญจจ แก่ล-

ตัวอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหง เมื่อใช้ไปได้ระยะหนึ่งก็ได้เปลี่ยนรูปสัณฐานและอักษรวิธีในสมัยพระยาสิทธิ ต่อมาก็ได้แพร่ไปในดินแดนต่าง ๆ คือ อาณาจักรล้านนา อาณาจักรล้านช้าง และกรุงศรีอยุธยา

ในดินแดนล้านนาไทย ได้พบอักษรจารึกที่เป็นอักษรสมัยสุโขทัยเก่าที่สุดคือศิลาจารึกของพระมหาสุมนเถร ที่วัดพระยืน จังหวัดลำพูน ชาวล้านนาไทยได้ใช้อักษรไทยมาเป็นลำดับ จนถึง พ.ศ. 2050 จึงเลิกใช้ และกลับไปใช้อักษรของพวกลื้อ

ครั้นถึง พ.ศ. 2339 สมัยพระเจ้ากาวิละ ชาวล้านนาไทยได้กลับมาใช้อักษรไทยสุโขทัยอีกเพื่อแสดงให้เห็นว่าดินแดนล้านนาไทยกลับเป็นเมืองไทย ดังมีจารึกที่วัดพระสงฆ์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ จารึกที่วัดลำปางหลวง จังหวัดลำปาง และที่อื่น ๆ อีก แต่ภายหลังจารึกต่าง ๆ ที่เขียนในจังหวัดเชียงใหม่เป็นหนังสือไทยเหนือทั้งสิ้น

อักษรแบบของพ่อขุนรามคำแหง ได้แผ่กระจายออกจากล้านนาไทย ไปยังเชียงตุงและเมืองที่ใกล้เคียงซึ่งอยู่ในประเทศพม่าด้วย เพราะปรากฏว่ามีศิลาจารึกเป็นอักษรฝักขามอยู่มากกว่าสิบหลัก เช่น จารึกวัดป่าแดง พ.ศ. 1994 และจารึกที่เจดีย์อานันทะในพุกามซึ่งจารึกระหว่าง พ.ศ. 1910 - 1940

ในอาณาจักรล้านช้าง ได้ใช้อักษรไทยสุโขทัยอยู่ระยะหนึ่ง ได้พบจารึกบนศิลาที่ผนังถ้ำนางอันใกล้หลวงพระบาง จารึกด้วยตัวอักษรสุโขทัย แต่ภายหลังได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอักษรไทยน้อยหรืออักษรลาวในปัจจุบัน

สำหรับในอาณาจักรกรุงศรีอยุธยานั้น ได้รับตัวอักษรไทยแบบสุโขทัยมาใช้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งอาณาจักรก็ได้ เพราะหลักฐานจารึกที่พบครั้งแรกในสมัยพระบรมราชาธิราชที่ 1 ปรากฏว่ามี

การใช้ตัวอักษรไทยแล้ว แสดงว่าก่อนหน้านี้นี้ก็คงจะมีการใช้อักษรไทยสุโขทัยกันอย่างแพร่หลายด้วย ต่อมาอักษรดังกล่าวได้วิวัฒนาการไปตามยุคตามสมัย⁷

คนสุโขทัยนอกจากจะใช้อักษรขอมบันทึกรัมภ์ทางพุทธศาสนาแล้ว ยังใช้อักษรขอมบันทึกรากภาษาไทยด้วย โดยปรับให้เหมาะสมกับเสียงภาษาไทย คือ จะเพิ่มวรรณยุกต์ เอก และโท กำกับเข้าไป รวมทั้งยังใช้รูปสระ เอื้อ ด้วย ดังจะเห็นได้จากศิลาจารึกวัดป่าแดง เช่น

บริโภทแผลวธแผลว - บริโภคแล้วแล้ (บริโภคแล้วแล)

เมือรลิว - เมือลิน (เมื่อสิ้น)

ในสมัยนี้พยัญชนะขอมบางตัวใช้รูปเดียวแต่ออกเสียงได้ ๒ เสียง เช่น ฐ (ต) ใช้แทนได้ทั้ง ต และ ด หรือ ฐ (ป) ใช้แทนได้ทั้ง บ และ ป ทั้งนี้เพราะยังไม่มีรูปเฉพาะแยกกัน เช่นสมัยหลังอักษรขอมที่พบในศิลาจารึกวัดป่าแดง จะมีลักษณะโค้งมน แต่ศกหรือหนามเตยเริ่มหัก เหลี่ยมชัดเจนขึ้นมาก ส่วนตัวเชิงยังนิยมเขียนตัวใหญ่และยาว เหมือนอักษรขอมสมัยพระนครศรีอยุธยา หรืออักษรขอมโบราณอยู่บางตัว เช่น เชิง ย ร ล เป็นต้น⁸

ตัวอย่าง อักษรขอมจากจารึกวัดป่าแดง เช่น

นายสวรปรัชญาแลบาธรมมไตรโลกนราชามาตย์...

อักษรที่มีศก จะเห็นศกหักเหลี่ยมชัดเจน เช่น

ฐ (ก) ฐ (ค) ฐ (ค) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีอักษรบางตัวที่มีรูปสัณฐานต่างจากอักษรขอมในยุคหลังอย่างเห็นได้ชัด เช่น **ฐ (ช) ฐ (ฉ) ฐ (ช) เป็นต้น**

ดังนั้นตั้งแต่อาณาจักรสุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้นมา พ่อขุนรามคำแหงก็ได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นมาใช้เป็นของชาติตนเอง แต่ภาษาขอมที่ใช้กันมาก่อนก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยก็ยังใช้ควบคู่กับภาษาไทยสมัยสุโขทัยด้วย โดยนักบวชทั้งหลายได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยมิได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138 - 139

3.3.2 กรุงศรีอยุธยา

ในปี พ.ศ. 1893 พระเจ้าอุทองได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีของไทยทางใต้ ประกาศความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกรุงสุโขทัย แต่ชาวอยุธยายังคงรับตัวอักษร ตลอดจนอักขรวิธีของ อักษรสุโขทัยสมัยพระยาสิทธิมาไช้ ทั้งนี้จากการศึกษารูปสัณฐานของตัวอักษรในศิลาจารึกและ เอกสารอื่น ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นำมาเปรียบเทียบกับรูปสัณฐานอักษรและอักขรวิธีในสมัยพระยา สิทธิมาแล้ว จะเห็นได้ว่ารูปสัณฐานอักษรอาจแตกต่างกันบ้างบางตัว แต่อักขรวิธียังคงเป็นระบบเดียวกัน

ตัวอักษรสมัยสุโขทัยที่นำมาศึกษาจะไม่ปรากฏในรูปอื่น นอกจากศิลาจารึกเท่านั้น แต่ เราก็มักจะด่วนสรุปว่า สมัยสุโขทัยยังไม่รู้จักเขียนหนังสือลงบนวัสดุอื่นเพราะวรรณกรรมสำคัญ ๆ ในสมัยสุโขทัย เช่น ไตรภูมิพระร่วง และสุภาสิตพระร่วง ได้มีการคัดลอกต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน แสดงว่าต้นฉบับคงจะเขียนบนกระดาษ คือสมุดไทย เพราะหนังสือพระธรรมที่บรรจุหีบพระธรรมวาง หน้าพระในการสวดอภิธรรมก็เป็นหนังสือลักษณะสมุดไทยหรือสมุดข่อย แต่เนื่องจากเวลาอัน ยาวนาน ประกอบกับสภาพอากาศเมืองไทย กระดาษจึงมีอายุไม่นานเท่ากับศิลา

มาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาก็ทำนองเดียวกัน หลักฐานทางตัวอักษรที่ปรากฏอยู่จะเห็นเด่นชัด ได้จากศิลาจารึก แต่จารึกในสมัยกรุงศรีอยุธยามีน้อยกว่าสมัยกรุงสุโขทัย และมักจะเป็นจารึกที่ไม่ สำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าคนอยุธยาจะเขียนหนังสือลงบนวัสดุที่ไม่คงทนถาวร เช่น เขียนบน กระดาษหรือจารบนใบลาน เพราะเขียนสะดวกกว่าการจารึกบนศิลา แต่ช่วงเวลาอันยาวนานของกรุง ศรีอยุธยา ทำให้สิ่งที่เขียนบนวัสดุดังกล่าวเสื่อมสลายไป ประกอบกับเหตุการณ์บ้านเมืองที่เราต้องรบ ราช่าพันกันเองบ้าง ถูกศัตรูภายนอกโจมตีบ้าง โดยเฉพาะการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 หนังสือต่าง ๆ คงถูกเผาไหม้ไปในกองเพลิงเป็นจำนวนมาก เมื่อบ้านเมืองแตกเป็นก็กเป็นเหล่า เกิดสภาพบ้าน แดกสาแหรกขาดเช่นนั้น หนังสือต่าง ๆ คงถูกทอดทิ้ง หรือถูกทำลายไปมาก จึงหลงเหลือมาถึง ปัจจุบันน้อยจะหาอ่านได้แต่เฉพาะในศิลาจารึกเป็นส่วนใหญ่ซึ่งให้รายละเอียดที่แน่ชัด กล่าวคือ จะบ่ง บอกระยะเวลาไว้ด้วย ทำให้ทราบถึงลักษณะตัวอักษรได้ว่าจารึกกันตั้งแต่เมื่อใด รูปสัณฐานอย่างไร

อย่างไรก็ตาม การจารึกลงบนศิลาจะให้สวยงามเหมือนการเขียนบนกระดาษ หรือการ จารบนใบลานย่อมทำได้ยาก เพราะการจารึกต้องใช้แรง ใช้เวลามากกว่าการเขียนหรือการจาร แต่การ ที่จะนำตัวอักษรที่เป็นลายมือและปรากฏในกระดาษไปคำนวณว่าเขียนขึ้นเมื่อใดนั้นย่อมทำไม่ได้ ถ้า ไม่มีหลักฐานอื่นประกอบให้แน่ชัด จึงเป็นข้อที่ควรระวังอย่างยิ่ง บางครั้งแม้จะมีการบันทึกไว้ชัดแจ้ง ว่าคัดลอกเมื่อใด ก็ไม่อาจทราบได้ว่าหนังสือนั้นเขียนจริง ๆ เมื่อใดเพราะผู้คัดลอกอาจเพียงลอกเพ็ งเขียนก็ได้ นอกจากนี้การเขียน การคัดลอกอาจจะไม่เหมือนต้นฉบับทีเดียวเพราะผู้คัดลอกอาจจะลอก เฉพาะใจความหรือเนื้อหาสาระของเรื่องไว้เท่านั้น แต่ลายมือหรือรูปสัณฐานตัวอักษรยังเป็นของผู้ คัดลอกเอง

ฉะนั้นช่วงเวลา 417 ปี แห่งความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา บรรดา ประชาชนราษฎรได้สร้างสรรคผลงานด้านการเขียนไว้มาก ทั้งนี้เป็นการบันทึกด้วยตัวอักษรไทย

และอักษรขอม แต่ด้วยเหตุผลดังได้กล่าวมาแล้วทำให้เอกสารต่าง ๆ หลงเหลือมาถึงปัจจุบันน้อยมาก โดยเฉพาะลายมือที่เป็นตัวเขียนบนกระดาษที่สำคัญ ๆ ไม่ได้เหลืออยู่ในเมืองไทย ต้องไปค้นหาตัวอย่างจากต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าเมื่อเทียบกับอาณาจักรสุโขทัยแล้ว เราสามารถสืบสาวจารึกหลงเหลืออยู่มากและยังยืนกว่าเอกสารอื่น ๆ⁹

อักษรขอมสุโขทัย น่าจะส่งอิทธิพลแก่อณาจักรอยุธยา คือ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 รูปอักษรในจารึกวัดส่องคบ จังหวัดชัยนาท (จารึกบนแผ่นทองคำและแผ่นเงิน) สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1950-2000 จารึกด้วยอักษรขอม ซึ่งจัดเป็นอักษรขอมรุ่นแรกของอาณาจักรอยุธยา มีลักษณะรูปสัณฐานของเส้นอักษรใกล้เคียงกับอักษรขอมสุโขทัยในจารึกวัดป่าแดง

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มจารึกอักษรขอมอยุธยา รุ่นแรกนี้ จะเป็นจารึกบนแผ่นทองคำ แผ่นเงิน และแผ่นดีบุก เปลี่ยนไปจากศิลาซึ่งเป็นวัตถุธรรมชาติ ดังนั้นรูปสัณฐานของอักษรจึงเปลี่ยนแปลงไปตามวัสดุที่ใช้ อันเป็นเหตุให้อักษรขอมอยุธยาแตกต่างไปจากอักษรขอมสุโขทัย (กรมศิลปากร, จารึกในประเทศไทย เล่ม 5 2529 : 19) คือ อักษรอยุธยาจะนิยมเส้นตรงตัวเหลี่ยมมากขึ้น แต่ถ้าพิจารณาตามรูปสัณฐานโดยรวมแล้วจะไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าได้มีการวิวัฒนาการต่อเนื่องกัน

อักษรขอมที่นิยมใช้กันอยู่โดยทั่วไปนั้น คนไทยจะใช้เขียนภาษาบาลี ที่ใช้เขียนภาษาไทยมีอยู่น้อย และใช้อักษรไทยเขียนภาษาไทย ยังไม่พบหลักฐานว่ามีการเขียนอักษรไทยเป็นภาษาบาลี อาจเป็นเพราะมีความเชื่อถือตามประเพณีนิยมสืบมาแต่โบราณว่า อักษรขอมเป็นอักษรที่ใช้ในทางธรรม เป็นอักษรของพระพุทธศาสนา ใช้จารึกพระไตรปิฎกภาษาบาลี ส่วนอักษรไทยใช้กับเรื่องทางโลก ไม่สมควรนำไปใช้กับเรื่องทางธรรม ด้วยเหตุนี้ จึงนิยมเรียกอักษรขอมว่า อักษรบาลี หรือตัวบาลี แม้แต่บาบูแบร์ ผู้เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ยังเรียกตัวอักษรขอมว่า Baly Alphabets (กรมศิลปากร, จารึกประเทศไทย เล่ม 5 2529 : 22)

จารึกอักษรขอมสมัยอยุธยา นิยมจารลงในแผ่นโลหะ จะมีส่วนน้อยที่จารึกบนแผ่นศิลา แต่ถ้าเป็นการบันทึกพระธรรมคัมภีร์ จะนิยมจารลงบนใบลานซึ่งจะมีตัวอักษรปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะใบลานรุ่นแรก คือ เรื่องกัจจายนมูลนิสัย จารเมื่อ พ.ศ. 2246 จารด้วยอักษรขอมเป็นภาษาบาลี และแปลเป็นภาษาไทย เป็นฉบับที่สมบูรณ์ ลายมือดี ใช้ภาษาบาลีได้ถูกต้องแม่นยำ รูปทรงของตัวอักษรจากใบลานฉบับนี้พบว่า อักษรขอมไทยได้พัฒนาจนมีรูปทรงสมบูรณ์เต็มที่ และเป็นแบบอย่างใช้สืบต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ (ธวัช ปุณโณทก 2535 : 132)

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74 - 75

คำอ่าน จำลองอักษรจารึกวัดสองคบ ๑ ชน. ๑๓ ด้านที่ 1

๑. นโมพุธาย (เครื่องหมายโบราณ) ทศนัขคุณเทศผกาแก้วเกิดสพมา รกษัตริย์ทัตดินต่างปีนเกล้า เป็นทองมกุดสุดใจดิ้นใจฟ้า ภูษาขอพรรณรายพระยศพระเกียรติพระคุณตราไว้เป็น
๒. ได้แต่โลกาจร จน งอน แต่พระศาสดาบพิตรสถิตแต่พระธรรมอริยสงฆ์เจ้าเมืองขุนเพชญสาร มีพระผจงศรัทธา ประดิษฐาไว้ต่างได้เท่า พระมหาเถรศีลคำพิรยผู้เป็นครูเจ้า
๓. สถานบากุลเทพนี้ ใส่ใจไว้แต่ปริฎยามหาเพียร กระทำให้เกียรติยศเท่าเจ้าเมืองขุนเพชญสารผู้ใจซาวมหาศรัทธา อี้ออกศรีมาตา พินดา แม่นางสร้อยทองผู้เลบังเกิ-
๔. ต ศรัทธามหาพินดาพิจิตร ต่อติดแม่นางศรีมูลจรรยาใจ บรรเจิตเพริศแต่ศรัทธาก่อนมา แม่นางพั้วผู้มีคุณ แม่นางผู้ใจบุญบุญชาวแม่ทั้งหลายพรรณรายศรัทธา
๕. อนุโมทนาด้วย ๖ เจ้าเมือง แต่ปีชวดนักษัตรสัมฤทธิ์ศก โปสาชวันอาทิตย์ตราเอกาทศเกต จึงพระสงฆ์ทั้งหลาย แต่ ๖ เจ้าเมืองประดิษฐาพระศรีรัตนธาตุแห่ง
๖. กรุงไชยสถานนามมาตราหนึ่งแต่ ๖ เจ้าเมืองกระทำกุศลมาแต่กระโน้นในสุพรรณภูมิ ๖ ให้ทานเรือนอัน ๖ กระทำกุฎิพิหารในศรีอโยธยา ให้ข้าสองคนแม่ลูกพระสงฆ์สี่
๗. ตน ตกเล็ก ๖ ขอแต่เล็กกะทบลอยคีนมา ๖ ให้ทองคำถมค่าลานหนึ่ง ๖ ให้ทานทองแปดตำลึง ตลับอันหนึ่ง ค่าผ้าล้านหนึ่ง ๖ ประดิษฐ์ อี้อภิจิตรพัสตร์ ถัดนั้น
๘. ผ้าร้อยหนึ่งให้ทาน ๖ บวชชาวเจ้าสองคนผู้เป็นลูก ๖ ผูกถนนสองแห่งแต่พระสงฆ์ ๖ เจ้าเมืองเอากุศลผลบุญ บุญเมื่อจะภาวนา ได้สี่แสนพระ ๒
๙. องค์ไชร์ ๖ เจ้าเมืองประดิษฐาแต่เจ้าขุนหลวงพระศรีแก้วและแม่นางจกผู้เป็นพ่อตา เมื่อยาย // เจ้า ๒ นี้ ๖ ประดิษฐาพระศรีรัตนธาตุใส่ให้

หมายเหตุ เป็นจารึกลานทอง ศักราช 1951

ภาพที่ 7 คำอ่านจำลองอักษรจารึกวัดสองคบ 1 ชน. 13 ด้านที่ 1

พยัญชนะอักษรขอมสมัยอยุธยาได้เพิ่มเข้าอีก ๒ รูป คือ

๕๖ (ป) ซึ่งเดิมใช้รูปเดียวคือ ๕๖ ใช้แทนได้ทั้ง บ และ ป

๕๗ (พ) แยกมาจากรูปเดิมคือ ๕๗ ใช้แทน พ

สำหรับพยัญชนะตัวเชิงที่พบในใบลาน จะไม่นิยมจารลากเส้นลงมายาวและย้อยมากนักเพราะไม่เหมาะกับร่องของใบลาน (ธวัช ปุณโณทก ๒๕๓๕ : ๑๓๓)

ส่วนรูปสระ ตั้งแต่อยุธยาตอนต้นจะเริ่มพัฒนาจากรูปทรงกลมเป็นทรงรี และจะมีลักษณะเป็นทรงเหลี่ยมหักมุม คล้ายสระอักษรไทยในสมัยอยุธยาตนเอง การพัฒนานี้ได้เข้ารูปเข้ารอยในสมัยอยุธยาตอนปลาย จนเป็นแบบสำหรับการเขียนอักษรขอมไทยในสมัยต่อมา¹⁰

3.3.3 กรุงรัตนโกสินทร์

ตัวอักษรไทยในตอนปลายสมัยอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นคงจะมีรูปแบบไม่แตกต่างกันนัก สมุดข่อยและคัมภีร์ใบลานที่เหลือตกทอดมาถึงปัจจุบันมีอยู่มาก แต่ไม่สามารถจะกำหนดเวลาให้แน่นอนลงไปว่าเล่มใดเขียนเมื่อใด ถ้าไม่ได้มีการบันทึกไว้ในสมุดนั้นให้ทราบ

ในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นสมัยของการฟื้นตัวของบ้านเมืองในทุกด้าน หลังจากที่ถูกพม่าทำความเสียหายอย่างยับเยินมาแล้ว โดยเฉพาะในทางเอกสารได้มีการชำระกฎหมายตราสามดวงขึ้นใหม่ การจัดทำสังคายนาพระไตรปิฎก การชำระพงศาวดารและการฟื้นฟูวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ 1 มาถึงสมัยรัชกาลที่ 2 การเขียนหนังสือจึงมีมากขึ้น

เอกสารที่พบในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ จะเขียนลงในสมุดข่อย ซึ่งมีทั้งสมุดไทยดำ สมุดไทยขาว รวมทั้งที่จารลงบนใบลาน เอกสารเหล่านี้มีทั้งที่เป็นหนังสือราชการ วรรณคดี รวมทั้งสำเนาหรือบันทึกส่วนตัว ฉะนั้นลายมือที่ปรากฏอยู่จึงแตกต่างกันออกไป มีทั้งที่เป็นลายมือบรรจงและลายมือหวัด แต่ในการพิจารณาารูปสัณฐานของตัวอักษรจะพิจารณาจากลายมือบรรจงโดยเฉพาะในหนังสือราชการ ต้องเป็นลายมือของอาลักษณ์ เพราะเป็นลายมือที่เขียนอย่างสม่ำเสมอและลายเส้นประณีตสวยงาม

กล่าวโดยสรุปแล้ว รูปแบบของตัวอักษรสมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมา จะเป็นทรงเหลี่ยมเส้นตรงหักมุม หักเหลี่ยมอย่างชัดเจน แต่ไม่นิยมเล่นหางยาว ๆ เหมือนอักษรไทยย่อ ส่วนอักษรวิธียังคงใช้ระบบเดียวกัน แต่จะมีวรรณยุกต์ครบทั้ง 4 รูป และมีสัณฐานเหมือนปัจจุบัน

เนื่องจากสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเขียนอย่างเห็นเด่นชัด คือได้เกิดมีการพิมพ์ตัวอักษรไทยขึ้นใช้ในเวลาต่อมาและได้มีอิทธิพลต่อวงการเขียนอักษรไทยเป็นอย่างมาก เพราะทำให้เกิดมีการปรับปรุงด้านตัวอักษรให้เหมาะแก่การพิมพ์ด้วย¹¹

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139 – 140

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107

เนื่องจากอักษรขอมสมัยอยุธยาตอนปลายเป็นต้นมา ได้พัฒนาจนสมบูรณ์แบบแล้ว ฉะนั้น ในสมัยรัตนโกสินทร์จึงไม่เห็นการคลี่คลายของอักษรขอมอีก แต่ที่พบเอกสารบางฉบับว่ามี รูปทรงตัวอักษรแตกต่างกันไปบ้างนั้น คงเป็นเพราะลายมือของผู้คัดลอกแต่ละคน ฉะนั้นพยัญชนะโดย ส่วนรวมไม่ผิดแผกแตกต่างไปจากอักษรขอมสมัยอยุธยาตอนปลาย

อย่างไรก็ตาม อักษรขอมยังคงมีบทบาทในการบันทึกภาษาบาลี เราจึงพบอักษร ขอมในเอกสารโบราณและสมุดข่อยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นจำนวนมาก เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่อง กับพระพุทธศาสนา¹²

สรุปได้ว่าอักษรขอมไทย ได้เป็นที่นิยมแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี โดยที่อักษรชนิดนี้ได้มีการดัดแปลงมาจากอักษรขอมบรรจงในยุคแรก ๆ นี้ โดยทั่วไปแล้ว อักษรขอม ไทยจะมีลักษณะโค้งมนอยู่บ้าง คือยังไม่หักเหลี่ยม ย่อมุมด้วยเส้นตรงเหมือนกับสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ ศกหรือหนามเตย เริ่มหักเหลี่ยมชัดเจนขึ้นมาก ทั้งนี้คงเนื่องมาจากวัสดุที่ใช้เขียน กล่าวคือการเขียน บนแผ่นหินจะยากต่อการขีดเส้นตรง หรือหักเหลี่ยมหักมุม ไม่เหมือนกับสมุดข่อยหรือโบราณที่ทำได้ ง่ายกว่า อักษรขอมไทยที่ใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยายังคงได้รับอิทธิพลจากอักษรขอมโบราณสมัยพระ นคร เช่นเดียวกับชาวสุโขทัย แต่คนไทยนิยมใช้อักษรขอมเขียนภาษาบาลีมากกว่าเขียนเป็นภาษาไทย จึงเรียกอักษรขอมอีกชื่อหนึ่งว่า อักษรบาลี หรือตัวบาลี

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 140

บทที่ 4

วิเคราะห์อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

อักษรขอมโบราณได้มีการใช้กันอย่างแพร่หลายมาก่อนในดินแดนแถบภาคกลางของประเทศไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 – 18 แต่อักษรขอมดังกล่าวไม่ได้บันทึกเป็นภาษาไทย อักษรขอมที่ใช้บันทึกเป็นภาษาไทยจะเริ่มตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา แต่ด้วยเหตุที่เสียงในภาษาไทยและภาษาเขมรไม่เหมือนกัน ฉะนั้น นักปราชญ์ชาวไทยจำเป็นต้องปรับปรุงอักษรวิธีของอักษรขอมให้สะดวกในการใช้เขียนภาษาไทย โดยการเพิ่มเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์เข้าไปให้เพียงพอแก่การออกเสียง ด้วยเหตุนี้จึงเรียกอักษรชนิดใหม่นี้ว่า อักษรขอมไทย

อักษรขอมไทยนี้มีวิวัฒนาการเกือบเป็นลักษณะเฉพาะต่างหาก คือ ได้ปรับสัณฐานอักษรตามความนิยมของคนไทย และปรับเปลี่ยนอักษรวิธีให้เหมาะสมกับการเขียนภาษาไทยดังกล่าวแล้ว ตัวอักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์น้อยมาก เพราะเอกสารที่พบส่วนใหญ่เป็นอักษรขอมบรรจงซึ่งใช้เขียนพระธรรมคัมภีร์ต่าง ๆ ผู้คัดลอกตั้งใจคัดอย่างบรรจงไม่ผิดเพี้ยน

อักษรขอมได้เข้ามามีอิทธิพลต่อคนไทยในอดีตเป็นอย่างมาก เพราะการเรียนหนังสือในสมัยก่อนนั้น เมื่อนักเรียนสามารถเขียนหนังสือไทยได้แล้ว พระอาจารย์ก็สอนหนังสือใหญ่ คือ อักษรขอม ซึ่งเป็นอักษรขอมที่ใช้มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ทั้งนี้เนื่องจากตำราวิชาการประเภทคาถาอาคมหรือคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นเขียนด้วยภาษาบาลีจึงนิยมเขียนด้วยอักษรขอม ฉะนั้นกุลบุตรที่จะศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นไปต้องรู้จักอักษรขอม โดยเฉพาะตำราทางด้านพระปริยัติ บทสวดมนต์ พระธรรมวินัย พระปาฏิโมกข์ ฯลฯ ต่างบันทึกด้วยอักษรขอมทั้งสิ้น การสอบไล่อักษรขอมได้ยกเลิกไปเมื่อเปิดการศึกษาระบบโรงเรียนสำหรับประชาชนขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2427 ฉะนั้น นักเรียนที่เรียนหนังสือในระบบโรงเรียนจึงไม่มีโอกาสเรียนอักษรขอมตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว อักษรขอมที่ใช้จารึกวัดป่ามะม่วงภาษามคธ หลักที่ 6 มีรูปลักษณ์เข้ารูปเข้ารอยดีแล้ว และคนไทยยังใช้เป็นแม่แบบ ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้ตัวอักษรขอมเปลี่ยนแปลงรูปแบบน้อยมาก หากพิจารณาในแต่ละสมัยโดยละเอียดแล้วจะเห็นได้ว่า ตัวอักษรขอมไทยได้มีการคลี่คลายรูปลักษณ์ของตัวอักษรอยู่บ้าง¹

¹วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์, *อักษรไทยและอักษรขอมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540), หน้า 138

4.1 วิวัฒนาการอักษรขอม

4.1.1 สมัยกรุงสุโขทัย

รูปอักษรขอมไทยสมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. 1762 – พ.ศ. 1981) รูปอักษรสมัยนี้มีข้อมูลปรากฏเพียงหมวดจารึก ลักษณะตัวอักษรมักจะกลมป้อม เพราะเส้นที่ประกอบเป็นตัวอักษรเป็นเส้นโค้งมน หัวอักษรมนโค้ง ยังไม่ขมวดเป็นวงกลม และการใช้รูปพยัญชนะตัวเชิงยังนิยมใช้รูปเดียวกันกับพยัญชนะตัวเต็มแต่จะลบเส้นศกออกในกรณีที่พยัญชนะตัวเต็มมีเส้นศกเหนือเส้นบนของตัวอักษร²

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงสุโขทัย						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
ก						
ข						
ช						
ค						
ฅ						
ฆ						
ง						
จ						
ฉ						
ช						
ซ						
ฌ						
ญ						

²สุรนีย์ แก้วกลม, *อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), หน้า 212

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงสุโขทัย						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
ฅ						
ฉ	𑄓	𑄔		𑄕		𑄖
ช	𑄗	𑄘			𑄙	𑄚
ซ						
ฌ						𑄛
ญ	𑄜	𑄝	𑄞		𑄟	𑄠
ด						
ต	𑄡	𑄢	𑄣	𑄤	𑄥	𑄦
ถ	𑄧	𑄨		𑄩	𑄪	𑄫
ท	𑄬	𑄭	𑄮	𑄯	𑄰	𑄱
ธ	𑄲	𑄳	𑄴	𑄵	𑄶	𑄷
น	𑄸	𑄹	𑄺	𑄻	𑄼	𑄽
บ				𑄾	𑄿	
ป	𑅀	𑅁	𑅂	𑅃	𑅄	𑅅
ผ					𑅆	
ฝ						

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงสุโขทัย						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
พ						
ฟ						
ภ						
ม						
ย						
ร						
ล						
ว						
ศ						
ษ						
ส						
ห						
ฬ						
อ						
ฮ						

ภาพที่ 9 วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงสุโขทัย

4.1.2 สมัยกรุงศรีอยุธยา

รูปอักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 – 2325) รูปอักษรสมัยนี้ได้ศึกษาจากข้อมูลที่แตกต่างกัน 3 ประเภท คือ ศิลาจารึก ใบลาน และสมุดข่อย รูปอักษรอาจจะแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะของวัสดุที่ใช้บันทึก กล่าวคือ รูปอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกไม่นิยมขมวดหัวเป็นวงกลม ในลักษณะที่รูปอักษรในใบลานและสมุดข่อยนิยมขมวดหัวอักษรเป็นวงกลม แต่โดยลักษณะที่ร่วมกันแล้ว นิยมใช้เส้นโค้งที่โค้งน้อยกว่าสมัยกรุงสุโขทัยประกอบตัวอักษร จึงทำให้รูปอักษรมีลักษณะโปร่งกว่า ไม่กลมป้อมเหมือนรูปอักษรในสมัยกรุงสุโขทัย

อีกประการหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการที่แตกต่างจากสมัยกรุงสุโขทัย คือ รูปพยัญชนะ ตัวเชิง ในสมัยนี้ไม่นิยมเขียนเหมือนรูปพยัญชนะตัวเต็ม แต่จะใช้หรือตัดแปลงบางส่วนของรูปพยัญชนะตัวเต็ม มาเป็นรูปพยัญชนะตัวเชิง หรือเปลี่ยนรูปไปเลย และอาจจะมีหลายรูปตามความถนัดของอาลักษณ์แต่ละคน³

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
ก						
ข						
ฃ						
ค						
ฅ						
ฉ						
ง						
จ						
ฉ						
ช						

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 213

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
ป	𑄢	𑄣	𑄤	𑄥	𑄦	𑄧
ผ	𑄨	𑄩	𑄪	𑄫	𑄬	𑄭
ฝ		𑄮				𑄯
พ	𑄲	𑄳	𑄴	𑄵	𑄶	𑄷
ฟ	𑄸	𑄹	𑄺	𑄻	𑄼	𑄽
ภ	𑄾	𑄿	𑅀	𑅁	𑅂	𑅃
ม	𑅄	𑅅	𑅆	𑅇	𑅈	𑅉
ย	𑅊	𑅋	𑅌	𑅍	𑅎	𑅏
ร	𑅐	𑅑	𑅒	𑅓	𑅔	𑅕
ล	𑅖	𑅗	𑅘	𑅙	𑅚	𑅛
ว	𑅜			𑅝	𑅞	𑅟
ศ	𑅠	𑅡	𑅢	𑅣	𑅤	𑅥
ษ	𑅦	𑅧	𑅨	𑅩	𑅪	𑅫
ส	𑅬	𑅭	𑅮	𑅯	𑅰	𑅱
ห	𑅲	𑅳	𑅴	𑅵	𑅶	𑅷
ฬ	𑅸	𑅹	𑅺	𑅻	𑅼	𑅽

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
อ	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓
ย						

ภาพที่ 10 วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา

4.1.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รูปอักษรขอมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2471) ลักษณะเด่นของอักษรในสมัยนี้คือ นิยมใช้เส้นตรงประกอบตัวอักษร ทำให้รูปอักษรเป็นเหลี่ยม หัวอักษรขมวดเป็นวงกลม ดังที่ปรากฏในศิลาจารึก ไบลาน และสมุดข่อย

พยัญชนะตัวเชิงในสมัยนี้ นิยมคงรูปเดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยกเว้นพยัญชนะตัวเชิงของอักษรบางตัวที่มีรูปเพิ่มเติมจากเดิม⁴

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
ก	𑀓			𑀓		𑀓
ข	𑀔	𑀔	𑀔	𑀔	𑀔	𑀔
ช						
ค	𑀕	𑀕		𑀕		𑀕
ฅ						
ฉ	𑀖	𑀖	𑀖	𑀖	𑀖	𑀖
ง	𑀗	𑀗	𑀗	𑀗	𑀗	𑀗
จ	𑀘	𑀘	𑀘	𑀘	𑀘	𑀘

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 214

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
ฉ						
ช						
ซ						
ฌ						
ญ						
ฉ						
ฌ						
ฐ						
ฑ						
ฒ						
ณ						
ด						
ต						
ถ						
ท						
ธ						

วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์						
อักษรไทย	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม	อักษรขอม
ท	𑄢	𑄣	𑄢	𑄣	𑄢	𑄢
พ	𑄤	𑄥	𑄤	𑄥	𑄤	𑄤
อ	𑄧	𑄧	𑄧	𑄧	𑄧	𑄧
ฮ						

ภาพที่ 11 วิวัฒนาการอักษรขอมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

วิวัฒนาการสระลอย							
สระ	สมัยสุโขทัย	สมัยอยุธยา			สมัยรัตนโกสินทร์		
	ศิลาจารึก	ศิลาจารึก	ใบลาน	สมุดข่อย	ศิลาจารึก	ใบลาน	สมุดข่อย
อะ	𑄧	𑄧	𑄧	𑄧	𑄧	𑄧	𑄧
อา	𑄨	𑄨	𑄨	𑄨	𑄨	𑄨	𑄨
อิ	𑄩	𑄩	𑄩	𑄩	𑄩	𑄩	𑄩
อี			𑄪				
อุ	𑄫	𑄫	𑄫	𑄫	𑄫	𑄫	𑄫
อู			𑄬				
เอ	𑄭	𑄭	𑄭	𑄭		𑄭	𑄭
เอ	𑄮		𑄮	𑄮		𑄮	𑄮
โอ						𑄯	
เอา	𑄰	𑄰	𑄰	𑄰		𑄰	𑄰
ฤ/ฦ			𑄱			𑄱	

ภาพที่ 12 วิวัฒนาการสระลอย

วิวัฒนาการสระจม							
สระ	สมัยสุโขทัย	สมัยอยุธยา			สมัยรัตนโกสินทร์		
	ศิลาจารึก	ศิลาจารึก	ใบลาน	สมุดข่อย	ศิลาจารึก	ใบลาน	สมุดข่อย
อะ	+ ๓	+ ๓ + ๐	+ ๐ + ๒	+ ๐ + ๒		+ ๐ + ๒	+ ๒
อา	+ ๗	+ ๗	+ ๖	+ ๖	+ ๖	+ ๖	+ ๖
อึ	๐ + ๐ + ๐ +	๐ +	๐ +	๐ +	๐ +	๐ +	๐ +
อึ	๐ + ๐ + ๐ +	๐ + ๐ + ๐ +	๐ +	๐ +	๐ +	๐ +	๐ +
อึ/อึ	๐ +	๐ +	๐ +	๐ +		๐ +	๐ +
อุ	๖ +	๖ ๗ ๘ +	๖ ๗ +	๖ ๗ ๘ +	๖ ๗ +	๖ ๗ +	๖ +
อุ	๖ +	๖ ๗ ๘ +	๗ ๘ +	๗ ๘ ๙ +	๗ ๘ +	๗ ๘ +	๗ ๘ ๙ +
เอ	๘+	๘+	๘+	๘+		๘+	๘+
แอ	๘๘+	๘๘+	๘๘+	๘๘+	๘๘+	๘๘+	๘๘+
โอ	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗
ออ	+ ๘๘+ ๘๗	+ ๘๘+ ๘๗	+ ๘๗ ๘๘	+ ๘๗ ๘๘	+ ๘๗	+ ๘๗	+ ๘๗
อัว	๘ +	๘ + ๘๗ +	๘ + ๘๗ +	๘ +	๘ +	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ +
เอ็ย	๘ +	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ ๘๘ +
เอ็อ	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ ๘๘ +
เออ	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ +	๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ ๘๘ +		๘ ๘๗ ๘๘ +	๘ ๘๗ ๘๘ +
อำ	+ ๗	+ ๗	+ ๖	+ ๖	+ ๗	+ ๖	+ ๖
โอ	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗		๘+ ๘๗	๘+ ๘๗
โอ	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗	๘+ ๘๗
เอา	๘+ ๗	๘+ ๗		๘+ ๖	๘+ ๗	๘+ ๖	๘+ ๖
เอาะ				๘+ ๖		๘+ ๖	๘+ ๖
แอะ						๘๘+ ๖	๘๘+ ๖

ภาพที่ 13 วิวัฒนาการสระจม

วิวัฒนาการตัวเลข							
เลข	สมัยสุโขทัย	สมัยอยุธยา			สมัยรัตนโกสินทร์		
	ศิลาจารึก	ศิลาจารึก	ใบลาน	สมุดข่อย	ศิลาจารึก	ใบลาน	สมุดข่อย
ศูนย์	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
หนึ่ง		๑	๑	๑		๑	
สอง	๒ ๓	๒	๒	๒	๒	๒	
สาม	๓	๓, ๓	๓	๓	๓	๓	
สี่		๔	๔	๔, ๔		๔	๔
ห้า	๕	๕	๕	๕		๕	๕
หก	๖	๖	๖	๖		๖	๖
เจ็ด		๗, ๗	๗	๗		๗	๗
แปด	๘	๘	๘	๘		๘	๘
เก้า		๙, ๙	๙	๙	๙	๙	๙

ภาพที่ 14 วิวัฒนาการตัวเลข

สรุปว่าอักษรขอมที่มีการเปลี่ยนรูปลักษณะตามยุคตามสมัย แต่ก็ยังมีรูปสัณฐานคล้ายของเดิมอยู่ และยังมีอักษรขอมเก่าๆ กลับมาใช้เหมือนเดิมอีกก็มี ดังนั้นอักษรที่เขียนตัวเดียวกันอาจเขียนได้หลายลักษณะดังรูปแบบของอักษรขอมที่ได้แสดงไว้

4.2 วรรณคดีไทยภาษาขอมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

4.2.1 กรุงสุโขทัย

4.2.1.1 ศิลাজารึกพ่อขุนรามคำแหง

เป็นวรรณคดีทางประวัติศาสตร์ ที่จารึกบนแผ่นศิลา เป็นคำไทยแท้เป็นส่วนมาก คำบาลีสันสกฤต และขอมเพียงเล็กน้อยถ้อยคำที่จารึกนั้น เป็นถ้อยคำพื้นเมืองง่าย ๆ ทุกประโยคเป็นคำพูดมากกว่าคำเขียน บางตอนก็มีคำที่มีน้ำหนักและจังหวะ ทำให้เกิดไพเราะ บางตอนก็มีสร้อย คำต่อท้ายสัมผัสเป็นคำกลอน มีความหมายง่าย ๆ สละสลวย เช่น “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” “เพื่อนจงว้ไปค้า ชีมีไปขาย” “ไพร่ฟ้าหน้าใส” เหล่านี้เป็นต้น พ่อขุนรามคำแหงเป็นกษัตริย์องค์ที่ 3 ในราชวงศ์สุโขทัย และเป็นโอรสองค์ที่ 2 ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระองค์ทรงเป็นนักรบ นักการเมือง ที่ยอดเยี่ยม มีพระปรีชาสามารถในด้านอักษรศาสตร์และการปกครอง การประดิษฐ์อักษรไทย และจารึกในหลักศิลานั้น ทำให้เขารู้ถึงความเป็นมาในสมัยสุโขทัยได้ดี ในศิลাজารึกนั้น น่าจะแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นเรื่องพ่อขุนรามคำแหงเล่าประวัติของพระองค์ ตั้งแต่ประสูติ จนได้เสวยราชสมบัติ

ตอนที่ 2 เล่าถึงเหตุการณ์และธรรมเนียมในเมืองสุโขทัย เรื่องสร้างพระแท่นมนังคศิลา เมื่อ พ.ศ. 1835 เรื่องสร้างพระมหาธาตุเมืองศรีสขนาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1828 และประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นใช้เมื่อ พ.ศ. 1826

ตอนที่ 3 เป็นคำสรรเสริญเยินยอพระเกียรติของพ่อขุนรามคำแหง และกล่าวถึงอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัย ในสมัยของพระองค์

การประดิษฐ์อักษรไทย จารึกลงบนหลักศิลานั้น เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงวรรณคดีไทย ที่เป็นรูปอักษรดงาม และมองเห็นวัฒนธรรมอันดีงามของคนไทย จนเป็นแบบอย่างของกษัตริย์องค์ต่อมา ได้จารึกหลักศิลา เล่าเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยสุโขทัยไว้หลายหลัก ซึ่งหอสมุดแห่งชาติได้จัดพิมพ์ขึ้นเผยแพร่ เรียกว่า “ประชุมศิลাজารึกภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย” ผู้ค้นพบ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ทรงผนวชอยู่ ได้เสด็จไปสุโขทัย และได้พบหลักศิลাজารึก เมื่อ พ.ศ. 2376 มีหลักศิลাজารึกของ พ่อขุนรามคำแหง ศิลাজารึกภาษาขอมของพระยาสิทธิ และพระแท่นมนังคศิลา และทรงโปรดให้นำมาไว้ในพระนคร จากหลักศิลাজารึก นอกจากจะปรากฏว่าพระองค์ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้ ก็ยังได้ตรากฎหมายขึ้นใช้ 4 บท คือ

กฎหมายว่าด้วยมรดก

คำจารึกภาคที่ 1 หน้า 8 บรรทัดที่ 16 ว่า

“ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุน ผู้ใดแลล้มตาย หายกว่าเหย้าเรือนพ่อ เชื่อเรือค้า มั่นข้างลูกเมียเยยข้าว
ไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื่อมั่นไว้แก่ลูกมันสิ้น”⁵

กฎหมายว่าด้วยที่ดิน

คำจารึกภาคที่ 1 หน้า ๙ บรรทัดที่ 10 ว่า

“สร้างป่าหมาก ป่าพลู ทั่วเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลาย ในเมืองนี้ ป่ากลางก็หลาย ในเมืองนี้ หมาก
ม่วงก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน”⁶

วิธีพิจารณาความ

คำจารึกในศิลาภาคที่ 1 หน้า 9 บรรทัด 2 ว่า

“ไพร่ฟ้า ลูกเจ้า ลูกขุน ติและผิดแพกแสกกว้างกัน สนวนตุแท้แล้ว จึงแต่งความแก่ข้าด้วย ซื่อบ่เข้าผู้จัก
มักผู้ช่อม เห็นข้าวท่านบ่ใครผิน เห็นสินท่านบ่ใครเดือด”⁷

ลักษณะฎีกา

คำจารึกในศิลาภาค 1 หน้า 9 บรรทัด 7 ว่า

“ในปากประตู มีกระดิ่งอันหนึ่ง แขนวนไว้้น ไพร่ฟ้า หน้าปก กลางเมือง มีถ้อย มีความ เจ็บท้อง ข้อง
ใจ มั่นจักกล่าวถึง เจ้าถึงขุน บ่ไร้ ไปส่นกระดิ่งอันท่าน แขนวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมือง ได้ยิน
เรียก เมื่อถามสอบความแก่มัน ด้วยชื่อไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้ จึงชม”⁸

4.2.1.2 บัญญัติพระร่วง

พ่อขุนรามคำแหง ทรงกล่าวสุภาชิตไว้มาก แต่ฉบับที่รู้จักกันแพร่หลายมีอยู่ราว 158
บท เรียกว่า “บัญญัติพระร่วง” หรือ “สุภาชิตพระร่วง” ขึ้นต้นว่า

ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า	เฝ้าแผ่นภพสุโขทัย
มลักเห็นในอนาคต	จึงเผยพจน์ประกาศ
เป็นอนุศาสนกถา	สอนคนนารชน ⁹

ตอนจบมีโคลงบทหนึ่งว่า

⁵ ไซทยากร. *วรรณคดีไทยยุคสุโขทัย*. ศิลปะไทยดอทเน็ต. 7 กรกฎาคม 2557. <http://www.silpathai.net>, หน้า 2

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

บัณ เจิตจำนงแจ้ัง พิศดาร ความเอย

จิต ยุนบรบรรหาร เหตุไว้

พระ ปิ่นนคราสดาน อุดรสุข ไทโยนา
 ร่วง รามราชันี่ได้ กล่าวถ้อย คำสอน¹⁰

ความมุ่งหมาย เพื่ออบรมสั่งสอนพลเมืองของพระองค์ในด้านศีลธรรม ถ้อยคำพินิจ
 ส่วนใหญ่เป็นภาษาไทย แต่มีบาลี และสันสกฤตปนมากกว่าในสมัยสุโขทัย มีคติเตือนใจคล้ายกับ
 บัญญัติพระร่วงว่า “เมื่อเสร็จหน้านา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก” มีความหมายว่า ผู้หญิงมีหน้าที่ทอ
 ผ้าสำหรับนุ่งห่ม เมื่อว่างงานคือเลิกทำนาแล้ว ส่วนผู้ชายตีเหล็ก เพื่อทำอาวุธ เช่น มีด ดาบ สำหรับ
 ป้องกันตัว และใช้รบกับข้าศึก และทำเครื่องใช้อื่นๆ บัญญัติพระร่วงมีคติเตือนใจดังนี้เช่น

ให้หาสินเมื่อใหญ่	อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน
อย่าริร่ำนแก่ความ	ประพฤิตตามบุรพรอยบ
เอาแต่ชอบเสียผิด	อย่ากอบกิจเป็นพาล
อย่าอวดหาญแก่เพื่อน	เข้าเถื่อนอย่าลิมพริ้า
อย่าใฝ่สูงพันศักดิ์	ที่รักอย่าดูถูก
ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง	สร้างกุศลอย่ารู้โรย ¹¹

ด้วยสุภาชิตเตือนใจเหล่านี้เอง ทำให้ชาวสุโขทัย มีวัฒนธรรมสูง มีใจบุญสุนทรทาน
 หมั่นภาวนารักษาศีลอยู่เป็นเนืองนิจ

พ่อขุนรามคำแหง ก็ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่างดังเช่นในปี พ.ศ. 1835 ทรงปลูกต้นตาล
 14 ปี แล้วสร้างแท่นมนังคศิลา ตั้งไว้กลางดงตาล วันธรรมสาวณะพระสังฆราช และพระมหาเถระ ขึ้น
 นั่งบนพระแท่นแสดงธรรมแก่อุบาสกและอุบาสิกา ถ้ามีใช้วันที่พระสงฆ์มาแสดงธรรม พระองค์จะ
 เสด็จประทับบนแท่น เพื่อให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และทรงสั่งสอนประชาชน
 ด้วย

สุภาชิตพระร่วง เป็นตัวอย่างอันดีสำหรับนักกวีรุ่นหลังใช้เลียนแบบ ไม่ว่าจะเป็
 สมัยอยุธยา หรือสมัยรัตนโกสินทร์ ก็ได้ยึดเอาบทคำสอนนั้นมาดัดแปลง ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกัน
 เช่น “เข้าเถื่อนอย่าลิมพริ้า” นำมาดัดแปลงในมหาเวสสันดรชาดก ตอนนางมัทรีมาพบพระเวสสันดร
 ให้สองกุมารเป็นทานว่า “เข้าเถื่อน เจ้าลิมพริ้า ได้หน้าเจ้าลิมหลัง ไม่เหลียวกลับ” ดังนี้ เป็นต้น

4.2.1.3 ไตรภูมิพระร่วง

ไตรภูมิพระร่วง เดิมเรียกว่า “ไตรภูมิภค” หรือ “เตภูมิกถา” สมเด็จพระ

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3

ยาดำรงราชานุภาพ ทรงเปลี่ยนเสียใหม่เพื่อเฉลิมพระเกียรติ คู่กับสุภาชิตพระร่วง เรียกว่า ไตรภูมิ
 พระร่วง วรรณคดีเรื่องนี้ เป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ราชที่ 1 พญาสิทธิ ทั้งนี้ โดยอาศัยบาง

แผนก เดิมข้างต้นและตอนท้ายเล่ม กล่าวไว้ชัดเจน แต่บอกปีศักราชไว้ไม่ตรงกับศักราชใด ๆ ที่เคยใช้มา ซึ่งอาจจะ เป็นศักราชซึ่งทรงลบขึ้นใช้เอง เช่นที่กล่าวถึงในเรื่องพงศาวดารเหนือ ในจารึกของพระองค์ที่กล่าวข้างต้น และกล่าวถึงเรื่องนางนพมาศ บอกไว้ว่า “พญาสิทธิ ได้เสวยราชสมบัติในเมืองสขนาลัยอยู่ได้ 6 เข้า จึงได้ไต่โรฎุมิ” เรื่องนี้อาจสันนิษฐานเป็นสองนัย นัยหนึ่งทรงนิพนธ์ เมื่อยังเป็นพระยุพราชครองเมืองศรีสขนาลัยมาได้ 6 ปีแล้ว หรืออาจหมายถึงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อเสวยราชสมบัติได้ 6 ปีก็ได้ จึงพอสันนิษฐานได้เพียงว่า หนังสือไต่โรฎุมิพระร่วงนี้ พญาสิทธิ คือพระมหาธรรมราชาที่ 1 พระร่วงองค์ที่ 5 ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ. 1890 ถึง 1919 แต่ฉบับเดิมที่ได้มามีชื่อของเดิม แต่เป็นหนังสือที่พระมหาช่วย วัดปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ได้จางลงไว้ในใบลาน เมื่อ พ.ศ. 2321 สมัยกรุงธนบุรี ในการเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ บอกไว้ว่า “เอาออกมาแลแห่งแลน้อย และเอามาผสมกัน จึงสมมุติชื่อว่า ไต่โรฎุมิกถาแล”¹² ได้อ้างคัมภีร์ต่าง ๆ ในพุทธศาสนา ที่ยกเอาข้อความมาราว 30 คัมภีร์ และนอกจากนี้ยังได้บอกด้วยว่า ได้ฟังจากพระเถระและราชบัณฑิตหลายท่าน จึงนับว่า เป็นวรรณคดีไทยเล่มแรก ที่แต่งขึ้นในลักษณะของการค้นคว้าลักษณะการแต่ง เป็นร้อยแก้ว ทำนอง เทศนาโวหาร ความมุ่งหมาย ผู้ทรงนิพนธ์ มีความมุ่งหมายสาเหตุ ไว้ว่า “จะใคร่เทศนาแก่พระมารดา...”¹³ เนื้อเรื่องที่พรรณนาในหนังสือเล่มนี้ เป็นความรู้เรื่องโลกในสมัยโบราณตามแบบอินเดีย สัตว์ทั้งหลายที่เกิดในไตรภพนี้ (คือภพที่สาม) ย่อมจะพลัดพรากจากสิ่งของที่ตนรัก เริ่มจากการกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย กล่าวถึงไต่โรฎุมิ อันมี กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ มนุสสภูมิ นรกภูมิ ทวีปสี่ ภาษาพจน โสฬส และภูมิต่างๆ รวมแล้ว 31 ภูมิ

ความรู้ที่ได้จากวรรณคดีเรื่องนี้

1. รู้เรื่องนรกสวรรค์ แบบความรู้ของคนสมัยโบราณ
2. เป็นสำนวน ภาษายากแก่การ เข้าใจต้องศึกษา ค้นคว้า มีศัพท์ทางศาสนา มาก ยังประโยชน์ในด้านการศึกษา
3. เป็นวรรณคดีเล่มแรกที่เกิดจากการค้นคว้า
4. อ่านแล้วทำให้คนกลัวบาป อยากทำแต่ความดี จะได้ไปเกิดในสวรรค์
5. เป็นกุญแจดอกแรก ที่ไขประตูเข้าไป ชมความงามอุทยานแห่งวรรณคดีไทย ที่มีรสชาบซึ่ง มีคติเตือนใจ กลัวบาป เช่นเมื่อกล่าวถึงนรก “ฝูงแร้งกาอันอยู่ในนรกนั้นใหญ่เท่าเกวียน ทุกๆ ตัว ปากแร้งกา และตีนนั้น เติรย่อมเหล็กแดงลุกเป็นเปลวอยู่ผู้มีได้เหือดสักคาบ แร้งแลกา

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 4

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4

หมาฝูงนั้นเติรย่อมจิก แหก หัวอก ขบตลอดคนทั้งหลายในนรกนั้นด้วยบาปกรรม ของเขานั้นแล”

เมื่อใครได้ฟังเทศน์ก็กล้านรก จึงทำแต่ความดี ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง เป็นศิลาจารึกของพญาลิไท ทรงจารึกประมาณหลัง พ.ศ. 1888 ลักษณะเป็นร้อยแก้ว แต่มีบางตอนเป็นสัมผัส เนื้อเรื่อง กล่าวถึงการสร้างป่ามะม่วง และพระราชกรณียกิจของพญาลิไท เทอดพระเกียรติของพญาลิไท และส่งเสริมพระพุทธศาสนา แสดงถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้น

การส่งเสริมศาสนาจารย์วัดป่ามะม่วง (หลักที่ 4)

ด้าน 1 เรียบพระวินัย พระอภิธรรมโดยโลกาจารย์ มีพราหมณ์ แลดาบส เป็นต้น สมเด็จพระปิตรทรงพระราชบัญญัติคัมภีร์เทพ ศาสตร์าคม ธรรมเนียม มีไชยติศาสตร์ (ตำราโหร) เป็นต้น ซึ่งทรงพระปรีชาสามารถมาก

ด้าน 2 (ตำรา) พรรษา มาส สุริยคราส จันทรคราส ทรงสรรพ พิจารณาพระองค์ทรงพระปรีชา โองาธิก ฝ่ายผาลคุณานุต (คือ วันสิ้นเดือน) และศักราชที่เดิม ทรงได้แก้ไขสันเบาถูกต้อง

ด้าน 3 บรรทัดที่ 9 ว่า สมเด็จพระเจ้าธรรมราช ทรงพระนามว่าลิไท พระองค์ถึงแม้ว่าได้เสวยอมฤตรสอันประเสริฐสุขุมยิ่งนัก ซึ่งเป็นของเสวยควรแก่สมเด็จพระพุทธเจ้า พระอนุพุทธ พระปัจเจกพุทธ พระสวกพุทธทั้งหลาย เพราะปราศจากธาตุดิน อันไม่มีที่เปรียบดังเวดากินทิพย์ พระองค์ได้ทรงสดับคำปราชญ์ แสดงถึงความอดทน อดกลั้นทั้งปวงต่อความเสื่อมแห่งพระศาสนาของพระมุนีเจ้า มีลักษณะคล้าย ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีอักษรขอม และอักษรไทยคู่กัน และเท่า ๆ กัน แสดงว่ายังมีอิทธิพลของขอมอยู่มาก

4.2.1.4 คำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์

เป็นวรรณคดีร้อยแก้ว ที่มีคุณค่าสูงในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี จารีตประเพณี ในสมัยนั้น ตลอดถึงศิลปการช่างของสตรีอีกด้วย

นางนพมาศหรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เป็นผู้แต่งขึ้น การยกเอานางนพมาศเข้ามาเป็นนักปราชญ์ในยุคลุขโทษทัยนั้น ก็เพราะมีหนังสืออยู่เล่มหนึ่ง เรียกเป็น 3 อย่างคือ เรวดินพมาศบ้าง คำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์บ้าง หรือนพมาศบ้าง

นางนพมาศเป็นบุตรพราหมณ์ มีนามว่า โขตรัตน์ เป็นบุโรหิตของสมเด็จพระร่วงเจ้าเป็นที่พระศรีมหาโพธิ์ คำว่าพระร่วงเจ้านั้น ตามประวัติศาสตร์ยังไม่ทราบว่าเป็นพระร่วงองค์ไหน จึงใช้คำสันนิษฐาน และวิจารณ์กันว่า ถ้าไม่มีตัวอยู่ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ก็เป็นสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 พญาลิไท เหตุผล ที่ว่าเกิดในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงนั้น ก็เพราะปรากฏตามตำนานว่า นางนพมาศเกิดเมื่อ ปีมะโรง ฉศก ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 1847 จุลศักราช 666 ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง แต่พงศาวดารเหนืออ้างว่า พระร่วงลพศักราช จะเป็นพระร่วงองค์ไหนนั้นก็อยู่ที่ความสันนิษฐานอีกเหมือนกัน ความเห็นทางหนึ่งว่า การลพศักราชน่าจะไม่ลพ ในรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหง เพราะยุคนั้นกำลังจัดการบ้านเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ การทำพิธีลพศักราชต้องทำเมื่อบ้านเมืองมีสันติสุขแล้ว ดังนั้นจากความเห็นดังกล่าว น่าจะลพในรัชสมัยของพญาลิไท ถ้า

หากมีการลบศักราชในสมัยนั้นจริง นางนพมาศก็ต้องเกิดปีมะโรง ฉศก พ.ศ. 1907 ตรงกับ จุลศักราช 726 ซึ่งตรงกับเรื่องราวที่กล่าวไว้

นางนพมาศเกิดเมื่อวันศุกร์ เดือน 12 ขึ้น 10 ค่ำ จุลศักราช 6 (ลบแล้ว) ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 พญาลิไท อย่างไรก็ตาม ทั้งยุคพ่อขุนรามคำแหง และยุคพญาลิไท เป็นยุคอักษรศาสตร์กำลังเฟื่องทั้ง 2 รัชกาล เป็นอันว่า นางนพมาศมีตัวอยู่ในสมัยสุโขทัยแน่ เพราะพงศาวดารเหนือ หรือหนังสือนางนพมาศเองก็กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในยุคนั้น เป็นข้อที่น่าเชื่อถือ แต่ตำรับทำวาศรีจุฬาลักษณ์ ฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ จะเป็นฉบับดั้งเดิมหรือไม่ นักปราชญ์ให้ความเห็นว่า ต้นฉบับเดิมได้สูญหายไปเสียแล้ว ฉบับที่มีอยู่ในบัดนี้ เป็นถ้อยคำและสำนวนโวหารรุ่นหลัง จึงมีถ้อยคำ และเรื่องราวแทรก บางท่านก็กล่าวว่า แต่งขึ้นใหม่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงพระราชนิพนธ์แทรกไว้ เช่น ตอนกล่าวเปรียบเทียบกิริยาอาการของข้าราชการฝ่ายในเป็นเชิง บริภาษนินสยหญิง เป็นโวหารที่ซมก้นว่าดีมาก เป็นอันเชื่อได้ว่า นางนพมาศมีในกรุงสุโขทัยจริง ตำรับทำวาศรีจุฬาลักษณ์ แม้คนชั้นหลังจะแต่งเติมจนผิดจากของเดิม แต่แก่นสารอันเนื้อแท้ยังมีอยู่ ผู้อ่านอาจจะได้ประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ถึง 2 สมัย คือสมัยสุโขทัย อันเป็นแก่นแท้ และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็นพลความและสำนวนโวหาร การเสียหายนั้นอาจเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะใช้งานลงไบลานกันเป็นพื้นงานลงบนไบลาน ส่วนมากนิยมงานอักษรขอมมากกว่าอักษรไทย ทั้งนี้เพราะตัวขอมลากเส้นขยักสั้นๆ เป็นเหลี่ยม ๆ ไม่มีเส้นตรงตามยาวของเนื้อลาน จึงงานได้ดีและสะดวก นอกจากนั้น ก็ใช้เขียนลงในสมุดที่เรียกว่า “สมุดไทย” ทำด้วยเปลือกข่อย สมุดข่อยและไบลานจึงใช้เป็นเครื่องมือเขียนตลอดมา ที่รู้ว่านางนพมาศแต่งเพราะความว่า

ข้า่น้อยนพมาศ อภิวัตบาททงสุ์ ด้วยจงจิต

ยังนิพนธ์กลกลอนอ่อนความคิด อันชอบผิดของงโปรดซึ่งโทษกรรม

เป็นบุญตัวได้ตามเสด็จประพาส นักช้ตฤกษ์ประชาราษฎร์สโมสร

สว่างไสวไปทั่วทั้งนคร พืชัมพรก็แจ่มแจ้งแสงจันทร์เอย¹⁴

คุณค่าของวรรณคดีเรื่องนี้ แม้จะมีเหตุผลหลายอย่าง หลายประการ ที่เข้าใจว่า มีนักปราชญ์รุ่นหลังๆ แต่งเติม แต่ก็ได้แต่งเติมให้มีอรรถรสดีขึ้น จึงควรจะได้พิจารณาเอาแต่เรื่องที่เป็นเนื้อหา จะได้ว่าประวัติของนางนพมาศ ความเฉลียวฉลาดของนางนพมาศ จาริต ประเพณีชาวสุโขทัย และในพระราชวังสมัยนั้นมีอะไรบ้าง เช่น พระราชพิธีจองเปรียง ลอยกระทง วิสาขบูชา และพิธี 12 เดือน การตกแต่งประดับประดาโคมไฟ การจัดดอกไม้ เหล่านี้ก็ควรแก่การศึกษาทั้งสิ้น

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6

4.2.2 กรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาเมื่ออายุยาวนานถึง 417 ปี ช่วงเวลาที่บ้านเมืองรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ พอที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดวรรณคดีอยู่เฉพาะในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น บ้านเมืองเจริญก้าวหน้าทั้งในด้าน การปกครอง การทหาร ศาสนา และศิลปกรรมในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทางวรรณคดีปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า แต่งมหาชาติคำหลวง เมื่อ พ.ศ. 2025 ตรงกับ รัชกาลสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ส่วนลิลิตยวนพ่ายก็แต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ จึงอาจแต่งในรัชกาลของพระองค์ หรือภายหลังเพียงเล็กน้อยคือ รัชกาล สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

นอกจากนี้วรรณคดีสำคัญเรื่องอื่น ๆ เช่น ลิลิตพระลอ โคลงกำสรวล โคลงทวาทศ-มาศ และโคลงหริภุชชัย เมื่อพิจารณาถึงลักษณะคำประพันธ์ และถ้อยคำที่ใช้ก็น่าเกิดในสมัยร่วมหรือ ระยะเวลาใกล้เคียงกับมหาชาติคำหลวง และลิลิตยวนพ่าย หลังจากรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 บ้านเมืองไม่สงบสุขเนื่องจากการทำสงครามกับข้าศึกภายนอก และแตกสามัคคีภายในเป็นเหตุให้ วรรณคดีว่างเว้นไปเป็นเวลาประมาณหนึ่งศตวรรษ วรรณคดีเรื่องแรกที่ปรากฏหลักฐานหลังรัชกาล สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 คือ กาพย์มหาชาติ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2170 ต่อจากนั้นประมาณ 30 ปี บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองสามารถเป็นรากฐานให้เกิดวรรณคดีได้อีก ระยะเวลาหนึ่งในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

วรรณคดีสำคัญในสมัยอยุธยาตอนต้นส่วนใหญ่มีเรื่องเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรมและ พระมหากษัตริย์ จึงมีเนื้อเรื่องคล้ายวรรณคดีสุโขทัย ส่วนลักษณะการแตกต่างกับวรรณคดีสุโขทัยเป็น อย่างมาก วรรณคดีในสมัยนี้แต่งด้วยร้อยกรองทั้งสิ้น คำประพันธ์ที่ใช้เกือบทุกชนิด คือ โคลง ร่าย กาพย์ และฉันท์ ขาดแต่กลอน ส่วนใหญ่แต่งเป็นลิลิต มีคำบาลี สันสกฤต และเขมรเข้ามาปะปนในคำ ไทยมากขึ้น วรรณคดีที่เป็นอักษรขอมที่ปรากฏคือ ลิลิตโองการแข่งน้ำ มหาชาติคำหลวง พระมาลัยคำ หลวง นันโทปนันทสูตรคำหลวง วรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่ประพันธ์ขึ้นมาก็เป็นภาษาไทย ส่วนหนังสือที่ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาล้วนเขียนด้วยอักษรขอมทั้งสิ้น

4.2.3 กรุงรัตนโกสินทร์

วรรณคดีที่ประพันธ์ในยุคนี้ล้วนใช้อักษรไทย แต่ในทางพุทธศาสนายังใช้อักษรขอมเขียนอยู่ รวมทั้งตำรายา ตำราพิชัยสงคราม ตำราไสยศาสตร์ สืบต่อเนื่องมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย กรุงธนบุรี จนมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์

สรุปได้ว่าวรรณคดีที่ปรากฏในสมัยกรุงสุโขทัยจะเขียนด้วยอักษรขอม อักษรไทย อักษร มอญ ซึ่งจะพบในศิลาจารึกต่าง ๆ สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นจะนำรูปแบบของกรุงสุโขทัยมาเป็น ต้นแบบและได้วิวัฒนาการจากการเขียนด้วยอักษรขอมมาเขียนเป็นอักษรไทย และได้สืบทอดต่อกัน มาจนถึงสมัยปัจจุบัน แต่ที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงคืออักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนา ยังคงใช้กันมาตั้งแต่ สมัยกรุงสุโขทัยจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์และได้มีการยกเลิกไม่ได้ใช้อักษรขอมอีกต่อไป

4.3 อักษรขอมที่ใช้ในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

4.3.1 บทสวดมนต์

คำบูชาพระรัตนตรัย

อิมิณา สกกาเรน พุทฺธํ ปุเชมิ

อิมิณา สกกาเรน พุทฺธํ ปุเชมิ

อิมิณา สกกาเรน ธมฺมํ ปุเชมิ

อิมิณา สกกาเรน พุทฺธํ ปุเชมิ

อิมิณา สกกาเรน สงฺฆํ ปุเชมิ

อิมิณา สกกาเรน พุทฺธํ ปุเชมิ

บทบูชาพระรัตนตรัย

อรหํ สมมาสมพุทฺโธ ภควา พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ.

อรหํ สมมาสมพุทฺธา ภควา พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ

สวากุขาโต ภควตา ธมฺโม ธมฺมํ นมสฺสามิ.

สวากุขาเตา ภควตา ธมฺมา ธมฺมํ นมสฺสามิ

สุปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ สงฺฆํ นมามิ.

สุปฏิปนฺนา ภควเตา สวากสงฺฆา สงฺฆํ นมามิ

ปุพพภาคนมการ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นเมา ตสฺส ภควเตา อรหเตา สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นเมา ตสฺส ภควเตา อรหเตา สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นเมา ตสฺส ภควเตา อรหเตา สมมาสมพุทฺธสฺส

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ

สงฆ์ สรรณ คจฉามิ

สงฆ์ สรรณ คจฉามิ

ทุติยมปิ พุทฺธํ สรรณํ คจฉามิ

ทุติยมปิ พุทฺธํ สรรณํ คจฉามิ

ทุติยมปิ ฌมฺมํ สรรณํ คจฉามิ

ทุติยมปิ ฌมฺมํ สรรณํ คจฉามิ

ทุติยมปิ สงฺฆํ สรรณํ คจฉามิ

ทุติยมปิ สงฺฆํ สรรณํ คจฉามิ

ตติยมปิ พุทฺธํ สรรณํ คจฉามิ

ตติยมปิ พุทฺธํ สรรณํ คจฉามิ

ตติยมปิ ฌมฺมํ สรรณํ คจฉามิ

ตติยมปิ ฌมฺมํ สรรณํ คจฉามิ

ตติยมปิ สงฺฆํ สรรณํ คจฉามิ

ตติยมปิ สงฺฆํ สรรณํ คจฉามิ

บทสวดพุทธคุณ

อิตฺติปิ โส ภควา อรหํ สมมาสมพุทฺโธ

อิตฺติปิ เสา ภควา อรหํ สมมาสมพุทฺธา

วิชาจรณสมปนฺโน สุกฺโต โลกวิทู

วิชาจรณสมปนฺนา สุกฺเตา เลากวิทู

อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ สตถา

อนุตฺตเร ปุริสทมมสารถิ สตถา

เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ

เทวมนุสฺसानํ พุทฺธา ภควาติ

บทสวดธรรมคุณ

สํวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม

สํวากฺขาเตา ภควตา ฌเมมา

สนทิจฺฉุโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก

สนทิจฺฉุเกา อกาลิเกา เอหิปสฺสิเกา

โอบนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติ

โอบนยิเกา ปจฺจตฺตํ เวทิตเพพฺพ วิญญูหิติ

บทสวดสังฆคุณ

สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ
 สุปฏิปนฺนา ภควเต สาวกสเงฆา
 อฺุชฺุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ
 อฺุชฺุปฏิปนฺนา ภควเต สาวกสเงฆา
 ฌายปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ
 พาวปฏิปนฺนา ภควเต สาวกสเงฆา
 สามึจิปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ
 สามึจิปฏิปนฺนา ภควเต สาวกสเงฆา
 ยทิทึ จตตาริ ปุริสยฺุคานิ อฏฺฐ
 ยทิทึ จตตาริ ปุริสยฺุคานิ อฏฺฐ
 ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงโฆ
 ปุริสปุคฺคลา เอส ภควเต สาวกสเงฆา

อาทุเนยโย ปาทุเนยโย ทกฺขิณฺเณยโย
 อาทุเนยฺเยา ปาทุเนยฺเยา ทกฺขิณฺเณยฺเยา
 อลฺขสิกรณิโย อนฺุตฺตรึ ปณฺญกฺเขตฺตึ โลกสฺสาติ
 อลฺขสิกรณิเยา อนฺุตฺตรึ ปณฺญกฺเขตฺตึ เลากสฺสาติ

4.3.2 บทพุทธสุภาษิต

อตฺตา หเว ชิตฺตึ เสยฺโย ¹⁵	อตฺตา หเว ชิตฺตึ เสยฺเยา	ชนะตนนั้นแหละ เป็นดี
อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ¹⁶	อตฺตา หิ อตฺตเนา นาเถา	ตนแล เป็นที่พึ่งของตน
อตฺตา หิ ปรมํ ปิโย ¹⁷	อตฺตา หิ ปรมํ ปิโย	ตนแล เป็นที่รักอย่างยิ่ง
อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺจิตา ¹⁸	อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺจิตา	บัณฑิต ย่อมฝึกตน
อตฺตนา โจทยตฺตานํ ¹⁹	อตฺตนา โจทยตฺตานํ	จงเตือนตนด้วยตนเอง
อตฺตานํ นาติวเตตฺย ²⁰	อตฺตานํ นาติวเตตฺย	บุคคลไม่ควรลืมนตน
อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ²¹	อปฺปมาเทา อมตํ ปทํ	ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย
สุกรึ สารุณา สารุ ²²	สุกรึ สารุณา สารุ	ความดี อันคนดีทำง่าย
สารุ ปาเปเน ทฺุกรึ ²³	สารุ ปาเปเน ทฺุกรึ	ความดี อันคนชั่วทำยาก
อกตํ ทฺุกฺกมฺํ เสยฺโย ²⁴	อกตํ ทฺุกฺกมฺํ เสยฺเยา	ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า

กมฺมุนา วตตตี โลโก ²⁵	กมฺมุนา วตตตี เลาเกา	สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม
นิสम्म กรณํ เสยโย ²⁶	นิสम्म กรณํ เสเยยา	ใคร่ครวญก่อนแล้ว จึงทำดีกว่า
นตฺถิ ตณฺหาสมา นที ²⁷	นตฺถิ ตณฺหาสมา นที	แม่น้ำเสมอด้วยต้นหาไม่มี
อิจฺฉา โลกสฺมิ พุชฺชหา ²⁸	อิจฺฉา เลากสฺสฺมิ พุชฺชหา	ความอยากละได้ยากในโลก
นตฺถิ รากสโม อคฺคิ ²⁹	นตฺถิ รากสเมา อคฺคิ	ไฟเสมอด้วยรากะไม่มี
อวิชฺชานินฺดูตา โปสา ³⁰	อวิชฺชานินฺดูตา เปาสา	คนทั้งหลายถูกอวิชาหุ้มห่อไว้
อนตฺถนโน โโกโธ ³¹	อนตฺถนเนา เกาธา	ความโกรธก่อความพินาศ
โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสตี ³²	เกาธํ ฆตฺวา สุขํ เสตี	ฆ่าความโกรธได้ อยู่เป็นสุข
โกธํ ฆตฺวา น โสจตี ³³	เกาธํ ฆตฺวา น เสจตี	ฆ่าความโกรธได้ ไม่เศร้าโศก

4.4 คาถา อาคม

4.4.1 การเขียนยันต์อักษรขอมย่อ

ยันต์หัวใจพระเจ้า ๕ พระองค์

น โม พุท ธา ย (นะ โม พุท ธา ยะ)³⁴

น เมา พุ ทธา ย

¹⁵ คณาจารย์ประจำโรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, หน้า 1

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 8

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 19

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20

³⁴ สวิง บุญเจิม. *ตำราเรียนอักษรขอม*. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า

91

ยันต์หัวใจพระธาตุ ๔

น ม พ ฐ (นะ มะ พะ ฐะ)³⁵

น ม พ ฐ

ยันต์หัวใจพระธาตุกรณี

จ ภ ก ส (จะ ภา กะ สะ)³⁶

น ภ ก ส

ยันต์หัวใจแก้ว ๔ ดวง

น ม อ อุ (นะ มะ อะ อุ)³⁷

น ม อ อุ

4.4.2 คาถาอาคมภาษาขอม

พระคาถาพระเจ้าเปิดโลก

อิตีออร์ท ทิพพจก **ขุ วิโสธายี** (อิตีอะระหัง ทิพพะจักขุ

วิโสธายี)³⁸

อิตออร์ท ทิพพจก **ขุ วิโสธายี**

พระคาถามหาจิ้งจก

อวาคภโสปีอิตี (อะวาคะภะโสปีอิตี)³⁹

อวาคภเสาปีอิตี

พระคาถาคงแก่เขี้ยววา

นโมพุทธาย มออุ ยธาพุทโมน อูม (นะโมพุทธายะ มะอะอุ ยะธาพุทโมนะ อูอะมะ)⁴⁰

นเมาพุทธาย มออุ ยธาพุทโมน อูม

พระคาถาทรหด

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91

³⁸ อรุณคินทร์ วิริยะบุรณะ. *คัมภีร์คาถา 108*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มิ่งไทยอีสาน, หน้า 38

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125

นสจก กจสน (นะสะจะกะ กะจะสะนะ)⁴¹

นสจก กจสน

พระคาถาเสกน้ำมันแคล้วคลาด

มออุ อีสวาส อีสกขิต (มะอะอุ อีสวาส อีสกขิต)⁴²

มออุ อีสวาส อีสกขิต

พระคาถาเสกน้ำล้างหน้าเป็นเสน่ห์

ปุตุเต ปุตุโต ปุตุตี นเมตตา (ปุตุเต ปุตุโต ปุตุตั้ง นเมตตา)⁴³

ปุตุเต ปุตุตา ปุตุตี นเมตตา

พระคาถาขอของ

อุ อา อา เมตตาสงฆ์ (อุ อา อา เมตตาสังข์)⁴⁴

อุ อา อา เมตตาสงฆ์

พระคาถาหัวใจโพชฌงค์

ส ธ วิ ปิ ป ส อุ (สะ ธะ วิ ปิ ปะ สะ อุ)⁴⁵

ส ธ วิ ปิ ป ส อุ

พระคาถาเรียกอาคม

โสมาเรส (โสมาเรสะ)⁴⁶

โสมาเรส

พระคาถาพระยาครุฑ

ตมตติ (ตะมะตติ)⁴⁷

ตมตติ

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 126

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 130

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 149

พระคาถาเสกข้าวกึ่งคณฑ
อิพุทธโธโลก (อิพุทธโธโลกะ)⁴⁸

อิพุทธโธโลก

4.5 แนวคิดทางปรัชญาในอักษรขอมในพุทธศาสนาเถรวาท

4.5.1 ความจริง

การเขียนพระธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนาด้วยอักษรขอม จะเป็นการเพิ่มความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และความศรัทธามากยิ่งขึ้น เป็นการเผยแผ่หลักความคิดและหลักการปฏิบัติด้วยความ เป็นจริง ศาสนาพุทธมุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากความ ไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวงคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง รวมทั้งเน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็น เหตุผลว่าสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎของไตร ลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เป็นเหตุปัจจัย กับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้และ ชาติต่อ ๆ ไป ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา

4.5.2 ความรู้

การถ่ายทอดความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ด้วยอักษรขอม ย่อมมีผลต่อความเชื่อมั่นกับผู้ที่ ศึกษา เพราะเป็นภาษาที่ดั้งเดิมได้บันทึกเอาไว้ ไม่ว่าจะป็นวิชาพุทธศาสนา บทสวดมนต์ วรรณกรรม เวทย์มนต์อาคมต่าง ๆ ไสยศาสตร์ ตำราพิชัยสงคราม ตำรายา อีกทั้งผู้ที่มีความรู้ทางด้านอักษรขอมที่ บันทึกไว้ในอดีตและปัจจุบันย่อมเป็นผู้ที่เข้าใจในเรื่องอักษรศาสตร์ สามารถเรียนรู้ได้ทั้งสองภาษาคือ ภาษาขอมและภาษาไทยทำให้ทราบเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของชาติไทยได้

4.5.3 จริยศาสตร์

การที่ได้ศึกษาอักษรขอมซึ่งบันทึกไว้ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาแทบ ทั้งสิ้น ดังนั้นผู้ที่ได้ศึกษาวิชาอักษรขอมย่อมมีคุณค่าทางจริยศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง จริยศาสตร์ก็คือวิชา ปรัชญาสาขาหนึ่ง ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความ ประพฤติ และการครองชีวิตว่า ถูก ผิด ดี ชั่ว ควรไม่ควร รวมถึงพิจารณาปัญหาสถานภาพของค่าทาง ศีลธรรม

4.5.4 เหตุผล

ตั้งแต่โบราณกาลมา การลงอักขระด้วยอักษรขอมไว้ในวัตถุต่าง ๆ เช่นพระเครื่อง เครื่องรางของขลัง ผ้ายันต์ ฯลฯ มีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูง เป็นที่ยึดเหนี่ยวของจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจได้ เป็นแนวความคิดถึงความเชื่อมั่นในสิ่งที่มีอยู่ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจของตนเอง

สรุปได้ว่าอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีมาก่อนการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย รูปร่างอักษรขอมไทยสมัยกรุงสุโขทัยจะมีข้อมูลปรากฏเพียงหมวดจารึก ลักษณะตัวอักษรจะกลมป้อม เพราะเส้นที่ประกอบเป็นตัวอักษรเป็นเส้นโค้งมน หัวอักษรมนโค้ง ยังไม่ขมวดเป็นวงกลมและการใช้รูปพยัญชนะตัวเชิงยังนิยมใช้รูปเดียวกับพยัญชนะตัวเต็มแต่จะลบเส้นศกออกในกรณีที่พยัญชนะตัวเต็มมีเส้นศกเหนือเส้นบนของตัวอักษร รูปร่างอักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยาจะได้ข้อมูลที่แตกต่างกัน 3 ประเภทคือ ศิลาจารึก ไบลาน และสมุดข่อย รูปร่างอาจแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะของวัสดุที่ใช้บันทึก รูปร่างที่ปรากฏในศิลาจารึกไม่นิยมขมวดหัวเป็นวงกลม ในขณะที่รูปร่างในไบลานและสมุดข่อยนิยมขมวดหัวอักษรเป็นวงกลม รูปพยัญชนะตัวเชิงไม่นิยมเขียนเหมือนรูปพยัญชนะตัวเต็ม แต่จะใช้หรือดัดแปลงบางส่วนของรูปพยัญชนะตัวเต็มมาเป็นรูปพยัญชนะตัวเชิงหรือเปลี่ยนรูปไปเลย รูปร่างอักษรขอมไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลักษณะเด่นคือนิยมใช้เส้นตรงประกอบตัวอักษร ทำให้รูปร่างอักษรเป็นเหลี่ยม หัวอักษรขมวดเป็นวงกลมดังที่ปรากฏในศิลาจารึก ไบลาน และสมุดข่อย ส่วนแนวความคิดในอักษรขอมมีความเชื่อกันว่าเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ ใช้ในพุทธศาสนา เป็นที่พึ่งทางใจได้

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 267

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย เป็นการศึกษาอักษรขอมที่มีมาก่อนการก่อตั้งกรุงสุโขทัย โดยศึกษาได้จากศิลาจารึก มีการจารึกไว้ทั้งเป็นอักษรขอมภาษาไทยและอักษรภาษาบาลี ซึ่งได้มีการศึกษาเล่าเรียนสืบทอดต่อเนื่องกันมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในแต่ละยุคสมัยก็เรียนทั้งอักษรขอมไทยและอักษรขอมบาลีควบคู่กันมาด้วยกันมาโดยตลอด ในการเขียนบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ จะเขียนเป็นภาษาขอมและภาษาไทย ตามหลักฐานไม่แน่ชัดว่าภาษาใดเกิดขึ้นมาก่อน เพราะในหลักศิลาจารึกที่ปรากฏอยู่เป็นอักษรประดิษฐ์และตัดแปลงมาจากไหนไม่มีหลักฐานอ้างอิงที่เด่นชัด มีแต่การสมมติฐานว่านำมาจากภาษาโบราณต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในยุคนั้น และได้ใช้อักษรเหล่านี้ไปตามยุคสมัย มีการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงตามความนิยมในยุคสมัยนั้น ซึ่งในปัจจุบันเอกสารที่พบเห็นเป็นทั้งอักษรไทยและอักษรขอมไทย อักษรขอมที่เขียนบันทึกไว้ส่วนมากจะเป็นคัมภีร์สวดมนต์ พุทธวจนะ ตำราไสยศาสตร์ ตำราเลขยันต์ คาถาอาคมเวทย์มนต์ต่าง ๆ ตำราพิชัยสงคราม เขียนเป็นวรรณคดีไทยมากมายหลายเรื่อง และยังถือกันอีกว่าอักษรขอมเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงใช้เขียนหรือจารลงไว้กำกับสำหรับประกอบพิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิดความขลังและมีความศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นอักษรขอมไทยและอักษรขอมบาลีจึงอยู่คู่กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นอันมาก ซึ่งในสมัยอดีตการที่จะศึกษาเรียนรู้อักษรขอมนั้นต้องไปเรียนอยู่สองสถานที่คือ วัดกับวัด ผู้ที่เรียนในวัดได้ต้องเป็นบุตรของคนที่มียศฐาบรรดาศักดิ์หรือเป็นบุตรของเจ้าขุนมูลนายจึงจะเข้าไปเรียนได้ ส่วนที่วัดนั้นบุตรของชาวบ้านทั่วไปก็สามารถเข้าไปศึกษาเล่าเรียนได้ ส่วนมากก็จะเป็นผู้ชายที่เข้าไปบวชเรียนในวัด แต่ต่อมาแบบเรียนอักษรขอมไทยได้มีการเปลี่ยนเป็นอักษรไทยล้วน รวมถึงบทสวดมนต์ที่เป็นภาษาบาลีก็เปลี่ยนเป็นอักษรไทยล้วนด้วยเหมือนกัน ในปีพุทธศักราช 2461 ผู้ที่บวชเรียนและมีการสอบเปรียญ 6 ประโยค จนถึง 9 ประโยค ยังต้องมีการศึกษาเล่าเรียนภาษาขอมอยู่ และในปีพุทธศักราช 2490 ก็ยกเลิกการเรียนการสอนอักษรขอมโดยสิ้นเชิง เป็นการนำเสียดายที่มรดกของชาติไทยที่ได้ใช้มาตั้งแต่โบราณกาลต้องสูญสิ้นไป

5.1.1 อักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทย

อักษรต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทยมีอยู่หลายรูปแบบด้วยกัน เช่น อักษรขอม อักษรมอญ อักษรธรรม เป็นต้น อักษรขอมเป็นการพัฒนารูปแบบมาจากอักษรปัลลวะที่ใช้อยู่ในประเทศอินเดียตอนใต้ โดยหลักฐานที่ปรากฏและพบในประเทศไทยมีทั้งจารึกบนแผ่นศิลาและแผ่นอิฐ ซึ่งบันทึกด้วย

อักษรปัลลวะ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นยุคของกรุงสุโขทัยและได้ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้ และได้บันทึกเรื่องราวต่างๆ ไว้บนศิลาจารึกที่เราได้เห็นในทุกวันนี้

อักษรขอมโบราณ เป็นอักษรขอมที่พบศิลาจารึกก่อนก่อตั้งกรุงสุโขทัย เป็นอักษรขอมโบราณของอาณาจักรเขมรและอาณาจักรอื่น ๆ ซึ่งบันทึกไว้เป็นภาษาเขมรและภาษาสันสกฤต เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับอักษรขอมในสมัยกรุงสุโขทัยแล้ว มีองค์ประกอบที่สำคัญเหมือนกัน จะแตกต่างกันเฉพาะรายละเอียดเท่านั้น

อักษรขอมสมัยกรุงสุโขทัย เป็นการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงจากภาษาขอมโบราณ โดยการประดิษฐ์อักษรขอมให้สามารถเขียนได้ง่ายขึ้น กำหนดรูปแบบสระให้อยู่ในบรรทัดเดียวกันกับพยัญชนะ มีวรรณยุกต์กำกับเสียงด้วย เรียกว่า ลายสี่อไทย

อักษรขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นอักษรขอมที่จารึกไว้บนแผ่นทองคำ แผ่นเงิน แผ่นดีบุก ใบลานและสมุดข่อย ไม่ได้จารึกไว้บนศิลาเหมือนสมัยกรุงสุโขทัย ตัวอักษรมีความสวยงามกว่าเดิม อาจเป็นเพราะวัสดุที่นำมาจารึกเอาไว้ และยังมีอักษรขอมเพิ่มขึ้นมา แสดงให้เห็นว่ามีการวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องกัน ซึ่งอักษรที่เขียนในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น จะมีทั้งอักษรภาษาไทยและอักษรขอมไทยควบคู่กันไป แต่อักษรขอมไทยจะเขียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น จารึกพระไตรปิฎกภาษาบาลี หนังสือสวดมนต์ เป็นต้น จนชาวต่างชาติที่อยู่ในประเทศไทยเรียกภาษาขอมไทยว่าเป็นอักษรบาลี

อักษรขอมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อักษรขอมที่ใช้ในกรุงรัตนโกสินทร์ที่ใช้ทั้งขอมไทยและขอมบาลี ยังใช้ลักษณะเดียวกันไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก นอกจากลายมือที่เขียนจะมีความแตกต่างกันบ้าง เนื่องจากลายมือที่คัดลอกจะมีลายเส้นที่ต่างกันไปตามความถนัดของแต่ละคน แล้วมีการถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ที่มาเล่าเรียนศึกษากัน ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้จะพบอักษรขอมในเอกสารใบลานและสมุดข่อยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนา

อักษรขอมที่ใช้ในปัจจุบัน เป็นอักษรขอมที่ใช้ตามความนิยมของแต่ละคน มีการเขียนหลายแบบ โดยเฉพาะอักษรขอมที่เขียนเป็นภาษาไทย มีการเขียนแบบในสมัยกรุงสุโขทัยบ้างก็คือเขียนแบบเรียงกันในบรรทัดเดียว หรือเขียนแบบสมัยกรุงศรีอยุธยาก็คือการเขียนแบบใช้ตัวเชิงในการสะกดคำ หรือแบบกรุงรัตนโกสินทร์ก็มีทั้งเขียนแบบบรรทัดเดียวกันและแบบใช้ตัวเชิงในการสะกดคำด้วย แต่การเขียนอักษรขอมบาลีนั้นจะเขียนเหมือนกันในทุกยุคทุกสมัยไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

เพราะฉะนั้นรูปแบบอักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทยนั้น นำมาจากหลายภาษาที่มีอยู่แล้วนำมาประยุกต์ใช้และประดิษฐ์อักษรตัวใหม่เพิ่มเติม เพื่อนำมาเป็นอักษรของตนเอง แล้วสืบทอดกัน

มาเป็นมรดกของอักษรไทย แล้วได้มีการวิวัฒนาการ พัฒนา แก้ไข ปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยนั้น ๆ จึงทำให้ตัวอักษรเดิมเปลี่ยนแปลงไป

5.1.2 อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

อักษรขอมที่ใช้กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นจะมีอยู่สองลักษณะด้วยกันคือ อักษรขอมที่เขียนเป็นภาษาบาลีกับอักษรขอมที่เขียนเป็นภาษาไทย

อักษรขอมที่เขียนเป็นภาษาบาลี นับตั้งแต่ยุคโบราณที่มีการบันทึกภาษาขอมบาลีเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน การเขียนการสะกดคำจะมีลักษณะที่เหมือนกัน ความแตกต่างที่เห็นเป็นเพียงอักษรเท่านั้น แต่หลักการเขียนจะเป็นแนวทางเดียวกัน ถือเป็นแบบอย่างการอ่านการเขียนที่มีรูปแบบไม่เปลี่ยนแปลงทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าจะเป็นยุคกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น จนกระทั่งถึงในยุคปัจจุบันก็ยังคงเขียนในลักษณะเดียวกัน

อักษรขอมที่เขียนเป็นภาษาไทย อักษรไทยได้เริ่มประดิษฐ์ไว้ในยุคกรุงสุโขทัย ที่ได้บันทึกไว้ยังแท่งศิลาจารึก ตามแผ่นศิลา ตามวัตถุต่าง ๆ ต่อมาก็ถึงยุคกรุงศรีอยุธยาอักษรไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการพัฒนารูปแบบให้อ่านง่ายเขียนง่ายขึ้นกว่าเดิม มีการแยกตัวอักษรขอมไทย และอักษรภาษาไทยชัดเจนขึ้น มีการใช้อักษรขอมไทยไปใช้ในทางพุทธศาสนา เพราะมีความเชื่อว่าเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูง เป็นสิ่งที่เป็นมงคล จะนำมาใช้ปะปนกันกับภาษาชาวบ้านไม่ได้ เช่น บทสวดมนต์ที่จารไว้บนใบลาน ตำราพิชัยสงคราม เวทมนต์คาถาอาคม บทพิธีทางไสยศาสตร์ จารไว้ในวัตถุต่าง ๆ เพื่อเป็นของขลัง หรือสักยันต์ไว้ตามร่างกายมนุษย์เพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีหรือภัยอันตรายต่อตนเอง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างหนึ่ง ส่วนอักษรที่เป็นภาษาไทยก็ใช้สำหรับเขียนและอ่านโดยทั่วไป เป็นบทเรียนหัดเขียนหัดอ่าน และได้วิวัฒนาการ พัฒนา แก้ไขปรับปรุง จนได้มาถึงทุกวันนี้ ดังนั้น อักษรที่เราใช้กันจะมีอยู่สองแบบคืออักษรภาษาขอมไทยและอักษรภาษาไทย

ดังนั้น อักษรขอมที่ใช้กับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย จึงมีอยู่สองลักษณะ แม้ว่าจะมีการแยกกันระหว่างอักษรขอมไทยบาลีและอักษรขอมภาษาไทย แต่โดยรวมแล้วยังแยกกันไม่ชัดเจนนัก เพราะอักษรขอมไทยบาลีนั้น เป็นภาษาบาลี ต้องใช้ภาษาไทยอธิบาย เพราะฉะนั้น อักษรขอมบาลี ต้องเขียนด้วยอักษรขอมไทยในการอธิบาย หรือแปลให้เข้าใจความหมายของคำบาลีนั้น ๆ จึงไม่สามารถแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง

5.1.3 วิเคราะห์อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

อักษรขอมปัจจุบันที่ใช้ในประเทศไทยนั้นจะมีอยู่ 2 แบบด้วยกันคือ อักษรขอมบาลีและอักษรขอมไทย

อักษรขอมบาลี จะเขียนหรือบันทึกเป็นบทสวดมนต์ในทางพุทธศาสนา แต่ในยุคกรุงศรีอยุธยาส่วนมากที่พบจะจารไว้ที่ใบลานและสมุดบันทึก ก็ได้พบเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นมรดกตก

ทอดมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาก็จะเขียนไว้ในกระดาษสมุดบันทึกต่างๆ จนมาถึงปัจจุบัน ใบลาน และสมุดบันทึกที่เป็นอักษรขอมก็สูญหายไปตามกาลเวลา ไม่ได้คัดลอกหรือทำขึ้นมาใหม่ ส่วนอักษรขอมบาลีก็ไม่ได้มีการเรียนการสอนแล้ว ทำให้มรดกชิ้นนี้เป็นอันจะต้องหายสาบสูญไปตามกาลเวลา เหมือนกัน

อักษรขอมไทย อักษรขอมไทยเริ่มมีใช้ที่เป็นหลักฐานก็อยู่ในยุคกรุงสุโขทัย โดยมีการพัฒนารูปแบบให้ง่ายต่อการอ่านการเขียนตามยุคตามสมัยจนมาถึงปัจจุบัน การใช้อักษรขอมไทยเป็นไปตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่น อาจจะเป็นเพราะเกิดในภาวะสงคราม มีครูบาอาจารย์หลายท่าน ความรอบรู้มีความแตกต่างกัน การถ่ายทอดจึงมีความผิดเพี้ยนกันไป หรือจะเป็นสาเหตุอะไรที่เป็นปัจจัยในยุคก่อนก็ไม่ทราบได้ จึงทำให้การเขียนอักษรขอมไทยมีการเขียนหลายแบบ ทั้ง ๆ ที่เป็นคำคำเดียวกัน

แม้ว่าอักษรขอมปัจจุบันที่ใช้ในประเทศไทย ไม่ได้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการแล้ว แต่ก็ยังมีการใช้กันอยู่ เช่น ทำเครื่องรางของขลัง สักยันต์ต่าง ๆ อยู่ เป็นต้น จึงยังมีบางวัดบางสำนักของส่วนบุคคล ได้สอนถ่ายทอดวิชาให้กับลูกศิษย์ของตน และก็ยังมียุคคลออยู่มากที่ยังสนใจอยากเรียนรู้กันอยู่ ซึ่งก็หาครูบาอาจารย์ที่มีวิชาความรู้จริง ๆ เริ่มลดน้อยลงไปทุกที

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรนำเรื่องอักษรขอมที่ใช้ในประเทศไทยซึ่งมีมาตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการพัฒนารูปแบบที่ดีแล้ว นำมาเป็นวิชาแบบเรียนอีกวิชาหนึ่ง ซึ่งมีเอกสารที่เป็นอักษรขอมอยู่อีกมากที่ยังไม่ได้แปลออกมา เพื่อที่จะทราบข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้น
- 2) สถาบันการศึกษาของสงฆ์หรือสถาบันการศึกษาของฆราวาส ควรมีการเรียนการสอนวิชาอักษรขอมไทยบาลีและอักษรขอมไทย เพื่อรักษาไว้อันเป็นมรดกที่สำคัญของชาติไทยต่อไป
- 3) อักษรขอมบางตัวที่ยังสับสนไม่ชัดเจน หรือพยัญชนะไม่ครบ สระไม่สมบูรณ์ ควรปรับปรุงให้สอดคล้องกับอักษรไทยในปัจจุบัน เพื่อเป็นข้อมูลเปรียบเทียบได้ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ผู้ทำการวิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจ อ่านออก และเขียนได้ ซึ่งต้องใช้ความพยายามศึกษาเรียนรู้เป็นอย่างมาก จึงจะสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมจากความรู้พื้นฐานที่มีอยู่ เพื่อศึกษาในเชิงลึกหรือรายละเอียดที่ยังมีอยู่อีกมาก ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะสำหรับผู้จะทำการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปคือ

1) วรรคศึกษาวิเคราะห์อักษรขอมที่เริ่มใช้ในยุคเริ่มต้นของกรุงสุโขทัยที่ใช้ในพุทธศาสนา
เถรวาท

2) วรรคศึกษาวิเคราะห์อักษรขอมและการเปลี่ยนแปลงในยุคกรุงศรีอยุธยาที่ใช้ในพุทธ
ศาสนาเถรวาท

3) วรรคศึกษาวิเคราะห์อักษรขอมและการเปลี่ยนแปลงในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ที่ใช้ใน
พุทธศาสนาเถรวาท

หัวข้อที่ผู้วิจัยเสนอนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะเป็นการค้นคว้าที่มีความละเอียด
ยิ่งขึ้น อักษรแต่ละตัวเริ่มต้นอย่างไรและแปรเปลี่ยนไปอย่างไร มีความหมายอย่างไรในทางพุทธ
ศาสนาและเกี่ยวข้องอย่างไร ซึ่งเป็นการแนะนำให้ผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้านำไปพิจารณาต่อไป

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่อง
ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2539

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. *คู่มือการอ่านถ่ายถอดอักษรขอม*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักหอสมุด
แห่งชาติ, 2553

วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์. *อักษรไทยและอักษรขอมไทย*. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540
บัญญัติ สาลี. *โครงการอนุรักษ์โบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหา
สารคาม, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ฉ่ำ ทองคำวรรณ, ศาสตราจารย์. *วิธีประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช*. กรุงเทพฯ ฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน, 2527

อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ. *คัมภีร์ค่าถา 108*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มูนมั่งไทยอีสาน, 2529

_____ . *108 ยันต์ ฉบับพิสดาร*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มูนมั่งไทยอีสาน, ไม่ปรากฏ
ปีที่พิมพ์

มนัส สุขสาย, *ตำราเรียนอักษรโบราณอีสาน*, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มูนมั่งไทยอีสาน, 2539)

สวิง บุญเจิม. *ตำราเรียนอักษรขอม*. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

บุญศรี เปரியุ. *ประเพณีอีสาน*. กรุงเทพมหานคร : ฉบับ ส.ธรรมภักดี, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

คณาจารย์ประจำโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง. *พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1*. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจ
เจริญ, 2542

2) วิทยานิพนธ์

เพ็ญศรี บ้านไกรทอง. *วิวัฒนาการอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงและพยางค์ไทย พ.ศ.1900*. วิทยา
นิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2511.

นลินี เหมนิธิ. *อักษรไทยในจารึกสมัยอยุธยาที่พบในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต,
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2512.

สุรณี แก้วกลม. *อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.

สุนทรี พิรุณสาร. *อักษรขอมสมัยพระนคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.

3) สารนิพนธ์

กฤษณพร สวนแสน. *การศึกษาเปรียบเทียบอักษรขอมในคัมภีร์ใบลานที่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ของประเทศไทย*. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

4) เว็บไซต์

คนโบราณ. *อักษรขอมไทย*. <http://plugmet.orgfree.com>

มนัส สุขสาย. *อักษรขอมจารึกแห่งธรรม*. ประตูสู่อีสาน. <http://www.isangate.com>

Facebook. (ศูนย์เรียนรู้ เผยแพร่อักษรขอม-เอกสารโบราณ. [m.me/schoolofancientscripts](https://www.facebook.com/schoolofancientscripts)

ทางอีสาน. *ลักษณะร่วมอักษรไทย*. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม. <http://e-shann.com>

Khwanchai Kaewyos. *อักษรพราหมณ์-อักษรปัลลวะต้นกำเนิดอักษร มอญ ขอม ไทย*.

<http://www.unzeen.com>

ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. *รูปแบบอักษรขอมโบราณ*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). <http://www.sac.or.th>

กูรูสนุกดอทคอม. *อักษรขอม*. <https://guru.sanook.com>

คเชนทร์ กองพิลา. *อารยธรรมขอม*. <https://rawatzeffa2.wordpress.com>

ครุณ้อย นารายณ์ พลิกแผ่นดิน. *การเรียนรู้อักษรขอมบาลี*. <http://noy44.blogspot.com>

ดูเอเชีย. *ตัวหนังสือไทย อักษรไทย ดูเมืองไทย*. <http://www.dooasia.com>

สุจิตต์ วงษ์เทศ. *วรรณคดีไทย อักษรเขมร อักษรไทย มาจากไหน*. <https://www.bloggang.com/viewdiary.php?id>

นินสา เชยกลิ่น. *ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย*. <http://www.sac.or.th/databases/manuscripts/main.php?m=article&p=article>

ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย. *รูปแบบอักษรขอมโบราณ*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). <http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/about.php>

ลาวัลย์ รัชนา. *อักษรขอม*. ราชบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. <https://sites.google.com/site/plawanrushana/xaksr-khxm-1>

โฆทยากร. *วรรณคดีไทยยุคสุโขทัย*. ศิลปะไทยดอทเน็ต. 7 กรกฎาคม 2557. <http://www.silpathai.net>

ภาคผนวก

ภาคผนวก

หลักศิลาจารึก

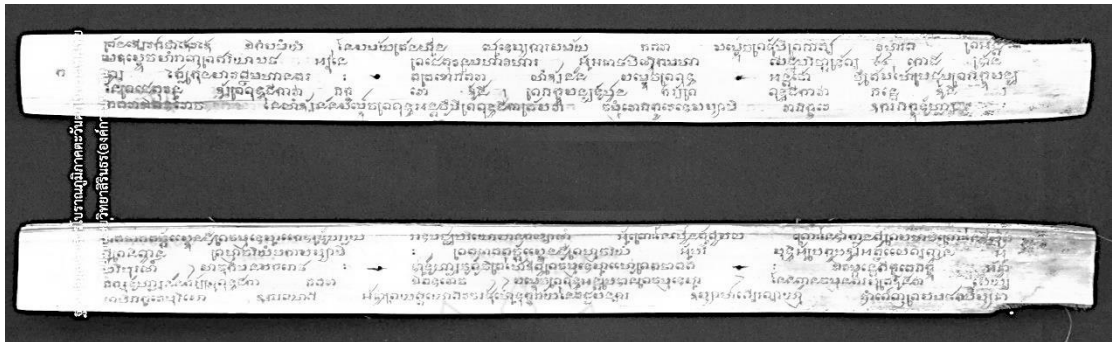
ถอดคำอักษรตนจารึก
Lithographed copy of the transcript

12 Side 1

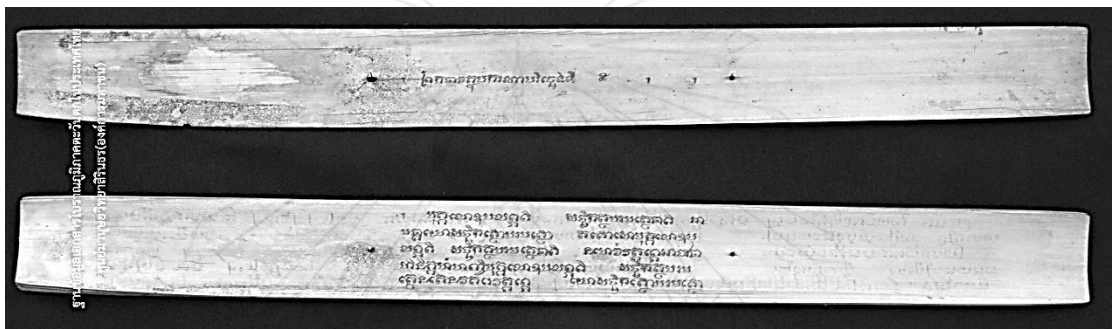
๑ อธิษฐานขอพรแด่พระรัตนตรัย...
 ๒ ...
 ๓ ...
 ๔ ...
 ๕ ...
 ๖ ...
 ๗ ...
 ๘ ...
 ๙ ...
 ๑๐ ...
 ๑๑ ...
 ๑๒ ...
 ๑๓ ...
 ๑๔ ...
 ๑๕ ...
 ๑๖ ...
 ๑๗ ...
 ๑๘ ...
 ๑๙ ...
 ๒๐ ...
 ๒๑ ...
 ๒๒ ...
 ๒๓ ...
 ๒๔ ...
 ๒๕ ...
 ๒๖ ...
 ๒๗ ...
 ๒๘ ...
 ๒๙ ...
 ๓๐ ...
 ๓๑ ...
 ๓๒ ...
 ๓๓ ...
 ๓๔ ...
 ๓๕ ...
 ๓๖ ...
 ๓๗ ...
 ๓๘ ...
 ๓๙ ...
 ๔๐ ...

(โปรดใช้ปากกาสีน้ำเงินเขียนตัวอักษรนี้ ให้เรียบร้อยก่อนนำไปพิมพ์)

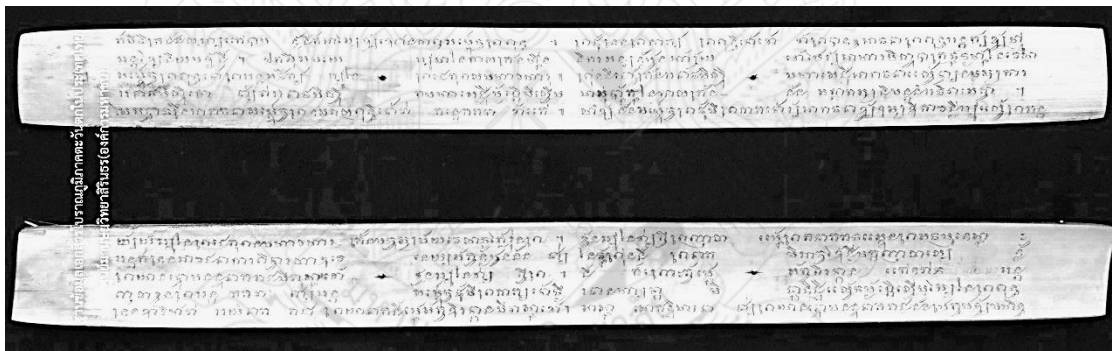
ศิลาจารึกด้านที่ ๑

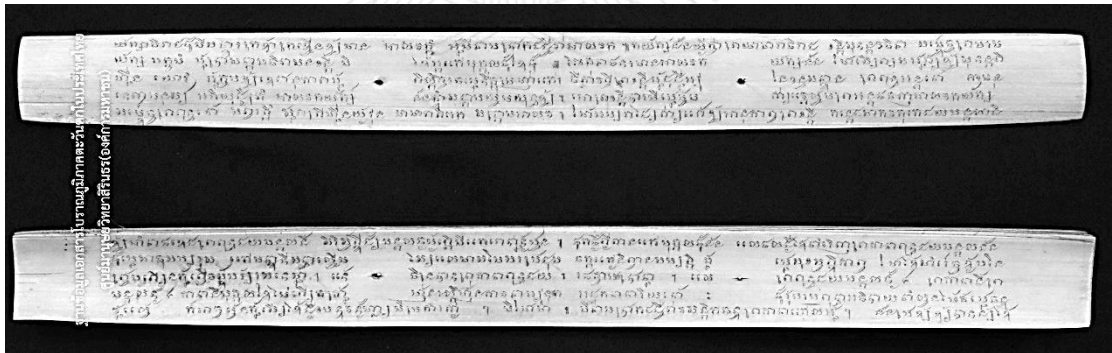
ใบลาน นิพพานมหานครสูตร

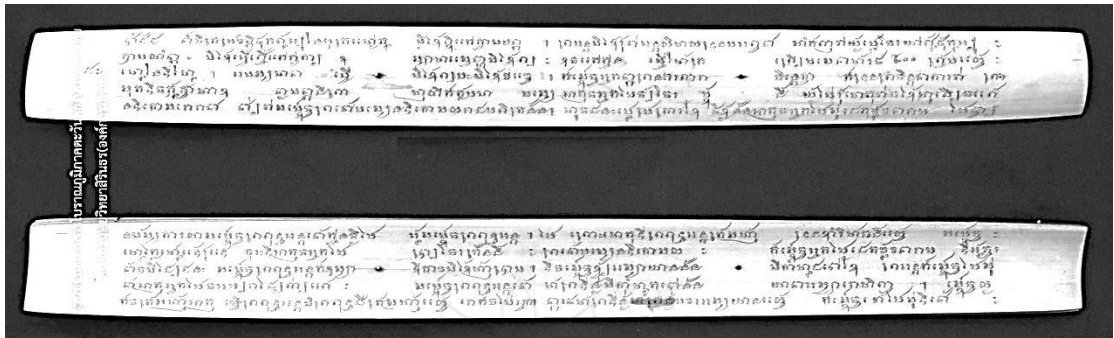
ใบลาน พระกถาวิตถุปกรณาปริเฉทที่ ๕

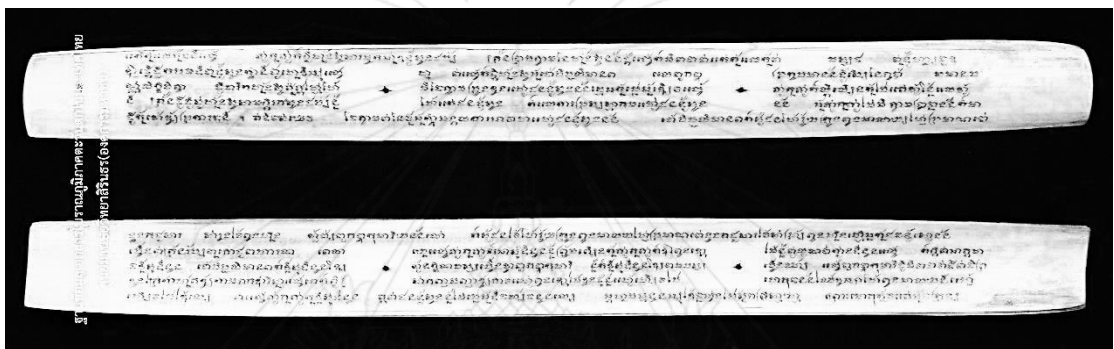
ใบลาน พระฎีกาพาหุงนันทโพนันท ผูก ๑๐

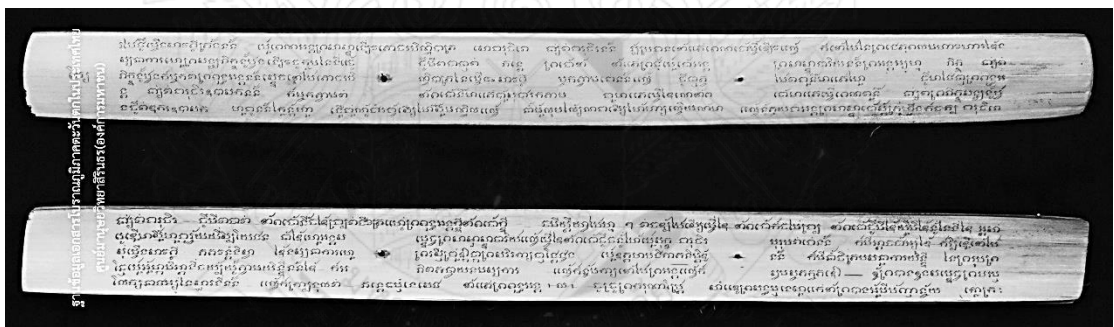
ใบลาน พระฎีกาพาหุงมาราติแรก ผูก ๒

ใบลาน พระฎีกาพาหุงของคุลีมาล ผูก ๕

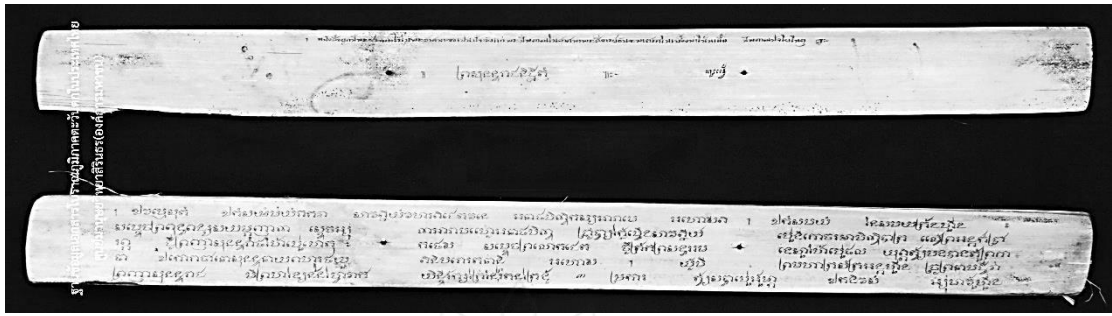
ใบลาน พระเถรคาถาเผด็จตามประสงค์ ผูก ๗

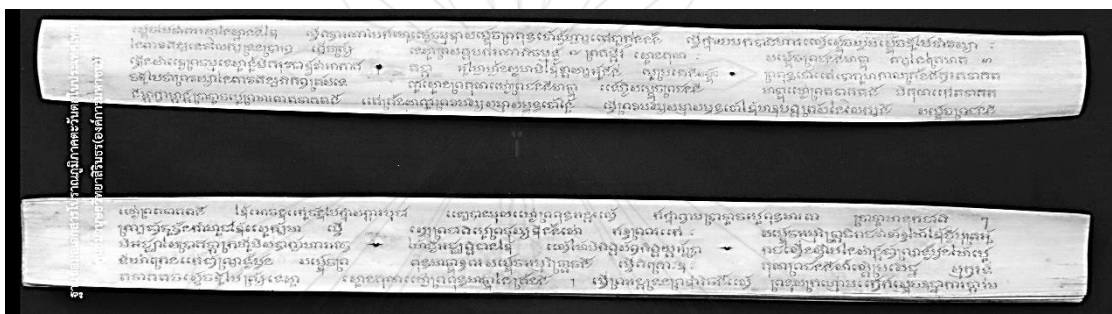
ใบลาน พระธรรมบทขึ้นต้น ผูก ๓๕

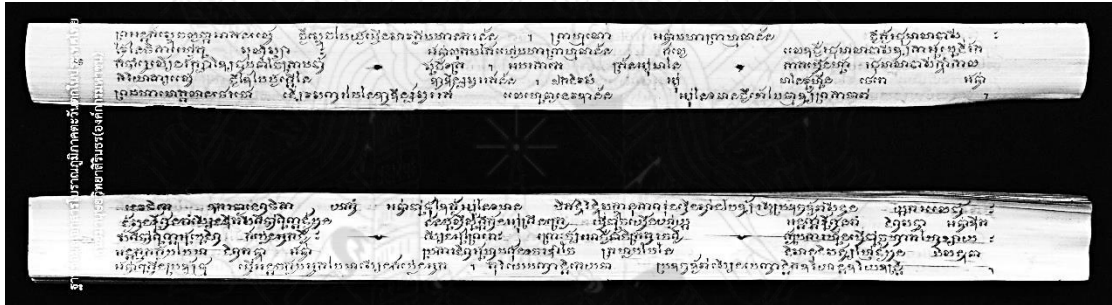
ใบลาน พระนิพนพานสูตร

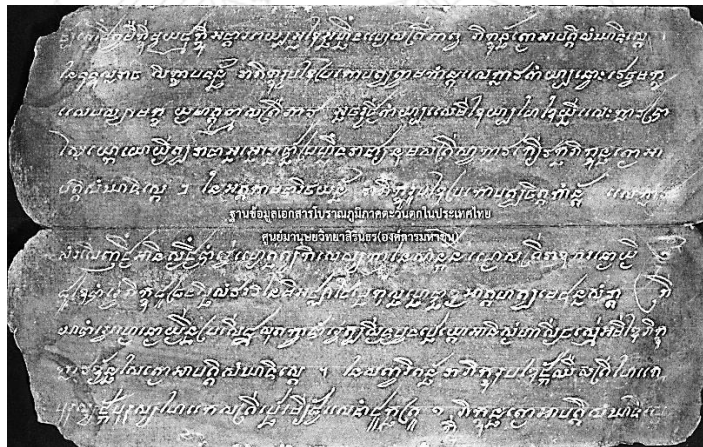
ใบลาน พระสุนทรราช

ใบลาน พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์รวบรวมโดยสังเขป

ใบลาน เรื่องพระวิมานวัตถุ

สมุดข่อย วินัยสงฆ์

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - สกุล : พระพรศักดิ์ จิตเมโธ (ปรีชา)
 วัน เดือน ปี เกิด : วันพุธที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2508
 ชาตภูมิ : จังหวัดบุรีรัมย์
 ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดป่าศรีพลาญชัย บ้านตาเสือ ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี
 จังหวัดร้อยเอ็ด 45170
 Tel. Mobile 089-945-8310
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก
 ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) คณะบริหารธุรกิจ
 สาขาวิชาบริหารและการจัดการ วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
- ตำแหน่งหน้าที่การงาน : รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าศรีพลาญชัย บ้านตาเสือ ตำบลนิเวศน์
 จังหวัดร้อยเอ็ด

